

Міністерство освіти і науки України
Національний університет “Острозька академія”
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра

на тему: **“АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ
ПОЛІТИКИ КАНАДИ (1970-ті– 2014 рр.)”**

Виконала студентка VI курсу, групи ММВ-21
Спеціальності 8.03020101 “Міжнародні відносини”
Горбатюк Аліна Миколаївна

Керівник: професор, доктор історичних
наук Атаманенко А. Є.

Рецензент: _____

Допущено до захисту рішенням кафедри від _____.
(Протокол № ____)

Острог – 2015 рік

ЗМІСТ

<u>ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....</u>	<u>4</u>
<u>ВСТУП.....</u>	<u>5</u>
<u>РОЗДІЛ 1.....</u>	<u>7</u>
<u>СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КАНАДСЬКО-КИТАЙСЬКИХ «ОСОБЛИВИХ ВІДНОСИН».....</u>	<u>7</u>
<u>1.1 Зародження китайського вектору у зовнішньополітичній стратегії Канади.....</u>	<u>7</u>
<u>1.2 «Тиха дипломатія» та переформатування канадсько-китайських відносин.....</u>	<u>8</u>
<u>1.3 Дуалістична стратегія зовнішньої політики С. Гарпера</u>	<u>9</u>
<u>Висновки до розділу 1.....</u>	<u>10</u>
<u>РОЗДІЛ 2.....</u>	<u>11</u>
<u>ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КАНАДСЬКО-ЯПОНСЬКОГО ПАРТНЕРСТВА.....</u>	<u>11</u>
<u>2.1 Еволюція японського вектору у зовнішній політиці Канади.....</u>	<u>11</u>
.....	<u>11</u>
<u>2.2 Канадсько-японські відносини на сучасному етапі.....</u>	<u>12</u>
<u>Висновки до розділу 2.....</u>	<u>13</u>
<u>РОЗДІЛ 3.</u>	<u>14</u>
<u>ІНШІ КРАЇНИ АТР У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ СТРАТЕГІЇ КАНАДИ.....</u>	<u>14</u>
<u>3.1 Основні аспекти відносин Канади та Республіки Корея.....</u>	<u>14</u>
<u>3.2 Особливості канадсько-індійського партнерства.....</u>	<u>16</u>
<u>3.3 Співпраця Канади та Австралії в структурах АТР.....</u>	<u>18</u>
<u>3.4 Особливості співпраці Канади з Тайванем.....</u>	<u>19</u>
<u>3.5 Основні напрямки співробітництва Канади з Республікою Індонезія.....</u>	<u>21</u>
<u>Висновки до розділу 3.....</u>	<u>21</u>
<u>ВИСНОВКИ.....</u>	<u>23</u>
<u>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</u>	<u>24</u>
<u>ДОДАТКИ.....</u>	<u>30</u>

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АТР – Азійсько-Тихоокеанський регіон.

ЗВТ – зона вільної торгівлі.

АТЕС – форум Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва.

АВСА – спільна урядова база даних США, Великобританії, Канади та Австралії.

CANDU (Canada Deuterium Uranium) – водневий ядерний реактор канадського виробництва

CNOOC (China National Offshore Oil Corp.) – китайська нафтовидобувна державна корпорація.

LNG- термінал (СПГ) – термінал постачання скрапленого природного газу.

“2+2” – неформальний форум міністрів закордонних справ та міністрів оборони, на якому обговорюються актуальні питання міжнародної безпеки.

РК (Республіка Китай) – офіційна назва держави Тайвань.

ВСТУП

Актуальність теми обумовлена необхідністю всебічного вивчення азійсько-тихоокеанського вектору зовнішньої політики Канади, який на сьогодні впевнено займає провідне місце у зовнішньополітичній доктрині Оттави та є одним із найперспективніших напрямків реалізації Канадою своїх національних інтересів на міжнародній арені.

На тлі динамічного зростання регіону, який за останні декілька десятиліть зумів перетворитися на центр світового економічного розвитку, особливий інтерес викликають саме політичні та торгівельні зв'язки Оттави з такими потужними державами як Китай, Японія, Республіка Корея, Індія, Австралія, Тайвань та Індонезія. В силу того, що азійсько-тихоокеанський напрямок зовнішньої політики Канади є відносно молодим, діалог Оттави з більшістю цих держав на сучасному етапі лише починає розширюватися та поглиблюватися, що дає підстави стверджувати про великий потенціал розвитку двостороннього партнерства. Досягнення міцних та стабільних відносин із країнами АТР дозволить Канаді, передусім, як світовому постачальнику енергоносіїв, не лише розширити свої експортні ринки та збільшити притік іноземних інвестицій у власну економіку, а й глибше інтегруватися у регіональні структури. Адже безпека та процвітання самої Канади, як тихоокеанської держави, нерозривно пов'язані з економічною та політичною стабільністю країн регіону. А відтак, Оттава є неабияк зацікавленим гравцем у побудові вискоєфективного двостороннього діалогу із провідними азійсько-тихоокеанськими державами з метою подальшого зміцнення власної присутності у регіоні. Водночас проголошена С. Гарпером стратегія на активізацію зовнішньополітичної діяльності Оттави у цьому напрямку лише підтверджує прагнення Канади до диверсифікації своїх економічних та політичних партнерів на міжнародній арені, де країни АТР займають лідируючі позиції.

Тому актуальним завданням сучасних міжнародних відносин постає вивчення вже існуючих та перспективних сфер співпраці Канади із країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Стан наукової розробки теми. На сьогодні дослідженню співпраці Канади з країнами АТР присвячена низка праць як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, спеціалістів у сфері міжнародних відносин, чії роботи доцільно поділити на декілька груп. Заслуговують на увагу праці українських вчених

Першу групу формують роботи із вивчення зовнішньополітичної стратегії Канади на сучасному етапі в загальному контексті. Зокрема, заслуговують на увагу праці українських вчених О. Собко [Собко О. Енергетичні війни. Китай і Канада [Електронний ресурс] / О. Собко. – Режим доступу: <http://www.odnako.org/blogs/energeticheskie-voyni-chast-1-kitay-i-kanada/>], С. Одарича [Одарич С. Китай в пошуках канадської нафти [Електронний ресурс] / С. Одарич. – Режим доступу: <http://hvylya.org/analytic/geopolitic/kitay-v-poiskah-kanadskoj-nefti.html>], Н. Осташ [Осташ Н. Аспекти формування зовнішньої політики Канади [Електронний ресурс] / Н. Осташ. – Режим доступу: http://www.kymu.edu.ua/vmv/confs/2011_11_23/ostash.pdf] та І. Судака [Судак І. Особливості реалізації зовнішньополітичного курсу Канадської Федерації [Текст] / І. Судак / Проблеми міжнародних відносин: [зб. наук. праць/ наук. ред. Некряч А. та ін.]. – К.: КИМУ, 2004. – 308 с.]. Тут варто відзначити монографію Н. Осташ «Аспекти формування зовнішньої політики Канади», де зовнішньополітична діяльність Оттави досліджується у руслі політики Вашингтона, а також розкриваються її основні аспекти з огляду на співпрацю зі США. Показовою є також праця І. Судака «Особливості реалізації зовнішньополітичного курсу Канадської Федерації», в якій проаналізовано ключові сфери співпраці Канади з країнами регіону на міжнародній арені. Однак, у науковому доробку цих дослідників недостатньо приділено уваги саме відносинам Оттави із країнами АТР та спектру їхньої співпраці, розкриваючи повноцінно лише північноамериканський вектор зовнішньої політики Канади.

Друга група робіт вітчизняних дослідників представлена дослідженнями авторів, які частково, у загальному контексті відносин Канади з азійсько-тихоокеанськими державами, висвітлюють окремі напрямки співпраці. Серед таких досліджень варто виокремити працю С. Одарич під назвою «Китай у пошуках канадської нафти», де автор подає аналіз перспектив розвитку

відносин Оттави та Пекіну в енергетичній сфері, наголошуючи на основних здобутках уряду С. Гарпера у розвитку енергоринку Канади.

Загалом, варто наголосити на тому, що проблематика азійсько-тихоокеанського вектору зовнішньої політики Канади є малодослідженою українськими науковцями та потребує подальшої розробки. Головна увага дослідників переважно акцентована на економічних відносинах Оттави з регіоном, розглядаючи перспективи експортування канадських енергоресурсів до Китаю та Японії, однак майже нічого не зазначаючи про інші напрямки співпраці та таких партнерів Канади серед держав АТР як Австралія, Південна Корея, Індія. Це, своєю чергою, унеможлиблює повноцінне вивчення зовнішньої політики Канади щодо регіону, а також спектру співпраці між державами.

Значний внесок у дослідження азійсько-тихоокеанського вектору зовнішньої політики Канади здійснили зарубіжні вчені, серед яких необхідно виділити праці канадських дослідників та політологів Ф. Ленгдона [Langdon F. Canada and the growing presence of Asia [Text] / F. Langdon. – Vancouver: Institute of Asian Research, 2008. – 67 p.], Р. Добелла [Dobell R. Canada in the Pacific community [Text] / R. Dobell. – Toronto: The Institute for research on Public Policy, 2006. – 139 p.], В. Добсона [Dobson W. Canada-China and Raising Asia: A strategic proposal [Text] / W. Dobson. – University of Toronto, 2011. – 73 p.], Т. Боннара [Bonnar T. An Assessment of Stephen Harper's China Policy [Text] / T. Bonnar. – Ottawa, 2012. – 292 p.], Дж. Ботвелла [Bothwell R. The further shore: Canada and India [Text] / R. Bothwell. – International Journal, 2001. – № 1. – P. 98 – 114], К. Браунзі [Brownsey K. Canada-Japan: Policy Issues for the Future [Electronic resource] / K. Brownsey. – Institute for Research on Public Policy. – Mode of access: http://books.google.com.ua/books?id=QtCdnTPdSXUC&pg=PA207&lpg=PA207&dq=brian+mulroney+japan+policy&source=bl&ots=CMQcmDbeBs&sig=spDkQ5bJlL6Kl__58TliCn98EY&hl=uk&sa=X&ei=ZO0tU-76Oq-A7QbqtYGoBg&ved=0CDoQ6AEwAjgK#v=onepage&q=brian%20mulroney%20japan%20policy&f=false] та Р. Тафі [Touhey R. A new direction for the Canada-India Relationship [Text] / R. Touhey. – International Council Foreign Policy for Canada's Tomorrow, 2010. – № 5. – P. 32 – 44.]. Праці зарубіжних дослідників також доцільно розділити на декілька груп.

Першу групу становлять роботи, присвячені вивченню еволюції зовнішньополітичної стратегії Канади на азійсько-тихоокеанському напрямку.

Так, вагомою є праця Р. Добелла «Канада у Азійсько-Тихоокеанській спільноті», де автор обґрунтовує важливість встановлення Оттавою міцних та багатоформатних відносин із країнами регіону. До цього ж, Ф. Ленгдон у праці «Канада та зростаюча роль Азії» прогнозує настання «тихоокеанської ери» у системі міжнародних відносин та в контексті цього робить висновок про недостатню активність Оттави у цьому напрямі за останні півстоліття.

Другу групу становлять роботи, присвячені дослідженню окремих векторів співпраці Канади із країнами регіону в рамках зовнішньої політики уряду С. Гарпера. Варто відзначити праці Т. Боннара та Дж. Ботвела, які окреслюють основні аспекти канадсько-китайських стратегічних відносин, порівнюючи їх із канадсько-японським партнерством на сучасному етапі. Встановлення та розвиток японського вектору у зовнішньополітичній концепції Канади досліджують такі канадські вчені як К. Браунзі та Г. Брюс, наголошуючи на необхідності активізації двостороннього діалогу у економічній та інвестиційній сфері. До цього ж, значний внесок у науковий розвиток тематики відносин Оттави з із такими країнами регіону як Південна Корея, Австралія, Індонезія та Тайвань зробили Дж. Ботвел, Й. Блексленд та Р. Тафі, висвітливши у своїх працях не лише економічний спектр співпраці, а й вказавши на особливості діалогу Оттави із кожною з держав регіону та перспективами розвитку відносин на майбутнє.

Однак, незважаючи на наукову і практично-політичну актуальність теми дослідження, в українській та зарубіжній історіографіях вказана проблема досліджена недостатньо, адже розглядаються лише окремі вектори зовнішньої політики Канади у Азійсько-Тихоокеанському регіоні, а роботи комплексного характеру відсутні. Слід зауважити, що дослідження азійсько-тихоокеанського вектору зовнішньої політики Канади постає на сьогодні нагальним питанням, в силу великих перспективи розвитку двостороннього партнерства, що лише підвищує актуальність обраної теми дослідження.

Мета роботи полягає у дослідженні і аналізі еволюції та сучасного стану відносин Канади із країнами АТР. Досягнення поставленої мети передбачає виконання наступних **завдань**:

- дослідити еволюцію китайського вектору у зовнішньополітичній стратегії Канади;
- розглянути процес переформатування канадсько-китайських відносин за «тихої дипломатії» уряду Канади;
- проаналізувати зовнішньополітичну стратегію С. Гарпера на сучасному етапі щодо Китаю;
- виявити основні тенденції еволюції японського вектору у зовнішній політиці Канади;
- проаналізувати стан канадсько-японського партнерства за уряду С. Гарпера;
- розглянути основні аспекти співпраці Канади та Республіки Корея;
- проаналізувати особливості розвитку канадсько-індійського партнерства;
- дослідити співпрацю Канади та Австралії на сучасному етапі;
- виявити особливості розвитку співпраці Канади з Тайванем;
- розглянути основні напрямки співробітництва Канади з Республікою Індонезія.

Об’єкт дослідження – зовнішньополітична стратегія Канади, а його **предмет** – становлення, розвиток, сучасний стан та перспективи поглиблення і розширення спектру відносин Канади із державами АТР.

Географічні рамки дослідження включають вісім держав Азійсько-Тихоокеанського регіону: Канаду, КНР, Японію, Республіку Корею, Індію, Австралію, Тайвань та Індонезію.

Хронологічні межі роботи охоплюють період від офіційного зародження азійсько-тихоокеанського вектору зовнішньополітичної діяльності Канади у 70-х рр. ХХ ст. і до 2014 р., а саме закінчення терміну дії «Стратегії співробітництва Канада – АТР» уряду С. Гарпера. Проте значна увага у дослідженні присвячена також кін. 50-х рр. ХХ ст., що обумовлено початком формування в цей час азійсько-тихоокеанського напрямку співпраці у зовнішній політиці Канади.

Методологічну основу роботи складає низка загальнонаукових та спеціальних підходів та методів дослідження. Зокрема, системний підхід дав змогу представити комплексне бачення еволюції розвитку зовнішньополітичної стратегії Канади та її азійсько-тихоокеанської складової як цілісної та багатоаспектної системи. Завдяки використанню історичного та хронологічного методів процес формування політичної та економічної складової відносин представлений у динаміці. Досить важливим було застосування проблемного підходу, що дозволив виокремити ключові аспекти співпраці Канади із країнами регіону, а відповідно й виділити головних партнерів Оттави на азійсько-тихоокеанському напрямку.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань було використано також методи структурно-функціонального аналізу (для дослідження економічного потенціалу двосторонньої співпраці та виявлення основних перспектив), систематизації (для вивчення нормативно-правової бази відносин), порівняльно-статистичний (для виявлення основних закономірностей динаміки розвитку політико-економічних відносин Канади з країнами регіону), метод логічного узагальнення (для визначення загальних особливостей та перспектив розвитку співпраці Канади з азійсько-тихоокеанськими державами), а також проблемно-хронологічний метод, який дав можливість показати еволюцію розвитку двосторонніх відносин Оттави в регіоні та виявити основні проблемні питання.

Джерельну базу дослідження складає низка міждержавних законодавчих актів та програмних документів, які доцільно поділити на групи.

Першу групу джерел становлять офіційні концепції та доктрини вищих органів держави Канади, які регулюють зовнішню політику країни та відображають мотиви та вектори діяльності Оттави у АТР. Зокрема, це «Білі книги» канадського уряду «Зовнішня політика для канадців» (1970, 1994 та 2007-х рр.), які широко висвітлюють як еволюцію формування азійсько-тихоокеанського вектору у зовнішньополітичній стратегії Канади, так і ключові проблемні питання двосторонніх відносин із кожною із пріоритетних для Оттави країн регіону. Зокрема, «Біла Книга» 1970-го року наголошує на

необхідності визнання Оттавою комуністичного Пекіну та підписання нового торговельного договору із Японією [Foreign Policy for Canadians [Text] // Government of Canada. – Ottawa: Information Canada, 1970. – 43 p.]; «Біла Книга» 1994-го – на доцільності переформатування азійсько-тихоокеанського вектору Канади у рамках «тихої політики», тоді як на порядку денному Білої Книги 2007-го р., до якої ввійшла «Стратегія співробітництва Канада – АТР» уряду С. Гарпера, стало створення зони вільної торгівлі із Південною Кореєю [Foreign Policy for Canadians [Text] // Government of Canada. – Ottawa: Information Canada, 1994. – 93 p.], Японією, Індією та переформатування канадсько-індійських відносин у ядерній сфері [Foreign Policy for Canadians [Text] // Government of Canada. – Ottawa: Information Canada, 2007. – 58 p.].

До *другої групи* джерел відносимо нормативно-правові акти, а саме міждержавні договори у економічній, військовій та енергетичній сферах. Зокрема, це договір «Про створення зони вільної торгівлі між Канадою та Південною Кореєю» [Canada – Korea Free Trade Agreement [Electronic resource] // Government of Canada. – Mode of access: <http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/fta-ale.aspx?lang=eng>] від 11 березня 2014 р., договір 26 червня 1970 р. між урядом Канади та урядом КНР «Про торговельну співпрацю» [Trade Agreement between The Government of Canada and the Government of People Republic of China [Text] // Government of Canada. – Ottawa: Information Canada, 1976. – 115 p.], угода від 14 лютого 2013 р. «Про створення зони вільної торгівлі між Канадою та Індією» [Canada – India Free Trade Agreement [Electronic resource] // Government of Canada. – Mode of access: <http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/fta-ale.aspx?lang=eng>], договір від 12 серпня 2012 р. «Про надання логістичної підтримки військовими силами Канади та Японії» [Canada-Japan Acquisition and Cross-Servicing Agreement [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.pm.gc.ca/eng/news/2013/09/24/canada-japan-defence-relations#sthash.pvm8fgsO.dpuf>], «Канадсько-австралійська угода про військову співпрацю» від 4 листопада 1992 р. [The Canada – Australia Defense Cooperation Agreement [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.forces.gc.ca/canada-austalia-defense-agreement-037568/>] та «Канадсько-індійська угода про співпрацю у ядерній сфері» [Canada – India nuclear cooperation agreement [Electronic resource] // Prime minister of Canada Stephen Harper. – Mode of access:

<http://www.pm.gc.ca/eng/media.asp?id=2987>]. Ці нормативно-правові документи висвітлюють ключові аспекти побудови відносин Канади з державами АТР та обґрунтовують основні шляхи здійснення співпраці.

Варто виокремити також *третю групу джерел*, яку становлять використанні для ознайомлення з тематикою та головними аспектами двостороннього співробітництва довідкові матеріали про зовнішню політику Канади, взяті із щорічних звітів Міністерства закордонних справ Канади [A Dialogue of Foreign Policy: Report to Canadians [Text] // Department of Foreign Affairs and International Trade. – 2003. – № 5.] та офіційних промов прем'єр-міністрів держави [Canadian Foreign Policy 1992-2011 Major Documents and Speeches [Text] // Government of Canada. – Toronto Press, 2013. – 459 p.]. У зазначених джерелах визначаються пріоритети зовнішньополітичної стратегії Канади, а також відображаються основні напрями співпраці Оттави з регіоном у сферах економіки, оборони та співпраці на міжнародній арені.

До *четвертої групи* відносяться інформаційні портали переважно новинного характеру та офіційні сайти органів держави Канади. Важливість цих джерел полягає в тому, що вони послугували базою для аналізу головних пріоритетів та тенденцій розвитку двосторонніх відносин на сучасному етапі. Зокрема, це сайт Міністерства Закордонних Справ Канади [Department of Foreign Affairs and International Trade of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: international.gc.ca], урядові портали Торгово-промислової палати [Foreign Affairs and International Trade Canada [Electronic resource] // Courtesy of the Government of Canada. – Mode of access: http://www.canada.ca/en/index.html?utm_medium=decommissioned+site&utm_campaign=Canada+Site+Redirect+Tracking&utm_source=canada.gc.ca/menu-eng.html&utm_content=Launch+Tracking] та Збройних сил Канади [The Department of National Defence and the Canadian armed forces [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.forces.gc.ca/>], а також офіційні інтернет-сторінки прем'єр-міністра Канади [Prime Minister of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: <http://pm.gc.ca/eng/prime-ministers>], ліберальної [Liberal Party of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.liberal.ca/>] та прогресивно-консервативної партій [Conservative party of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.conservative.ca/>]. Новинні матеріали дозволили проаналізувати головні результати проведених переговорів між сторонами щодо створення зони вільної торгівлі, тенденцій зміни показників

товарообігу та простежити висвітлення державами позицій щодо актуальних питань двосторонніх відносин. Таким чином, можна зробити висновок, що джерельна база є достатньою для написання наукової роботи.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її матеріали можуть бути використані при подальшому аналізі досліджуваної проблематики для вивчення особливостей та основних тенденцій зовнішньої політики Канади на сучасному етапі; при підготовці до семінарських занять з таких навчальних курсів як «Зовнішня політика країн Північної Америки та Західної Європи», «Історія країн Північної Америки» та «Зовнішня політика країн Азії» виступів на студентських наукових конференціях, а також при написанні наукових праць, що стосуються зовнішньополітичного розвитку регіону Північної Америки та АТР.

Практичну апробацію результатів дослідження було здійснено на Другій заочній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених “Міжнародні відносини в епоху глобалізації: політичні, економічні та правові аспекти” та опубліковано статтю «Дуалістична стратегія зовнішньої політики С. Гарпера щодо Китаю» у збірнику «Міжнародні відносини в епоху глобалізації: політичні, економічні та правові аспекти: збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2014). Результати дослідження були також апробовані на XX науковій конференції «Дні науки–2015» (18-26 березня 2015 р., Острог). Тема доповіді: «Канадсько-японські відносини на сучасному етапі».

Наукова новизна полягає у тому, що вперше здійснено комплексний аналіз розвитку азійсько-тихоокеанського вектору зовнішньої політики Канади, виділено ключових партнерів Оттави в цьому регіоні та досліджено основні вектори, особливості становлення та розвитку співпраці Канади із азійсько-тихоокеанськими державами.

Структура роботи відповідає поставленій меті та розв’язанню основних завдань дослідження і складається зі вступу, трьох розділів та десяти

підрозділів, проміжних та загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК КАНАДСЬКО-КИТАЙСЬКИХ «ОСОБЛИВИХ ВІДНОСИН»

1.1 Зародження китайського вектору у зовнішньополітичній стратегії Канади

Досягнувши наприкінці 60-х рр. XX ст. піку економічного розвитку, Канада зосередилася на питаннях доцільності зміни свого зовнішньополітичного курсу. Представник ліберальної партії Л. Пірсон, який під час перебування на посаді міністра закордонних справ Канади (1948-1957) відіграв ключову роль у вирішенні Суецької кризи 1956р., ставши прем'єр-міністром у 1963р., продовжив непопулярну політику своїх попередників беззастережної підтримки та сприяння США. Тому, коли у 1967р. Л. Пірсон оголосив про свою відставку, громадськість вимагала кардинальних змін. На хвилі суспільного незадоволення проамериканською політикою уряду, сплеском франкоканадського сепаратизму та всеохоплюючою американізацією економіки і культури, вибори виграла ліберали на чолі із франкомовним П. Трюдо¹.

Прийшовши до влади, П. Трюдо докорінно перекроїв систему політичних пріоритетів зовнішньої політики Канади. Дотримуючись союзницьких зобов'язань у рамках НАТО та двосторонніх угод зі США в галузі оборони Північної Америки, Канада зосередилася над виробленням власної зовнішньополітичної стратегії. 25 червня 1970 р. ліберали запропонували на розгляд парламенту Білу книгу «Зовнішня політика для канадців»². У ній було викладено основні цілі зовнішньої політики Оттави у всіх регіонах світу, проголошуючи канадську стратегію «багатокультурної співпраці», зокрема поглиблення двохсторонніх політичних та економічних відносин із країнами

*1*Перебування при владі лібералів на чолі із Л. Пірсоном та П. Трюдо відоме в історії Канади під назвою «ліберальна ера» (1963 – 1984), яка характеризувалася диверсифікацією зовнішньополітичних партнерів Канади та встановленням партнерських відносин із країнами соцтабору.

*2*Foreign Policy for Canadians [Text] // Government of Canada. – Ottawa : Information Canada, 1970. – 65 p.

Азійсько-Тихоокеанського регіону³, орієнтованої на задоволення, перш за все, національних економічних інтересів Канади у тогочасному світі.

Варто зазначити, що стимулом для відповідної диверсифікації зовнішньополітичних зв'язків стало загострення відносин із США у зв'язку із ситуацією навколо В'єтнамського конфлікту. Канадський уряд різко розкритикував військове втручання США у війну, висловивши «жаль» з приводу бомбардувань американцями Лаосу та В'єтнаму. У відповідь в серпні 1971р. американська адміністрація зі словами Р. Ніксона «віднині не існує особливих відносин США – Канада» запровадила протекціоністські заходи на ввіз канадського імпорту. Підняття податків викликало дефіцит зовнішньоторгівельного балансу Канади і таким чином змусило Оттаву вдатися до заходів, які ввійшли в історію під назвою політика «третьої ініціативи», яка, своєю чергою, передбачала диверсифікацію зовнішньоекономічних зв'язків Канади із державами Азійсько-Тихоокеанського регіону на противагу США.

Відтак, першим кроком, що символізував нове бачення зовнішньої політики Оттави, мало стати встановлення дипломатичних відносин із ізольованою Заходом Китайською Народною Республікою⁴.

У канадській Білій книзі від 1970 р. йшлося про те, що у КНР є усі можливості стати у перспективі домінуючою силою в Азії. Більше того, Китай називався потенційною «третьою наддержавою». Зважаючи на такі прогнози та стрімкий розвиток соціалістичного Китаю, П.Трюдо не підтримував курс на міжнародну ізоляцію КНР, а навпаки покладав великі надії на канадсько-китайські економічні відносини, оскільки станом на 1969 р. КНР була найбільшим ринком збуту канадської пшениці у регіоні АТР. Відтак, задля

³У канадській Білій книзі «Зовнішня політика для канадців» найважливішими економічними партнерами Канади в АТР називалися Японія, КНР та Австралія.

⁴Загалом, коли Мао Цзедун 1 жовтня 1949р. проголошував народження Китайської Народної Республіки, він завищив потенціал новоствореного Китаю на міжнародній арені. У 1949 р. головну роль відіграла ідеологія нової держави, яка полягала у відмові від капіталізму та знищенні імперіалізму. Самостійність КНР стала результатом здатності держави протистояти найбільш впливовим капіталістичним державам. У 60-х рр. така політика протистояння дійшла до повноцінної ізоляції Китаю від міжнародної спільноти та погіршенні відносин із колишніми партнерами, такими як СРСР. Таким чином, протягом цілого десятиліття КНР залишалася осторонь міжнародного життя. До 25 жовтня 1971 р. ООН не визнавала КНР за члена організації, тоді як офіційним представником китайського населення був Тайвань під назвою Республіка Китай.

нарощування економічних показників необхідним поставало встановлення міждержавних контактів – офіційного визнання Оттавою Китайської Народної Республіки.

Відомо, що уряд Канади ще 16 листопада 1949 р. дійшов згоди у питанні визнання новоствореної КНР, однак тоді на заваді встановленню відносин стала Корейська війна. С. Бікрофт у своїй праці «КНР у зовнішній політиці Канади. Дилеми визнання» зазначає, що протягом 1950-х та 1960-х рр. зазнали краху ще чотири канадських спроби встановити офіційні контакти у результаті як політичного тиску Білого Дому на Оттаву, так і спротиву канадського населення, яке, своєю чергою, не бажало таким чином винагороджувати комуністичну агресію КНР стосовно Тибету та Індії⁵.

Однак, у кінці 60-х рр. внутрішньополітична ситуація в Китаї стрімко змінилася. Провал «культурної революції» та погіршення відносин із колишнім союзником СРСР змусили керівництво КНР переглянути свою зовнішньополітичну стратегію щодо не комуністичного світу.

Тому вже у 1968р. в Стокгольмі розпочалися таємні переговори Канади та КНР, які тривали близько півтора роки, та завершилися підписанням Стокгольмського комюніке. Таким чином, 13 жовтня 1970 р. Канада стала першою Західною державою, що встановила дипломатичні відносини із КНР. Так, згідно із висловом Міністра закордонних справ Канади М. Шарпа: «Визнавши КНР, Канада здійснила прорив у розвитку міжнародних відносин епохи біполярного протистояння, відкривши доступ решти світу до соціалістичного Китаю»⁶. Підтвердженням цьому є те, що протягом наступних двох років близько шістдесяти шести держав світу використали «канадську формулу визнання»⁷, встановлюючи відносини із Китаєм. Суть її полягала у

5 Becroft S. Canadian Policy towards China: The recognition problem [Text] / S. Becroft. – Ottawa, 1984. – P. 45.

6 Harbron J. Recognizing China 1970 [Text] / J. Harbron // Canadian Foreign Policy selected cases. – Toronto, 1995. – P. 25-26.

7 «Канадська формула» безсумнівно стала зовнішньополітичним успіхом Канади на міжнародній арені. Однак, надто швидко цю славу Канади як «першовідкривача КНР» затьмарила заява Ніксона-Кіссінджера 1971 р. про нормалізацію відносин з Пекіном. Хоча на той момент як Ніксон вирушив на переговори до Китаю, у Пекіні вже цілий рік працювало посольство Канади. Тоді як для Вашингтона та Пекіна знадобилося сім років, щоб підвищити свої відносини до статусу посольств.

наступному: «Уряд Канади поважає позицію уряду Китаю щодо беззаперечної приналежності територій Тайваню до КНР»⁸. Таким чином, Канада з одного боку уникнула схвалення претензій КНР щодо Тайваню, а з – іншої таке формулювання дозволило Оттаві вимагати те саме від КНР у питаннях приналежності територій Арктики до Канади.

Варто також відзначити, що загалом уся світова спільнота приязно поставилася до повороту канадської зовнішньої політики, визнаючи її прагматичність та логічність. До цього ж існувала думка, що контакти Пекіну із західними державами спровокують серію реформ всередині китайського суспільства, а відтак відірвуть КНР від впливу радянської системи.

Завдяки активному лобіюванню Оттави, у 1971р. КНР було прийнято до ООН. Так, виступаючи на засіданні Асамблеї, М. Шарп зазначив: «Позиція Канади стосовно КНР доволі проста: уряд, який несе відповідальність за переважаючу більшість китайського населення, мусить зайняти належне йому місце серед країн-членів Об'єднаних Націй»⁹.

Посольство Канади в Пекіні було офіційно відкрите у січні 1971р., а китайська місія запрацювала в Оттаві на місяць пізніше. Канадська делегація на чолі із міністром сільського господарства та промисловості Ж. Пепіном прибула до КНР одразу ж після визнання, у червні 1971р. На зустрічі з прем'єр-міністром Китаю Ч. Еньлаї, сторони дійшли згоди, що, починаючи з наступного року, Канаді надаватиметься режим найбільшого сприяння у продажі зернових на території КНР.

У серпні 1972 р. міністр закордонних справ Канади М. Шарп відкрив в Пекіні канадську Виставку промислових товарів, на якій були присутні більше ніж 500 представників 200 канадських компаній. Аналогічна акція відбулася і в Оттаві, після завершення якої уряди Канади та Пекіну підписали угоди про повітряне сполучення та запровадження програми студентських обмінів.

⁸Harbron J. Ibid. – P. 30.

⁹Frolic M. Canada and the People's Republic of China: twenty years of a bilateral relationship, 1970-1990 [Text] / M. Frolic. – York University, 1991. – P. 64.

Однак, саме візит прем'єр-міністра Канади П. Трюдо у 1973 р. став тією першою ключовою подією розвитку канадсько-китайських взаємин, ознаменувавши процес їхньої остаточної інституціоналізації. Під час зустрічі зі своїм китайським колегою Ч. Еньлаї, П. Трюдо підписав низку договорів у сферах торгівлі, медицини, культури та спорту. Зокрема, було погоджено Договір про торгово-економічну співпрацю між Канадою та КНР, згідно з яким китайські ринки ставали відкритими для канадських компаній. Дві сторони домовилися у подальшому прийняти повний консульський пакет, що передбачав усунення більшості перешкод руху громадян між двома державами. До цього ж було досягнуто безпрецеденті для китайського уряду домовленості щодо возз'єднання сімей, згідно з якими до Канади могли емігрувати ті громадяни Китаю, чії сім'ї проживали на території Канади¹⁰.

Вирушаючи з державним візитом до КНР, П. Трюдо своїм першочерговим завданням вважав закріплення канадського вектору як першочергового у зовнішньоекономічній діяльності Китаю. Відтак, канадська сторона на переговорах намагалася отримати письмову згоду від китайського уряду на визнання Канади як першочергового постачальника до КНР не лише пшениці, а й виробів промисловості, таких як двигуни, устаткування для ведення гірничо- та нафтовидобувної діяльності. І хоча до цього прем'єр-міністр Китаю як правило ніколи не підписував міждержавних торговельних контрактів, цього разу Ч. Еньлаї погодився підписати зазначені документи, відзначаючи, що якщо П. Трюдо та Канада потребують цього, він підпише¹¹.

Взагалі, характеризуючи стан відносин Канади та КНР на початку 70-х рр. варто зауважити, що розвитку міждержавних взаємин сприяла тепла атмосфера, що склалася між політичними лідерами обох країн. П. Трюдо у своїй промові зазначав: «Тринадцять років тому, будучи членом канадської делегації у цій Великій Залі, я мріяв про той момент, коли одного дня ми визнаємо цю

10 Huenemann R. Chinese-Canadian trade relations [Text] / R. Huenemann. – University of Toronto Press, 2005. – P. 69.

11 Frolic M. Canada and the People's Republic of China: twenty years of a bilateral relationship, 1970-1990 [Text] / M. Frolic. – York University, 1991. – P. 81.

потужну державу. Я сидів та із захопленням спостерігав за великими лідерами Китаю і тепер для мене велика честь зустрітися із цими людьми»¹². У відповідь Ч. Еньлаї висловлював велику вдячність Канаді, так згідно з його промовою: «Китайський народ перебуває в боргу перед Канадою за її допомогу у міжнародному визнанні та прийнятті КНР до Ради Безпеки ООН»¹³.

Отже, повернувшись до Канади, П. Трюдо у своєму зверненні до парламенту прозвітував про виконані усі пункти програми візиту: «Завдяки проявленій теплоті китайських лідерів, ми досягли більшого, аніж очікували»¹⁴. Причиною такого теплого прийому канадців, варто насамперед вважати важливість Канади в першу чергу не як цінного постачальника агропромислової та високоспеціалізованої технічної продукції, а швидше як пробного ґрунту для КНР у сфері нормалізації власних відносин із Західним блоком. Тому, зважаючи на це, не варто розглядати китайсько-канадські відносини на початку 1970-х рр. як особливі, або ж стратегічні. Хоча складно не погодитися з тим фактом, що візит П.Трюдо до Китаю все-таки забезпечив дещо привілейоване становище Канади у відносинах з КНР.

Однак, вже у середині 70-х р. стало очевидно, що ейфорія початку встановлення відносин переросла у поступове розчарування. Адже ті сподівання, які П. Трюдо покладав на рівень двохсторонніх взаємин у 1973 р. так і не матеріалізувалися до кінця 70-х рр. По-перше, з огляду на складу внутрішньополітичну ситуацію у державі, що склалася внаслідок «культурної революції», керівництво КНР не могло собі дозволити повноцінно сконцентруватися на зовнішніх зв'язках. По-друге, на середину 70-х рр. Канада вже не була однією із держав, які підтримували Китай та вимагали за це для себе торговельно-економічних привілеїв. Так, згодом за США, Мексика та

12 Canadian Foreign Policy 1977 – 1992. Selected Speeches and Documents [Text] / Government of Canada . – Ottawa : Carlton University Press, 1994. – P. 189.

13 Ibidem. – P. 193.

14 Dobson W. Canada-China and Raising Asia: A strategic proposal [Text] / W. Dobson. – University of Toronto, 2011. – P. 86.

Австралія також встановили відносини із КНР. А тому у ситуації швидкого нарощення конкуренції канадські товари почали втрачати попит, а промислові бізнес-кола відмовлятися вкладати інвестиції у китайський бізнес.

Ключовою подією у розвитку двохсторонніх відносин цього періоду стало рішення уряду Канади виключити Тайвань зі списку учасників Монреальської Олімпіади 1976 р., як на тому наполягав уряд КНР, аргументуючи, що на арені міжнародного спорту не може існувати «двох Китаїв»¹⁵. Відтак Оттава зайняла жорстку позицію, наголошуючи, що не дозволить жодній державі представляти інтереси іншої на канадській території. Тайванським спортсменам дозволялося брати участь в Олімпіаді, але лише як представникам Тайваню, а не Китаю¹⁶. Їм заборонялося використовувати гімн та прапор Республіки Китай. 9 червня 1976 р. Канада не дала дозволу на в'їзд тайванській команді, чим викликала шквал протесту зі сторони Міжнародного Олімпійського Комітету, а також США, які на початку навіть розглядали питання відмови від участі в Олімпіаді власної команди¹⁷.

Рішення уряду щодо Олімпіади було катастрофічно непопулярним, вперше Оттава зазнала міжнародного осуду, однак в той же час це був необхідний крок канадської зовнішньої політики, якого вимагали підписані Канадою Стокгольмські рішення 1970 р. КНР висловила свою вдячність за канадську підтримку в питанні Тайваню, назвавши Оттаву своїм «вірним партнером на зовнішньополітичній арені»¹⁸. Хоча жодних змін у інтенсифікацію

15 Becroft S. Canadian Policy towards China: The recognition problem [Text] / S. Becroft. – Ottawa, 1984. – P. 77.

16 Варто зазначити, що неофіційні відносини з Тайванем продовжувалися і після визнання Канадою КНР. Так, станом на 1976р. двохстороння торгівля з Тайванем складала 330 млн. дол., порівнюючи до аналогічної з КНР у 500 млн. дол. Громадяни Тайваню продовжували відвідувати Канаду, однак їм заборонялося називати Тайвань Республікою Китай та вивішувати прапор Тайваню. Відтак, не зважаючи на усі спроби уряду зменшити усі офіційні контакти, проблем все таки не вдалося уникнути. Посольство КНР неодноразово висловлювало незадоволення з приводу неофіційних поїздок членів канадського парламенту до Тайваню, а також з того, що торговельне представництво Тайваню в Канаді використовувало заборонену назву «Республіка Китай», наголошуючи, що націоналізм досяг небачених розмахів і є загрозливим для розвитку канадсько-китайських відносин.

17 Evans P. Canada and Taiwan: a forty-year survey [Text] / P. Evans. – York University, 1997. – P. 72.

18 Granarstein J, Bothwell R. Pirouette: Pierre Trudeau and Canadian Foreign Policy / J. Granarstein, R. Bothwell. – Ottawa : University of Toronto Press, 1991. – P. 123-124.

діалогу цей інцидент не вніс, а лише викликав хвилю незадоволення серед канадських політичних кіл.

Однак, вже наприкінці 70-х рр. в Китаї відбулася зміна політичних еліт, в результаті якої до влади прийшов Ден Сяопін, який започаткував політику «відкритих дверей», намагаючись заохотити якомога більше західних інвестицій до КНР, в тому числі й канадських. Розпочалася стрімка активізація науково-технічних обмінів між Канадою та Китаєм з метою прискорення модернізації промисловості останньої. У 1979 р. між Канадою та КНР було підписано Договір про канадсько-китайську економічну співпрацю, який, перш за все, був вигідний для Оттави та забезпечив постачання канадських високотехнологічних матеріалів енергетичної сфери до Китаю, зокрема атомних реакторів.

У 1981 р. канадська Рада з питань міжнародної допомоги при Кабінеті Міністрів підписала договір з КНР про заснування першої двосторонньої програми фінансової та гуманітарної допомоги з часу створення у 1949 р. комуністичного Китаю. Спочатку на порядку денному стояв економічний транс у розмірі 20 млн. дол., однак згодом його розмір було підвищено до 100 млн. дол. щорічно. Зокрема, наголос робився на обміні технологіями та навчанні китайських фахівців у таких сферах як сільське господарство, лісництво, енергетика та менеджмент. Загалом заснування канадської програми щорічної допомоги КНР стало одним із найвпливовіших інструментів у розвитку канадсько-китайських стосунків протягом усього їхнього становлення, адже він довів готовність Оттави не лише домагатися торгівельних поступок, а й бажання допомогти. Таким чином, завершився перший етап розвитку канадсько-китайських відносин за ліберального уряду П. Трюдо.

Канадський дослідник Дж. Марсден у своїй праці «Еволюція політики третьої ініціативи» зазначав, що завдяки активним зовнішньополітичним контактам П. Трюдо з лідерами Китаю, Канаді станом на 80-ті рр. ХХ ст. вдалося побудувати безпрецедентні для країн Заходу «особливі відносини» з КНР, що проявлялися у наданні Оттаві низки торгівельно-економічних переваг на китайському ринку, в той час як та забезпечувала КНР технологічною та

зовнішньополітичною підтримкою модернізаційних процесів усередині Китаю¹⁹.

У 1984 р. у Канаді відбулися чергові вибори, перемогу на яких здобула партія консерваторів на чолі з Б. Малруні. Попри свою ідеологічну нетерпимість до комуністичних режимів, новий консервативний уряд запевнив китайських колег про продовження зовнішньої політики своїх попередників у Азійсько-Тихоокеанському регіоні та наміри перетворити наступне десятиліття на «еру Азійсько-Тихоокеанської співпраці», у якій чільне місце відводилося саме поглибленню відносин з КНР²⁰.

Так, китайський прем'єр-міністр Чжао Цзянь, відвідавши Канаду з офіційним візитом у 1984 р., став першим комуністичним лідером, який виголосив промову перед Парламентом Канади. Його відвідини поклали початок низці візитів на високому рівні китайських посадовців, які завершилися приїздом до Оттави Голови КНР Лі Сіньяня у 1985р. та візитом-відповідю Б. Малруні до Пекіну у 1986 р., під час яких сторонам вдалося домовитися про низку моментів двохсторонньої співпраці. В результаті, канадська державна компанія «ПетроКанада» стала єдиною західною нафтокомпанією, яка отримала дозвіл на буріння свердловин у Південно-Китайському морі, натомість Оттава гарантувала збільшення щорічного фінансового пакету допомоги на модернізацію КНР зі 100 до 200 млн. дол.²¹

Саме уряд Б. Малруні вперше за сімнадцятирічне існування канадсько-китайських відносин у 1987 р. виокремив окрему стратегію зовнішньої політики Канади щодо Китаю, у якій йшлося про важливість КНР як стратегічного торговельного партнера Оттави, а також вперше наголошувалося

19 Marsden G. The Liberal Third Option: A study of Policy Development/ G. Marsden. – Saskatchewan: UR, 1997. – P. 35.

20 Martin Brian Mulroney First Among Equals (The Prime Minister in Canadian Life and Politics) [Electronic resource] // National Library of Canada and National Archives of Canada. – Mode of access: <http://www.nlc-bnc.ca/primeministers/h4-3456-e.html>

21 Evans P. Canada and Taiwan: a forty-year survey [Text] / P. Evans. – York University, 1997. – P. 93.

на необхідності «моралізації» зовнішньої політики та зверненні уваги на сферу дотримання прав людини у Китаї²².

Однак, як свідчать факти, головну роль у відносинах ліберали відводили все-таки торговельно-економічній співпраці, яка за період 80-х рр. розвивалася найактивніше зі всіх сфер. Канадський експорт до Китаю у період з 1978 по 1988 рр. зростав у середньому на 12,5% щорічно. Розмір двосторонньої торгівлі у 1980 р. досяг позначки у 1 млрд. дол., тоді як у 1988 р. цей показник вже нараховував 3,6 млрд. дол., забезпечуючи Канаді позитивне торговельне сальдо у 1,6 млрд. дол. КНР стала п'ятим зовнішньополітичним партнером Канади, тоді як Канада – четвертим для Китаю²³. Своєрідним підтвердженням того, що Оттава приділяла величезну роль саме торгово-економічній співпраці із Китаєм може слугувати також той факт, що згідно зі спогадами канадського дипломата, на той час у торговельній місії Канади в Пекіні працювало 11 співробітників – найбільше серед усіх дипломатичних представництв Канади²⁴.

Таким чином, станом на 1988 р. відносини Оттави з Пекіном перебували на піці свого розвитку. Рівень двосторонніх політичних контактів, а також торгово-економічні показники вказували на зацікавленість сторін у продовженні поглиблення співпраці.

Однак, жорстоке придушення студентського мирного протесту на площі Тяньяньмень за допомогою танків урядом КНР у червні 1989 р. змусило Канаду та увесь Захід реально оцінити політичний режим Китаю та внести серйозні корективи до програми розвитку відносин²⁵.

22 Kirton J. Canadian Foreign Policy the Mulroney – Campbell Years [Text] / J. Kirton. – University of Toronto, 1997. – P. 123-125.

23 Dobell R. Enhancing Canada's Trade Relationship with Asia Pacific [Text] / R. Dobell. – Ottawa, 2003. – P. 92.

24 Frolic M. Canada and the People's Republic of China: twenty years of a bilateral relationship, 1970-1990 [Text] / M. Frolic. – York University, 1991. – P. 23.

25 Варто пригадати той факт, що активізація відносин КНР із Заходом відбулася саме на тлі загострення відносин із СРСР. Західні держави, бажаючи розширити свої ринки збуту, вперто не бажали відкрити очі на стан дотримання прав людини у Китаї та всіляким чином намагалися переконати світове співтовариство у кардинальній відмінності КНР та СРСР, останній серед яких сприймався як загроза миру та безпеці світу, тоді як КНР – країна, що добровільно відкрила доступ Заходу до власної економіки.

Офіційна реакція уряду Канади на події була оприлюднена міністром закордонних справ Дж. Кларком 30 червня 1989 р. та стала результатом переговорів за круглим столом низки політичних експертів, бізнесових кіл та неурядових організацій. У результаті Канада суворо засудила дії китайського уряду та виявила бажання, зберігаючи міжнаціональні відносини, якомога зменшити офіційні контакти із відповідальними за події чиновниками. Оттава відкликала надання уряду КНР кредиту у розмірі 2 млрд. дол., відмовилася від участі у побудові електростанції на річці Янцзи, зменшила фінансування проектів допомоги та продовжила термін перебування китайських студентів на території Канади, забезпечивши їх статусом біженців²⁶.

Такі санкції можна охарактеризувати як доволі м'які та символічні, однак йти на якісь більш жорсткі заходи уряду Канади не давала мережа економічних зв'язків канадських бізнес-структур з Китаєм. Згідно з доповіддю члена парламенту С. Бакрофта, станом на 1989 р. майже кожний третій фермер отримував свій дохід внаслідок продажу зерна до Китаю²⁷. Великі корпорації не хотіли ризикувати власними інвестиціями і загалом висловлювалися за продовження ведення бізнесу «як завжди». Представники неурядових організацій та канадсько-китайської частини населення вимагали від уряду негайних економічних санкцій. Загалом позицію Оттави щодо «Таньняньменю» можна охарактеризувати словами першого заступника міністра закордонних справ Канади Д. Кларка «якщо б знайшовся шлях як покарати лідерів, однак продовжити співпрацю з населенням, це був би ідеальний варіант»²⁸.

Відтак, саме через тісну економічну пов'язаність з КНР, Канада не наслідувала прикладу США, Японії і ЄЕС, які на саміті «Великої Сімки» закликали ввести жорсткі санкції щодо Китаю, та закрила лише урядові програми допомоги. Однак, як згадує у своїх спогадах Посол Канади в КНР

²⁶ Згодом майже 7 тис. китайських студентів після завершення свого навчання виявили бажання залишитися в Канаді. Дозвіл канадського уряду викликав шквал протесту зі сторони Пекіну та ще більше загострив кризу у відносинах.

²⁷ Dobell R. Canada's China policy after Tiananmen [Text] / R. Dobell. – Ottawa, 2009. – P. 45

²⁸ Ibid. – P. 61.

Ф. Більд: «Захід чудово розумів, що економічні санкції не зможуть змінити своє відношення до питання прав людини комуністичну верхівку КНР, яка навпаки гостро засуджувала так зване «втручання» капіталістичних держав у суверенні справи Китаю»²⁹. А тому менше ніж за півроку усі країни відмовилися від санкцій, тоді як Президент США вже через два тижні після засідання «Великої Сімки» направив до КНР своїх радників, щоб запевнити Ден Сяопіна у намірах Америки продовжувати розвивати з Китаєм тісні взаємини.

Так із усіх держав Заходу канадські санкції, попри те, що були найліберальнішими, тривали найдовше. Однак, варто зауважити, що попри наявну значну кризу у політичних відносинах Канади та КНР на початку 90-х рр. ХХ ст., економічні міждержавні зв'язки не зазнали жодних змін, а навпаки показували приріст. Двохсторонній товарообіг 1990 р. зріс на 30% порівняно до аналогічних показників 1989 р. та становив 5,7 млрд. дол.³⁰

Мораторій на здійснення візитів та контактів між посадовцями двох урядів проіснував до кінця 1991р., доки на засіданні ООН міністр закордонних справ Канади Р. МакДугл разом зі своїм китайським колегою не проголосили про «нормалізацію відносин». Того ж місяця міністр сільського господарства Б. МакНайт очолив торгівельну місію Канади до Китаю, а згодом у квітні 1992 р. до Пекіну прибув з візитом Міністр міжнародної торгівлі Канади М. Вільсон.

Однак, не зважаючи на політичне потепління у відносинах, події на площі Таньняньмень суттєво змінили структуру канадсько-китайських політичних контактів та фактично ознаменували згортання «особливих відносин» між державами. Проявом цього було те, що від моменту кривавого розгону студентів у 1989 р. у спектрі відносин Оттави та Пекіну з'явилося нове суперечливе питання дотримання прав людини, яке в умовах існування демократичного канадського суспільства набрало неабиякої ваги для подальшого розвитку відносин з КНР.

29 Hampson F., Rudner M. Asia Pacific Face-off [Text] / F. Hampson, M.Rudner // Canada among nations. – Ottawa, 1998. – P. 122.

30 Harbron J. Recognizing China 1970 [Text] / J. Harbron // Canadian Foreign Policy selected cases. – Toronto, 1995. – P. 168.

Проте, коли міністр сільського господарства Б. МакНайт намагався підняти цю тему на обговоренні зі своїм китайським колегою, у відповідь йому прозвучало різке зауваження щодо зухвальства та втручання у внутрішні справи держави. Відтак коли у січні 1992 р. члени парламенту Б. Джефрі, С. Робінзон та Д. Скотт під час свого візиту до Пекіну намагалися зустрітися з родинами ув'язнених дисидентів та виявили бажання відвідати в'язницю, їх було терміново доставлено в аеропорт та відіслано назад до Канади. І хоча цей інцидент не вплинув на загальний хід відносин, оскільки дії депутатів були явним перебільшення їхніх повноважень та могли бути розцінені як провокативні, однак вони слугували яскравим прикладом того, що Китай на відміну від Росії та колишніх держав соцтабору не планував проводити жодних політичних реформ у державі. Навпаки, Пекін, відчувши себе сильним економічним гравцем нової постбіполярної системи, змушував своїх зовнішньополітичних партнерів адаптовуватися до власного державного устрою. На що Канада, яка на початку 90-х рр. переживала економічну кризу, мусила адекватно реагувати та продовжувати діалог з авторитарним, але економічно прибутковим Пекіном.

Таким чином, за двадцять років з часу встановлення відносин, завдяки активній політиці лібералів П.Трюдо Канада зуміла розвинути широкий спектр політичних, економічних та культурних зв'язків з КНР. Свідченням цьому стало надання Канаді Пекіном статусу нації найбільшого сприяння у торгівлі та низці преференцій у соціальній сфері. Значна кількість державних візитів слугувала індикатором того, що відносини вважалися пріоритетними та взаємовигідними двома урядами. Якби не події на площі Тяньаньмень, вірогідно, що Оттава та Пекін ще б до кінця 90-х рр. перейшли б від «особливих відносин» до стратегічних. Однак, події 1989 р. змусили консервативний уряд Б. Малруні шукати нового формату відносин з Пекіном, схиляючи Оттаву все більше до моральної зовнішньої політики.

1.2 «Тиха дипломатія» та переформатування канадсько-китайських відносин

Характеризуючи канадсько-китайські відносини у 90-х рр. ХХ ст., варто, перш за все, зазначити, що їхній розвиток відбувався у зростаючій атмосфері недовіри канадських громадян до Китаю, внаслідок подій 1989 р. на площі Тяньаньмень. Так криваві події в КНР, згодом Югославії та вторгнення Іраку до Кувейту відіграли роль сирени для канадського суспільства, яке почало активно вимагати відстоювання демократичних цінностей у веденні урядом зовнішньої політики.

Відтак, ліберальний уряд Ж. Кретьєна, який змінив консерваторів у 1994р., зважаючи на настрої громадян, запропонував нову зовнішньополітичну стратегію переформатування відносин з Китаєм, яка проголошувала, що «віднині відносини Канади та КНР базуватимуться на чотирьох стовпах: тісній економічній співпраці, стабільному політичному розвитку, дотриманні прав людини та верховенстві права»³¹. Своєрідним символом того, що новий уряд приділятиме Китаю неабияку увагу стало безпрецедентне призначення на посаду міністра зі справ АТР вихідця китайської діаспори Раймонда Чана.

На відміну від Б. Клінтона, який протягом свого президентства безуспішно боровся із Пекіном на арені ООН у зв'язку із недотриманням прав людини у Китаї, Ж. Кретьєн, виходячи із геополітичних інтересів країни, діяв зважено та намагався якнайбільше отримати економічної вигоди для Канади, утримуючись від можливих ризиків. А тому політика ліберальної партії стосовно дотримання прав людини в Китаї значно відрізнялася від тої, що проводили консерватори наприкінці 80-х рр. Ж. Кретьєн був прихильником «тихої дипломатії», суть якої полягала у важливості проведення двохсторонніх перемовин та уникненні публічних заяв та коментарів, що могли лише погіршити стан відносин. З цією метою було започатковано проведення

31 English J., Hilmer N. Making a difference? Canada's foreign policy in changing world order [Text] / J. English, N. Hilmer. – Ottawa, 1993. – P. 76.

двохстороннього діалогу з питань прав людини між Канадою та КНР, який очолив міністр закордонних справ Канади А. Кюлле.

Однак, попри те, що принципи дотримання прав людини проголошувалися пріоритетними на порядку денному розвитку відносин, все-таки опорою зовнішньої політики залишалось економічне партнерство, оскільки канадська економіка в умовах початку світової кризи надто потребувала мільярдного китайського ринку.

Згадуваний А. Кюлле у своїх спогадах зазначав: «Проводити переговори з китайцями щодо дотримання прав людини було надзвичайно важко та, за декількома поодинокими винятками, безрезультатно. Варто було лише розпочати, як мені дипломатично натякали, що якщо Канада і надалі прагне продовжувати зміцнювати відносини з КНР, їй варто наслідувати приклад Франції та Німеччини, які не підтримали резолюцію ООН від 1995 р. стосовно дотримання прав людини у Китаї»³². Таким чином, Пекін давав зрозуміти, що у разі звернення Оттавою уваги міжнародної спільноти на внутрішньополітичні проблеми Китаю, Канада може втратити статус «найбільшого сприяння у торгівлі».

А тому, фактично, проголошена політика «переформатування» вже на початку 90-х р. втратили один зі своїх «стовпів» дотримання прав людини. Риторика стосовно необхідності реформування політичного режиму КНР, швидко перейшла у «дипломатичну тишу». Навіть ті члени канадського парламенту, які ще в 1991 р. виступали проти політичних контактів із Китаєм, тепер зайняли прокитайську позицію та вимагали ведення економічних контактів «як завжди».

Перед тим як вирушити з державним візитом до Китаю у 1994 р. Ж. Кретьєн пообіцяв канадському населенню обговорити тему дотримання прав людини під час зустрічі зі своїм колегою Лі Пенєм. Однак, вже перебуваючи в Пекіні, прем'єр-міністр запевнив китайських посадовців, що Канада вважає сферу дотримання прав людини питанням внутрішньої юрисдикції та суверенітету держави. До цього ж він висловив сподівання, що економічна

32 The Chretien government's China strategy [Text] // Democracy and Foreign Policy. – 1999. – № 14. – P. 30.

відкритість Китаю з часом призведе до реформування політичної структури та часткової демократизації держави, а підписані бізнес-контракти з Канадою лише сприятимуть процвітанню КНР.

Таким чином прем'єр-міністр дав зрозуміти, що Канада не стане ризикувати власним економічним інтересом, задля поширення західних цінностей, а тому прагматичність зовнішньої політики взяла гору над моральністю. Ж. Крет'єн прагнув відновити «особливі відносини» Канади та КНР. Про важливість Китаю як стратегічного торговельного партнера Канади йшлося у його виступі перед студентами Університету Калгарі у 1994 р.: «Ми не повинні пов'язувати торгівлю із питаннями дотримання прав людини. Я не маю навіть повноважень, щоб сказати прем'єру Саскачевану чи Квебеку, що їм варто робити, тоді як я можу вплинути на Генерального Секретаря Китаю. Я прем'єр-міністр країни із 28 мільйонним населенням, тоді як у КНР проживає 1,2 млрд. Якщо я все-таки скажу, ми більше не хочемо мати з вами справу, у відповідь мені прозвучить – «добре». Тоді постає питання: чи існує сенс Канаді намагатися залякати КНР»³³.

Реакція на таку зміну політики уряду серед канадського суспільства була доволі стриманою. Канадський щотижневик «Глоб енд Мейл» зазначав: «перезформована зовнішня політика нового кабінету Ж. Крет'єна обіцяє Канаді повернення до політики «третьої ініціативи», однак цього разу щодо світового гіганту КНР. Те як Ж. Крет'єн відсторонився цього тижня від позицій США стосовно проблем прав людини свідчить лише про наміри лібералів розіграти власну карту у відносинах з Китаєм»³⁴.

Варто зазначити також, що канадська преса часто присвоювала прем'єр-міністру особисту зацікавленість у активізації китайського напрямку. Цьому сприяла його пов'язаність із енергетичною корпорацією «Павер» (Power), де Ж. Крет'єн працював до своєї політичної кар'єри. До цього ж, його двоюрідний брат очолював цю компанію, а племінник займав посаду Голови канадсько-

33 Cameron M., Appel M. Canada among nations 1995 [Text] / M. Cameron, M. Appel. – Ottawa: Department for External Affairs, 1996. – P. 72.

34 Paltiel J. Rude awakening: Canada and China Following Tiananmen [Text] / J. Paltiel. – CBC, 1993. – P. 56.

китайської бізнес ради, організації, що виступала спонсором більшості канадсько-китайських ініціатив³⁵.

Річ в тім, що найбільший інтерес на китайському ринку серед канадських промисловців викликали сфери інфраструктури, телекомунікації, виробництва гідро- і термоенергетики. Однак, підписання таких контрактів вимагало, перш за все, високого рівня активності політичних та бізнес контактів. Саме тому, щоб забезпечити позиції на ринку уряд Оттави створив «Збірну Канади» – програму зустрічей в Пекіні в 1996, 1998, 2001 роках, що мала на меті масове підписання контрактів із бізнес-структурами Китаю. Остання стала найбільшою в історії торговельною делегацією, до якої окрім прем'єр-міністра ввійшли прем'єри дев'ятьох канадських провінцій та близько 600 представників канадських компаній. «Збірна Канади» – це абсолютно безпрецедентний, однак надзвичайно успішний крок уряду Ж. Крет'єна. Завдяки тому, що більшість проектів належала до безпосередніх інтересів провінцій, зокрема таких як постачання природних ресурсів, економічна вигода такого заходу склала понад 9 млрд. дол. Вже на кінець 1996 р. канадські інвестиції в Китаї зросли вдвічі, сягнувши позначки у 560 млн. дол., тоді як китайські в Канаді склали 378 млн. дол.³⁶

У 1997р. на зустрічі лідерів Канади та КНР було домовлено про спільну розробку «Програми розвитку канадсько-китайського партнерства на ХХІ ст.»³⁷, завдяки якій сторони до завершення терміну Ж. Крет'єна на посту прем'єр-міністра у 2003 році зуміли досягти розробки масштабної договірної бази, що стосувалися усього спектру економічних, політичних, культурних відносин та у таких напрямках як інспекція тваринництва та сільського господарства, суднобудування, перевезення, поставки енергоресурсів та розробка ядерних

35 Brian I., Langdon F. Canada and the Pacific [Text] / I. Brian, F. Langdon. – Toronto Press, 2000. – P. 152-155.

36 Foreign Affairs and International Trade Canada [Electronic resource] // Courtesy of the Government of Canada. – Mode of access: http://www.canada.ca/en/index.html?utm_medium=decommissioned+site&utm_campaign=Canada+Site+Redirect+Tracking&utm_source=canada.gc.ca/men+u-eng.html&utm_content=Launch+Tracking

37 Blachette A. Canadian Foreign Policy 1945-2012 Major Documents and Speeches [Text] / A. Blachette. – Toronto Press, 2013. – P. 238.

реакторів, телекомунікації, охорони природного середовища. Таким чином, із обранням нового ліберального прем'єра П. Мартіна відносини між Оттавою та Пекіном продовжили і надалі розвиватися динамічно. Своєрідною кульмінацією цього періоду взаємин став візит Голови КНР Ху Цзіньтао до Канади у 2005 році, на якому він зустрівся з прем'єром П. Мартіном. Канада була оголошена «найкращим другом Китаю у світі», а двоє лідерів заявили про наміри якнайшвидше встановити стратегічне партнерство, та протягом п'яти наступних років подвоїти товарообіг до 90 млрд. дол³⁸.

Не зважаючи на усі спроби офіційної Оттави вплинути на Комуністичну партію Китаю, кардинальних змін у відношенні китайських посадовців до цього питання так і не відбулося. Це підтвердив звіт роботи Канадсько-китайського діалогу з питань дотримання прав людини у 2005 році, що підтвердив неефективність «тихої дипломатії» у сфері прав людини. Власне, Ху Цзіньтао зазначив, що цензура, штрафи та арешти є необхідною умовою задля недопущення проведення в Китаї послідовної кольорової революції³⁹.

Таким чином, проведене на початку 90-х рр. XX ст. переформатування відносин ліберального уряду Ж. Крет'єна лише зміцнило політичний та економічний діалог Канади з Китаєм. Уряд ліберала Ж. Крет'єна, як і його попередника П. Трюдо вбачав у КНР, перш за все, великий економічний потенціал, який він ставив на першочергове місце у відносинах, та на відміну від консерватора Б. Малруні намагався уникати акцентування світової громадськості на дотриманні прав людини. Завдяки встановленню дружніх особистісних відносин із китайським керівництвом та десятикратному відвідуванню Пекіну, Ж. Крет'єну вдалося перетворити Китай на третього найбільшого торговельного партнера Канади та забезпечити значний притік китайських інвестицій у промисловий сектор економіки держави.

38 Evans P., Frolic M. Canada and the People Republic of China [Text] / P. Evans, M. Frolic. –Toronto Press, 2012. – P. 92-93.

39 Bonnar T. An Assessment of Stephen Harper's China Policy [Text] / T.Bonnar. – Ottawa, 2012. – P. 75.

1.3 Дуалістична стратегія зовнішньої політики С. Гарпера

З часу приходу до влади у 2006 році в Оттаві консервативної партії на чолі з С. Гарпером, питання переформатування старої ліберальної зовнішньополітичної стратегії щодо Китаю постало актуальним завданням новоствореного кабінету. Ще під час передвиборчої компанії було очевидно, що у разі перемоги консервативної партії, новий уряд змістить політичні акценти Оттави у бік гуманної зовнішньої політики. Так С. Гарпер зазначав: «Я знаю, що населення Канади вимагає від влади розширювати торговельні контакти держави із усіма країнами світу. Однак, я не думаю, що знайдеться багато таких, які підтримають продаж таких традиційних канадських цінностей як от демократія, свобода слова, дотримання прав людини за всесильний долар»⁴⁰.

На початку свого прем'єрства С. Гарпер демонстративно розвернув зовнішню політику Канади від регіону АТР у бік Вашингтону. Так за перший рік перебування на посаді міністра закордонних справ П. Макей жодного разу не здійснив візит до Китаю. Зате у консерваторів одразу ж склалися чудові стосунки з керівництвом Колумбії, Мексики та інших близьких до США урядів. Для порівняння: коли при владі в Канаді перебувала ліберальна партія, прем'єр-міністри відвідували Шанхай та Пекін частіше, аніж Калгарі та Ванкувер. Ж. Кретьєн за час перебування на посаді прем'єра здійснив близько десяти візитів до КНР. Тоді як С. Гарперу знадобилося чотири роки, щоб відвідати Пекін, про що йому згодом дипломатично нагадали Вень Цзябао та Ху Цзіньтао, зауваживши, що «західні політики вперше приїжджають до Китаю на першому році свого прем'єрства, а не на п'ятому»⁴¹.

Знаходячись на хиткому ґрунті міждержавних відносин, уряд С. Гарпера ще більше своїми діями погіршував їх стан. Так, зокрема, однією з проблем, яка загострилася із приходом консерваторів до влади, стала десятирічна відмова Канади на екстрадицію китайського громадянина Лао Чансіна, якого у Китаї

40 Bonnar T. An Assessment of Stephen Harper's China Policy [Text] / T.Bonnar. – Ottawa, 2012. – P. 82.

41 Dobson W. Canada-China and Raising Asia: A strategic proposal [Text] / W. Dobson. – University of Toronto, 2011. – P. 135.

звинувачували у шахрайстві та корупції на суму 3,6 млрд. дол. Не зважаючи на те, що у Китаї він був оголошений корупціонером номер один, у 1999 р. Лао Чансіну вдалося покинути Китай та переїхати до Канади, де він протягом десяти років намагався отримати статус біженця. Уряд Канади відмовлявся видавати злочинця уряду Китаю, у зв'язку з побоюванням, що у КНР йому загрожуватиме смертна кара. І якщо П. Мартін намагався пришвидшити вирішення цього питання та відчинити двері КНР, то С. Гарпер з гуркотом їх зачинив щойно прийшовши до влади⁴².

До цього ж у квітні 2006 р. міністр закордонних справ П. Макей публічно звинуватив КНР у веденні промислового шпигунства на території Канади. Дещо пізніше того ж року С. Гарпер на саміті АТЕС у Ханой гостро розкритикував дії Китаю у справі канадського активіста Хусейна Целі, засудженого до пожиттєвого ув'язнення в Китаї за викрадення людей. Канада продовжувала натискати на «болючі» місця Китаю, коли парламент у 2007 р. надав статусу «почесного громадянина Канади» тибетському духовному лідеру Далай Ламі, якого у Китаї проголосили небезпечним сепаратистом.

С. Гарпер став одним із небагатьох світових лідерів, які не відвідали у 2008 р. Олімпійські ігри у Пекіні, дипломатично показуючи цим своє зневажливе ставлення та невдоволення Китаєм. Прем'єр-міністр публічно розкритикував стан дотримання прав людини в КНР, переслідування дисидентів та цензуру Інтернету. Термін «стратегічне партнерство», що передбачав тісні міждержавні відносини у всіх сферах, перестав вживатися для характеристики канадсько-китайських відносин.

Така політика уряду С. Гарпера щодо КНР викликала шквал критики як серед канадських політичних та бізнес-кіл, так і держав світу за надмірну радикальність та неефективність. Публічна дипломатія С. Гарпера не змусила Пекін до проведення негайних політичних реформ, однак внаслідок такого зневажливого ставлення, відносини між державами надто швидко почали скочуватися до кризи початку 90-х рр., викликані подіями на площі

⁴² Хоча, у липні 2011 р. С. Гарпер все-таки погодився на екстрадицію злочинця до КНР, однак лише після погодження китайської сторони на його ув'язнення.

Таньяньмень⁴³. За перші два роки консервативного уряду китайські інвестиції до Канади зменшилися на 40%, а розмір міждержавної торгівлі – на 20%, що стало результатом введення КНР заборони на постачання канадської яловичини⁴⁴.

Таким чином, цілком логічним постає наступне питання: «Чому С. Гарпер, прийшовши у велику політику, почав так радикально змінювати формат відносин із КНР?». Доктор політичних наук Ф. Ленгдон у своїй праці «Канада та зростаюча присутність Азії» зазначає, що серед канадських політологів побутує три версії щодо поведінки уряду С. Гарпера⁴⁵. Першою та найбільш розповсюдженою є теорія, щодо ролі консерваторів як офіційної опозиції до ліберального уряду та їхньої критики відкрито безпринципового підходу Ж. Кретьєна до ведення зовнішньої політики. Відтак, очоливши уряд, консерватори зробили все, щоб створити нову зовнішньополітичну стратегію, відмінну від попереднього кабінету лібералів.

Згідно з іншим припущенням, жорсткіша позиція уряду С. Гарпера краще відповідала ідеологічним переконанням консерваторів та їхнім поглядам на вплив моральних цінностей на зовнішню політику держави. А тому політика С. Гарпера як колишнього випускника юридичного факультету університету Калгарі відображала типові канадські погляди на усталені суспільством цінності: важливість демократії, поваги до людини та верховенства права на міжнародній арені.

Третя теорія вказує на те, що у середині консервативного уряду не існувало чіткого консенсусу щодо майбутнього канадсько-китайських відносин, а також не було необхідних спеціалістів, які могли б переконати, що терпеливе заохочення реформ та співпраця можуть зробити більше, аніж осуд та принциповість. Підтвердженням цієї думки може слугувати виступ члена

43 Evans P., Frolic M. Canada and the People Republic of China [Text] / P. Evans, M. Frolic. –Toronto Press, 2012. – P. 83.

44 Згідно з даними статистики Канади за 2007 р., експорт до КНР, особливо таких товарів як метали, хімікати та корисні копалини складав 9,3 млрд. дол. Однак після помітного похолодання у відносинах після Олімпійських ігор у Пекіні продаж цих самих товарів раптово впав, низивши свої показники на 40%.

45 Langdon F. Canada and the growing presence of Asia [Text] / F.Langdon. – Vancouver: Institute of Asian Research, 2008. – P. 187.

консервативної партії Р. Доннела у червні 2009 р., у якому йшлося про те, що «критичне ставлення Оттави до Пекіну є швидше наслідком переконань міністра імміграції Д. Кенні, аніж політичних роздумів експертів»⁴⁶. Відомо, що Д. Кенні був палким критиком китайського вектору зовнішньої політики Ж. Кретьєна та прихильником більш жорсткої позиції Канади стосовно таких суперечливих питань як статус Тайваню, Тибету та дотримання прав людини.

Шквал критики та планомірне зменшення міждержавного товарообігу, що суттєво вдарило по економічних показниках Канади, змусили новий уряд переглянути свою політику публічного дорікання Китаю на усталену попередниками «тиху дипломатію». Вже із 2009 р. С. Гарпер почав публічно заявляти, що у фундаменті канадсько-китайських відносин повинні бути покладені «швидше спільні інтереси, аніж спільні цінності»⁴⁷. За словами Ф. Маулдера: «Ера прохолодної політики та слабкої економіки минула, уряд С. Гарпера нарешті досягнув компромісу між пріоритетами та реальністю»⁴⁸. Однак, факт залишається фактом, більшість канадців і досі вірять, що канадсько-китайські відносини мусять, першою чергою, базуватися на питаннях дотримання прав людини. Зокрема, опитування проведене Фондацією з питань АТР у 2006 р. показало, що 72% населення вважають, що поширення прав людини мають стати першочерговим завданням уряду. У 2007 р. цей показник склав вже 76%⁴⁹. Однак, як зауважив С. Гарпер, прагматизм національних інтересів держави не може піддаватися сумніву. «Я не вважаю, що мої фундаментальні погляди змінилися за декілька років. Однак, моє бачення індивідуальних проблем еволюціонувало»⁵⁰.

46 Bonnar T. An Assessment of Stephen Harper's China Policy [Text] / T. Bonnar. – Ottawa, 2012. – P. 118.

47 Tucker M. Canadian Foreign Policy: Contemporary Issues and Themes [Text] / M. Tucker. – McGraw-Hill Ryerson Limited, 2010. – P. 72.

48 Moulder F. Japan, China and the modern world economy [Text] / F. Moulder. – Cambridge University Press, 2010. – P. 43.

49 Holloway S. Canadian Foreign Policy Defining the national interest [Text] / S. Holloway. – Toronto Press, 2010. – P. 32.

Зміна зовнішньополітичної стратегії С. Гарпера щодо Китаю була очевидною для Пекіну. Ні уряд Канади, ні ЗМІ не згадали про 20-річчя розстрілу демонстрації на площі Тяньаньмень та не зреагували жодним чином на дії китайської влади щодо обмеження поширення інформації про цю подію. Нова тональність офіційних заяв та їхнє освітлення у ЗМІ дозволила зрушити з мертвої точки двохсторонні відносини. Першим сигналом про потепління у відносинах став держвізит С. Гарпера до Пекіну на початку 2009 р. Метою переговорів лідерів двох держав стали проблеми двосторонньої торгівлі та економічного розвитку, однак жодним чином не права людини. Офіційні ж переговори з питань дотримання прав людини у Китаї не відбувалися з 2005 року, коли їх скасували, визнавши неефективними.

Не зважаючи на докір Вень Цзябао про те, що «С. Гарперу знадобилося чотири роки, щоб завітати до Пекіну», результати візиту загалом були дуже позитивні. Китайським туристам відкрили необмежений доступ до відвідин Канади. Як стверджує Г. Стіфенс із університету Альберти: «Цілком зрозуміло, що впродовж наступного десятиліття китайські громадяни стануть найчисельнішою нацією-туристами світу. А тому для Канади існує велика перспектива поповнення туристичної індустрії сотнями мільйонів прибутків⁵¹. До цього ж, китайська сторона зняла заборону на ввіз канадської яловичини до Китаю, а це, своєю чергою, збільшило обсяги канадського експорту на 15%. У своїй промові до канадської торгівельної палати у Шанхаї прем'єр-міністр С. Гарпер закликав до «збільшення та розширення взаємовигідної економічної співпраці КНР з Канадою». Відтак, ціллю оновлених канадсько-китайських відносин мало стати забезпечення двохстороннього процвітання через спільні інвестиції та торгівлю⁵².

50 Stephen Harper: China On Prime Minister's Travel Itinerary Next Month [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.huffingtonpost.ca/2012/01/11/harper-planning-return-vi_n_1199087.html

51 Stephens H. Asia Pacific Let's get back in the ring [Text] / H. Stephens. – Canadian Foreign Affairs Institute, 2012. – P. 15.

52 Blachette A. Canadian Foreign Policy 1945-2012 Major Documents and Speeches [Text] / A. Blachette. – Toronto Press, 2013. – P. 39.

Друга поїздка С. Гарпера в Китай в лютому 2012 р. підвела ризику під канадсько-китайськими розбіжностями. У ході візиту було остаточно погоджено та підписано двосторонню угоду «Про просування та охорону іноземних інвестицій» та понад двадцять інших комерційних угод за участю близько п'ятдесяти фірм на суму понад 6 млрд. дол. Результати візиту були настільки значними, що обидві сторони заявили про новий етап співпраці та стратегічне партнерство, в першу чергу, в галузі використання канадських природних ресурсів. Так за останні два роки державні компанії КНР вклали близько 10 млрд. дол. в розробку нафтових бітумінозних пісків у провінції Альберта та сланцевого газу у Британській Колумбії⁵³. До цього ж був також підписаний протокол про збільшення поставок до Китаю канадської уранової руди. Керівництво КНР навіть поставило на порядок денний переговорів питання про укладення договору про вільну торгівлю, однак Оттава намагається якнайдовше відтягнути розгляд цього питання, хоча і підтвердила свій намір диверсифікувати торгівлю енергоресурсами, до останнього часу цілком орієнтованими на експорт до США.

Уряд С. Гарпера не поспішає підписувати Угоду про ЗВТ з КНР, на відмінну від Японії та Республіки Корея, через те, що даний крок буде означати повний відступ Оттави від правозахисної тематики попередніх років. На що консерватори на сьогодні не можуть піти, зважаючи на близькість виборів до парламенту у 2015 році та ймовірний спротив населення.

Хоча варто зауважити, що за останні чотири роки економічні відносини між державами значно поглибилися, забезпечивши Китаю друге місце у списку найбільших торговельних партнерів Канади із товарообігом у 73,4 млрд. дол. в 2013 р.⁵⁴ (див. Додаток А). Середньорічні темпи приросту торгівлі складають 6,3 %. А відтак Канада і надалі мусить диверсифікувати свої економічні зв'язки

53 Bonnar T. An Assessment of Stephen Harper's China Policy [Text] / T.Bonnar. – Ottawa, 2012. – P. 130.

54 Foreign Affairs and International Trade Canada [Electronic resource] // Courtesy of the Government of Canada. – Mode of access: http://www.canada.ca/en/index.html?utm_medium=decommissioned+site&utm_campaign=Canada+Site+Redirect+Tracking&utm_source=canada.gc.ca/menu-eng.html&utm_content=Launch+Tracking

із Пекіном, особливо у енергетичній сфері, в якій Канада вирізняється третіми за кількістю запасами нафти у світі.

Зокрема, певні кроки у цьому напрямку вже були зроблені. Так найбільша китайська компанія із видобутку газу «ПетроЧайна» (PetroChina) підписала у 2011 році контракт із канадською «Екана» про спільну розробку родовищ сланцевого газу, віддавши за 50% своєї частки 5,4 млрд. дол. У 2009 р. «ПетроЧайна» інвестувала близько 1,7 млрд. у спільну розробку родовищ газу із канадською компанією «Атабаска Оїл Сендс». А у 2013 році уряд Канади оголосив про продаж канадської нафтової компанії «Нексен» китайській «СНООС» за 15,1 млрд. дол., що стало безпрецедентним договором в історії обох сторін. Такий значний притік китайського капіталу у нафтогазовий сектор Канади є доволі виграшним кроком уряду С. Гарпера, оскільки на сьогодні Оттава все частіше наголошує на необхідності розробки нафтоносних бітумінозних пісків на своїй території – сфери, яка потребує близько 650 млрд. інвестицій⁵⁵.

У разі якщо в короткостроковому майбутньому Канада розпочне транспортування нафти та зрідженого газу до Китаю, це не лише ще більше зміцнить вісь Оттава-Пекін, а й забезпечить усталення іміджу Канади як світового експортера енергоносіїв, оскільки та до останнього часу сприймалась виключно як ресурсо-постачальник США. На сьогодні, Оттава все більшу увагу звертає саме на власний ресурсно-експортний потенціал, а тому варто очікувати, що співпраця Канади та КНР у цій сфері буде лише зростати.

Таким чином, за роки перебування на посаді консерватора С. Гарпера канадсько-китайські відносини із різкого погіршення 2006-2009 рр. зуміли перейти у статус стратегічного партнерства, особливо у економічній сфері. Проблема дотримання демократичних цінностей, яка в перші роки діяльності нового уряду спричинила похолодання у діалозі Оттави та Пекіну, на сьогодні не стоїть на порядку денному. Зокрема, торгівля так і залишається першочерговим імперативом відносин, в силу того, що Китай є другим

55 Department of Foreign Affairs and International Trade of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: international.gc.ca

найбільшим торговельним партнером Канади після США із товарообігом у 73,4 млрд. дол. Останнім часом активно зростає інвестиційна діяльність КНР на теренах Канади, спричинена поглибленням двосторонніх контактів у галузях енергопостачання та спільній діяльності у розробці нафтородовищ. А відтак, канадсько-китайські відносини на сучасному етапі становлять не що інше, як засновані на прагматизмі та взаємовигоді зв'язки між двома акторами, що прагнуть задовольнити, перш за все, свої національні інтереси, а тому можна прогнозувати, що відносини і надалі будуть активно розвиватися та поглиблюватися.

Висновки до розділу 1

Встановлення дипломатичних відносин між Канадою та КНР 13 жовтня 1970 р. стало поворотним моментом не лише в історії міждержавних зв'язків, а й усієї «біполярної епохи», ознаменувавши, з однієї сторони, завершення ізоляції Пекіну на міжнародній арені, а з іншої – встановлення самостійної від Вашингтону зовнішньополітичної лінії Оттави. За останні чотири десятиліття відносини між державами досягли значного розвитку, перейшовши від стану «особливих» початку 80-х рр. до стратегічного партнерства сучасності. Можна стверджувати, що ключовим елементом співпраці Оттави та Пекіну є взаємовигідні економічні та торговельні зв'язки, які забезпечують Китаю друге місце у списку найбільших інвесторів та торговельних партнерів Канади. Зміцненню позицій канадської сторони на китайському ринку сприяє статус «нації найбільшого сприяння» та отриманий ще у 80-х рр. дозвіл на розробку родовищ енергоресурсів. Зокрема, завдяки значній активізації співпраці саме у енергетичній сфері, на сьогодні КНР залишається єдиною державою світу, у якій ріст канадського експорту зберігає свої позиції після спалаху економічної кризи 2008-2009 рр. Купівля канадської нафтокомпанії «Нексен» китайською «CNOOC» лише ознаменувала собою готовність канадського уряду піти на довгострокову співпрацю з КНР у енергетичній сфері, що, своєю чергою, лише

зміцнює вісь Оттава – Пекін та позиції Канади як світового експортера енергоресурсів.

Характеризуючи політичну складову канадсько-китайських відносин, варто відзначити, що інтенсивність діалогу між Оттавою та Пекіном у цій сфері залежить як від правлячої політичної партії Канади, так і вмілості поєднання прем'єр-міністром у своїй діяльності стабільного економічного міждержавного розвитку разом із політикою «канадських цінностей». Саме дотримання останніх і заважає Оттаві поглибити відносини з Пекіном, зокрема створити між державами зону вільної торгівлі, подібну до якої Канада має із Республікою Корея та в найближчому майбутньому планує підписати із Японією.

Загалом, розвиток канадсько-китайських відносин має широкі перспективи. Канада надає великого значення відносинам із КНР та намагається якнайбільше прагматично ставитися до Пекіну. Сторони постійно розширюють та поглиблюють задеклароване стратегічне партнерство, особливо у сферах інвестицій, торгівлі та енергетики. За умови якщо і надалі Оттава та Пекін будуть притримуватися принципів поваги, рівності та пошуку взаємовигоди при обранні подальшого вектору розвитку відносин, канадсько-китайське партнерство можна буде сміливо визнати зразком відносин між країнами з кардинально відмінними соціальними устроями, рівнями та моделями державного розвитку.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КАНАДСЬКО-ЯПОНСЬКОГО ПАРТНЕРСТВА

2.1 Еволюція японського вектору у зовнішній політиці Канади

Відносини Канади з Японією з історичної точки зору є найдовшими зв'язками Оттави в регіоні АТР та являють собою яскравий приклад безконфліктного міжнародного партнерства, заснованого на довгій традиції співпраці та торгівельній взаємозалежності двох держав. Так протягом усього ХХ ст. Японія залишалась для Оттави пріоритетним політичним та ідеологічним соратником у регіоні АТР. Саме у Токіо у 1929 р. була відкрита перша дипломатична місія Канади на території Азії, а у 1950 р. відносини були остаточно формалізовані підписанням Великого договору про дружбу, співробітництво та партнерство між Канадою та Японією.

Розвиток канадсько-японських відносин у другій половині ХХ ст., згідно з поглядами професора Оттавського університету В. Добсона, відбувався під значним тиском США та в площині сформованого Вашингтоном асиметричного трикутника Японія – США – Канада, у якому як Токіо, так і Оттава потрапляли під виключний вплив Білого Дому та його одноосібних дій⁵⁶. Відтак, присутня безконфліктність канадсько-японських відносин за такої системи, автоматично означала і відсутність тісної співпраці між двома державами. А тому, зі зміцненням економічних та політичних позицій Токіо та Оттави на міжнародній арені наприкінці 60-х рр. ХХ ст., питання поглиблення співпраці постало необхідним завданням двосторонніх відносин як один із ефективних засобів зменшення асиметричного впливу США.

Відтак, із появою «третьої ініціативи» П. Трюдо у зовнішньополітичних пріоритетах Оттави з'явився ще один нагальний зовнішньополітичний вектор Канади в АТР, а саме – активізація відносин з Японією. Попередньо чітко

⁵⁶ Dobson W. Canadian-Japanese Economic Relations in a Triangular Perspective [Text] / W. Dobson. – Scarborough, 1987. – P. 38-42.

визначеної стратегії поведінки Оттави щодо країн АТР не існувало, зокрема Японія сприймалася Канадою як виключна зона інтересів США, а тому окрім торговельних зв'язків уряди двох держав, фактично, нічого не пов'язувало. Однак, прийшовши до влади на початку 70-х рр. ХХ ст., ліберали почали покладати великі надії на Токіо як на перспективного економічного союзника Канади у регіоні та можливу у подальшому протипагу США.

Вже восени 1974 р. до Японії вирушив радник П. Трюдо І. Гед з метою обговорення з японським колегою потенційних сфер двостороннього співробітництва та можливості підписання нового рамкового договору. Наслідком проведених переговорів став державний візит П. Трюдо у жовтні 1976 р. до Токіо та підписання між Канадою та Японією Договору про економічну співпрацю, який передбачав усунення торговельних перешкод між партнерами, а саме зняття існуючої із 1953 р. заборони японського уряду на імпорт канадської високотехнологічної промислової продукції, зокрема такої як літаки та ядерні реактори⁵⁷. Підписання вищезазначеної угоди можна впевнено назвати великим успіхом канадської дипломатії, оскільки згідно з нею Канада переставала бути виключно експортером ресурсів до Японії, або ж як це позиціонувала канадська щоденна газета «Глоб енд Мейл» «дроворубами та водоносами», оскільки станом на 1970-й р. частка сировини у канадському експорті до Японії становила 95%, тоді ж як аналогічний відсоток японського експорту припадав на промислові товари⁵⁸.

Підписана також канадсько-японська Угода про співпрацю у галузі культури передбачала курс двох держав на заохочення міждержавних контактів у сфері освіти, культури та науки, встановлюючи низку грантів на академічні дослідження, просування видань, міждержавних фестивалів та туристичного обміну. Загалом, Договір про економічне співробітництво та Канадсько-

57 Recent Canada-Japan Economic Cooperation [Electronic resource] / Bulletin of Ministry for External Affairs of Japan. Mode of access: <http://www.hciottawa.ca/relationpages.php?id=83>

58 Варто зазначити, що подолання подібної структурної однобічності торгівлі було постійним предметом канадсько-японських переговорів. Однак, японська сторона йшла на поступки дуже неохоче і повільно, побоюючись створити прецедент, який міг би бути використаний іншими країнами, насамперед Сполученими Штатами, головним торговельним партнером Японії. Для подолання даної ситуації були створені міжурядові дорадчі органи, до компетенції яких входили вирішення торгових протиріч.

японська угода про культурну співпрацю підняли на новий щабель розвитку відносини Оттави та Токіо на початку 70-х рр., забезпечивши своєрідне підґрунття для подальшого поглиблення економічних та політичних зв'язків між державами.

Так, завдяки новому економічному договору, об'єм міждержавної торгівлі за період з 1970 по 1980 рр. зріс у 5 разів, із 1,4 до 7,2 млрд. дол., що перетворило Японію на основний ринок збуту канадських товарів у Азійсько-Тихоокеанському регіоні. За показниками 1973 р. масштаби торгівлі перевищили навіть розмір торговельного обороту із Великобританією, яка традиційно займала лідируючі позиції на канадському ринку⁵⁹.

Однак, попри значну інтенсифікацію економічних відносин, очікуваного ліберальним урядом П. Трюдо поглиблення політичного діалогу між країнами не відбулося. На думку К. Кембел, заступника ліберальної партії Канади, задеклароване «поглиблення та розширення» відносин із Японією на початку 70 х рр. ХХ ст. не спостерігалось, перш за все, через те, що Токіо на той час не розглядав Оттаву як свого ключового партнера, акцентуючи увагу передусім на країнах, що розвиваються, у яких трудові ресурси були значно дешевші, аніж в Канаді⁶⁰. До цього ж, похолоданню політичного діалогу між державами наприкінці 70-х рр. сприяло рішення П. Трюдо 1980 р. про припинення постачання канадського урану до Японії до часу підписання сторонами міждержавного Договору про мирне використання атому. У такий спосіб офіційна Оттава намагалася убезпечити себе в подальшому від прецеденту, що мав місце з Індією, коли та, використовуючи канадські реактори «КАНДУ», створила власну атомну зброю. Однак, японський уряд принципово протягом двох років не погоджувався підписати договір, аргументуючи це втручанням канадської сторони у суверенні справи держави. Внаслідок таких протиріч,

59Бабаев Э. Канада и страны азийско-тихоокеанского региона: тенденции последней трети ХХ века [Электронный ресурс] // Э. Бабаев. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/kanada-i-strany-aziatsko-tihookeanskogo-regiona-tendentsii-posledney-treti-hh-veka>.

60 Pringsheim K. Neighbors across the Pacific. The Development and Political Relations between Canada and Japan [Text] / K. Pringsheim. – Greenwood, 2000. – P. 81.

Оттава не лише не змогла покращити політичні відносини з Токіо наприкінці 70-х рр., а й власне зазнала значних економічних втрат, оскільки частка канадського урану в товарообігу з Японією складала близько 35%. Так станом на 1978 р. канадський експорт до Японії займав 9% від загального, тоді як у 1982 р. його показники зменшилися до 6,7%⁶¹.

До цього ж розвиток канадсько-китайських «особливих відносин» також відіграв свою роль у малоактивності канадсько-японського діалогу наприкінці 70-х рр. XX ст. Ліберал П. Трюдо, попри проголошену активізацію на поч. 70-х рр. японського вектора, у своїй зовнішній політиці більшу увагу все-таки надавав Пекіну як великому перспективному ринку для канадських товарів. Загалом, варто зауважити, що серед зовнішньополітичної традиції Канади спостерігається тенденція розходження поглядів щодо регіону АТР правлячих партій консерваторів та лібералів. Так, ліберали завжди проявляли схильність щодо надання пріоритетного значення китайському вектору у зовнішній політиці Канади, тоді як консерватори навпаки наголошували на першочерговості Японії серед головних азійсько-тихоокеанських партнерів Оттави.

Тому саме із приходом до влади консерваторів на чолі із Б. Малруні у 1984 р. поглиблення канадсько-японських відносин знову постало нагальним питанням зовнішньополітичної діяльності Оттави. У присвяченому АТР розділі, опублікованої у 1986 р. Білої книги «Курс на глобалізацію» основний акцент робився на проблемі політико-економічної співпраці з Японією⁶². Окрім традиційних слів про важливість японського ринку, в документі підкреслювалось прагнення канадського керівництва у створенні спільних міждержавних структур, зокрема канадсько-японського Форуму з науково-дослідних технологій. На відміну від усіх попередніх урядів, консерватори Б. Малруні поклали великі надії на розвиток саме науково-технічних відносин з Японією, вважаючи, що Канада мусить слідувати успішному

61 Pringsheim K. Neighbors across the Pacific. The Development and Political Relations between Canada and Japan [Text] / K. Pringsheim. – Greenwood, 2000. – P. 82.

62 Kirkton J. Canadian Foreign Policy in a Changing World [Text] / J.Kirkton. –Thomson-Nelson, 2006. – P. 103.

прикладу «економічного дива» та переймати японський досвід у сфері технологій. Вже у 1986 р. під час державного візиту Б. Малруні до Токіо було підписано Договір про розвиток технологій та науки між Канадою та Японією, що передбачав:

- 1) розширення участі канадських вчених та інженерів у японських науково-дослідницьких програмах та проектах;
- 2) навчання висококваліфікованих кадрів у передових японських науково-дослідницьких інститутах і лабораторіях;
- 3) забезпечення доступу канадських дослідників до японських технологій та промислових лабораторій.

За пропозицією Токіо у 1989 р. Канада ввійшла до організації Азійсько-Тихоокеанського економічного співтовариства, заснованого з метою поглиблення співпраці між державами Азійсько-Тихоокеанського регіону. Згодом у 1994 р. Канада стала ініціатором конференції АТЕС в Богорі, на якій виступила за лібералізацію ринків та створення зони вільної торгівлі в АТР до 2015 року. Хоча найбільш вагомою подією у розвитку канадсько-японських відносин періоду консерваторів Б. Малруні 80-х рр. стало офіційне вибачення у вересні 1988 р. уряду Канади за політику інтернування, якої зазнали японські мешканці в роки Другої світової війни⁶³. Так кожному потерпілому було надано одноразову компенсацію у розмірі 21 тис. дол. та повернено громадянство тим японським мешканцям Канади, що були депортовані з її територій в період з 1941 по 1945 рр.⁶⁴

Однак, варто відзначити, що попри проголошені наміри на поглиблення відносин, все-таки, як і в попередні роки значної інтенсифікації канадської зовнішньої політики на японському векторі не спостерігалось в силу того, що для ліберального уряду Б. Малруні першочерговим завданням було

⁶³ У роки Другої світової війни Канада переселила близько 29 тис. японських громадян у табори для інтернованих, конфіскувавши їхнє майно та позбавивши права на подальше переселення. Із завершенням війни табори були скасовані, однак більшість японських мешканців так і залишилася проживати на території західної Канади, склавши близько 80% населення провінції Британська Колумбія.

⁶⁴ Henderson J., Wakeham P. Reconciling Canada Critical Perspectives on the Culture of redress [Text]/ J. Handersn, P.Wakeham. – University of Toronto Press, 2013. – P. 64.

налагодження діалогу з Вашингтоном та утвердження континентальної зовнішньої політики Оттави у рамках новоствореної у 1989 р. зони вільної торгівлі між США та Канадою. Як результат – на початок 90-х рр. ХХ ст. за словами П. Рой – автору книги «Суперечливі імпульси у відносинах Канади та Японії у ХХІ ст.»: «...Канада тихо сиділа з Японією на лавочці, коли інші з нею вже давно бігли»⁶⁵. Відносини між державами розвивалися надто повільно, базуючись в основному лише на торгівельно-економічній сфері та нерегулярному політичному діалозі.

Варто також наголосити на тому, що у відносинах Канади з Японією простежується тенденція до того, що навіть попри відсутність урядової активності, зв'язки між державами все одно продовжують системно розвиватися незалежно від позиції правлячої партії. У першу чергу це пов'язано із активним японським лобі у канадському суспільстві, для якого Японія завжди була ближчою за усі інші держави Азії. Підтвердженням цьому є той факт, що у 1994 р. за результатами опитування населення щодо їхнього бачення лідерства країн на міжнародній арені перше місце посіли США (підтримало 95% населення), а друге дісталось Японії (76%).

Новий ліберальний уряд прем'єр-міністра Ж. Кретьєна, який прийшов на зміну консерваторам у 1993 р., у своєму виступі вже традиційно підкреслив стратегічну цінність АТР для Канади та особливе значення Японії як ідеологічного друга, другого найбільшого у світі фінансиста ООН, партнера із підтримки миру у світі та прихильника використання дипломатії у врегулюванні конфліктів. А тому – «...географічне положення Канади та її багатонаціональний склад населення дозволяє розвивати відносини Оттави з Токіо до рівня стратегічного партнерства»⁶⁶.

Вже у 1994 р. міністр міжнародної торгівлі Р. Макларен оприлюднив нову реформовану версію канадського Плану дій щодо Японії, що передбачав посилення взаємодії у семи секторах виробництва: будівництві, продовольчій

65 Canada and Japan: Agenda for Cooperation [Electronic resource] // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – Mode of access: <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/canada/agenda/index.html>

66 Foreign Policy for Canadians // Government of Canada. – Ottawa: Information Canada, 2006. – P. 25.

сфері, риболовстві, автомобільному та технологічному секторі, туризмі та аерокосмічній галузі. Крім того, згідно з планом, поглиблення співпраці передбачалося здійснювати на трьох рівнях:

1) урядовому (політичний діалог, поєднаний із співпрацею у рамках міжнародних організацій: ООН, АТЕС);

2) бізнес рівні (передбачав залучення прямих японських інвестицій до Канади, особливо у виробничу сферу, з метою збільшення канадської конкурентоспроможності на світовому ринку);

3) громадському (збільшення співпраці на рівні громадян, включаючи журналістів та науковців, ознайомлення з культурними особливостями кожної з держав). Адже, як це не звучить парадоксально, але відсутність взаєморозуміння між громадянами, що включала як ринкові, так і культурні аспекти функціонування Японії та Канади, довгий час стримувала поглиблення відносин між бізнес-колами країн.

Відтак, згідно з урядовим рівнем, особливу увагу ліберальний уряд Ж. Кретьєна відводив канадсько-японському зближенню у рамках «Великої сімки», вбачаючи в Токіо свого стратегічного партнера у цьому політичному форумі. Так завдяки співпраці у 1996 р. Оттава та Токіо стали ініціаторами програми роззброєння та заборони антипіхотних мін, відомої під назвою «Оттавський процес», яку згодом у 1997 р. в Торонто підтримали та підписали 121 держава світу.

Вже на зустрічі «Великої вісімки» в Кананаскісі в червні 2002 р. лідери Канади та Японії підкреслили, що відносини між країнами можна охарактеризувати як «чудові, із великими перспективами для повноцінного та плідного співробітництва»⁶⁷. Загалом, канадсько-японське співробітництво в рамках «Вісімки» не обмежується лише прийняттям рішень стосовно двосторонніх політичних, торгово-економічних питань, а й проводиться робота щодо вирішення низки міжнародних, таких як: проблема миру і безпеки, міжнародного тероризму, збереження навколишнього середовища, поширення

67 Pringsheim K. Neighbors across the Pacific. The Development and Political Relations between Canada and Japan [Text] / K. Pringsheim. – Greenwood, 2000. – P. 48-49.

демократії, допомога країнам, що розвиваються. Співпраця двох країн здійснюється в рамках програми «Офіційної допомоги з розвитку» у формі посиленого діалогу, обміну досвідом та інформацією, галузевого співробітництва. Так перший симпозіум з питань миру і безпеки між Японією та Канадою відбувся у Ванкувері у вересні 1998 р., із подальшим його проведенням кожних два роки на рівні глав держав. Загалом, у рамках цього форуму до сьогодні озвучуються погляди представників двох держав на сучасну міжнародну ситуацію, відбувається обмін досвідом з низки питань, пропонуються рішення проблемних ситуацій. Потрібно зазначити, що, як правило, представники Оттави та Токіо завжди сходяться в оцінках міжнародних ситуацій та методах, які пропонується застосувати для розв'язання кризових ситуацій. До прикладу, у червні 2003 р. у Ванкувері міністр закордонних справ Японії Є. Кавагучі підкреслила активну позицію Японії та Канади щодо вирішення низки міжнародних проблем, зазначивши прихильність японського і канадського народу до мирного вирішення конфліктних ситуацій, засудивши американську інтервенцію в Ірак. У ході двосторонніх зустрічей між Японією та Канадою у рамках форуму неодноразово обговорювалася модель майбутньої системи міжнародної безпеки, основою для якої повинні були стати наступні умови: посилення ролі закону, співпраця в рамках ООН, спрямована на реформування організації та збереження миру у світі.

У 1999 р. відбулася перша поїздка «Збірної Канади» до Японії на чолі з Ж. Кретьеном, на якій було представлено більше 260 канадських підприємств. Особлива увага під час зустрічі приділялася спільним проектам з досягнення миру та стабільності світової системи, розвитку космічних галузей. Під час переговорів канадського прем'єр-міністра зі своїм японським колегою було домовлено про зменшення мит на імпорт японських автомобілів до 5%, натомість Японія погодилася інвестувати в гірничодобувну галузь Канади, зокрема в розробку нафтородовища Карун у провінції Альберта. Станом на 2001 р. японські інвестиції становили 8,2 млрд. дол., ставлячи Японію на

четверту позицію у списку найбільших інвесторів Канади, із яких 5,1 млрд. склали «Хонда» та «Тойота»⁶⁸.

Однак, на кінець 90-х-початок 2000-х рр. відбувся спад нарощування об'ємів міждержавного товарообігу внаслідок економічної кризи в Японії та введенням Токіо протекціоністських заходів щодо канадської агропромислової продукції. У 2001 р. канадський експорт до Японії зменшився на 0,5% та становив 8,2 млрд., тоді як імпорт зріс до 15,2 млрд. дол.⁶⁹ Відповідні показники свідчили про відносно малу зацікавленість Японії у канадському ринку та навпаки великий інтерес Канади. На відміну від міждержавної торгівлі Канади з Китаєм, аналогічні показники з Японією розвивалися надто повільно, а тому різкого скачка на початку XXI ст. у торгівлі держав не відбулося. У 1989 р. товарообіг досяг 19,3 млрд. дол., у 2006 р. – 27 млрд. дол., демонструючи приріст у 2%, коли аналогічний показник із Китаєм складав 9% щорічних. Таким чином, вже у 2003 р. Китай перегнав Японію на канадському ринку, ставши другим найбільшим торговельним партнером Оттави серед країн світу⁷⁰.

Узагальнюючи особливості становлення японського вектору у зовнішньополітичній стратегії Канади, варто наголосити на тому, що завдяки активній політиці у цьому напрямку ліберального уряду П. Трюдо, канадсько-японські відносини зі стану поодиноких політичних контактів перейшли на високий рівень політичної, економічної та культурної співпраці. Зокрема, починаючи із 1970-го і до 2003 року Японія утримувала лідерство найбільшого торговельного партнера та інвестора Канади в регіоні АТР. І хоча приріст торговельних показників із початком XXI ст. зменшився, порівняно із іншими державами регіону АТР, однак політичний діалог між державами, безсумнівно, залишився для Оттави найбільш високоефективним та безконфліктним в

68 Canada-Japan Economic Framework and Joint Study [Electronic resource] // Ministry for Foreign Affairs of Canada. – Mode of access: <http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/japan-japon/can-jap-report-rapport.aspx?lang&x003D;eng>

69 Department of Foreign Affairs and International Trade of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: [international.gc.ca](http://www.international.gc.ca)

70 Ibid.

регіоні. Цьому сприяла як участь двох сторін у роботі міжнародних організацій та форумів, так і спільна позиція із більшістю актуальних питань на міжнародній арені, де і Японія, і Канада виступали за поширення демократичних цінностей та забезпечення миру і стабільності світової системи.

2.2 Канадсько-японські відносини на сучасному етапі

З приходом 6 лютого 2006 року консерватора С. Гарпера політичний діалог між Канадою та Японією значно активізувався. Новий консервативний прем'єр-міністр, притримуючись політичної лінії партії, у своїй програмі виділяв важливість поглиблення економічних відносин із традиційними партнерами Канади на міжнародній арені, до яких він відносив США, Японію, ЄС, Південну Корею, та доцільність якнайшвидшого створення з ними зони вільної торгівлі. Загалом, консерватори завжди приділяли більшу увагу саме моральності зовнішньої політики держави, аніж ліберали, а відтак віддавали перевагу Японії як прогресивній демократичній країні з верховенством права та повагою до прав людини на противагу Пекіну, де капіталізм поєднувався з авторитаризмом⁷¹.

Про стратегічне місце Японії в політиці С. Гарпера із самого початку його прем'єрства свідчила кількість офіційних візитів до Токіо. Так під час свого першого державного візиту до Японії у липні 2008 року, С. Гарпер на зустрічі із Т. Асо проголосив про бажання розвивати всеохоплюючу співпрацю між Канадою та Японією. Канада та Японія активно підтримали позиції один одного в ООН. У вересні 2006 р. Оттава виступила за пропозицію Японії надати ООН повноважень у захисті громадян, які перебувають у небезпеці, коли їхня держава не в змозі цього зробити, або ж не бажає. А у червні 2007 року С. Гарпер погодився підтримати Японію як претендента на місце у Раді Безпеки ООН під час зустрічі із японським прем'єр-міністром Д. Коїдзумі.

71 Its History and Heritage // Progressive Conservative Party of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.pcparty.ca>

Згодом на саміті Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва у 2009 році С. Гарпер став першим прем'єр-міністром Канади, що був запрошений на приватний прийом до імператора Японії Акіхіто. У відповідь у жовтні 2009 р. відбувся перший за весь період правління імператора візит Його Величності до Канади. За словами Дж. Коваліо, професора східних вчень Університету Карлтон: «Візит офіційно засвідчив бажання двох держав до поглиблення та розширення відносин, зважаючи на сформовану та перевірену десятиліттями міцну економічну та політичну базу»⁷².

Так вже у березні 2012 року відбулися перші переговори С. Гарпера зі своїм японським колегою Я. Нода щодо підписання угоди про зону вільної торгівлі між державами⁷³. Сторони назвали ці переговори історично сприятливою можливістю задля створення нових робочих місць та прискорення темпів економічного зростання. Загалом, згідно з експертними оцінками, впровадження угоди про вільну торгівлю дозволить збільшити експорт з Канади до Японії на дві третини, а відповідно й підняти товарообіг до 50 млрд. дол. Зокрема, Канада зацікавлена у розвитку зв'язків з японськими виробниками сільськогосподарської продукції, в той час як Японія вбачає в Канаді потенційного експортера енергоресурсів, а саме природного газу.

Попри те, що Японія є другим найбільшим прямим інвестором в економіку Канади із загальною сумою інвестицій у 17,5 млрд. дол., двостороння торгівля держав протягом останніх років демонструє стрімке зниження. Так у 2005 р. Японія була третім найбільшим торгівельним партнером, тоді як станом на 2013 р. – четвертим. Товарообіг знизився від 31 млрд. у 2008 р. до 24,4 млрд. дол. у 2013 р. (див. Додаток А). Таким чином, Японія – третя економіка світу, представлена на канадському ринку менше ніж на 3%⁷⁴.

72 Kovalio J. Imperial visit celebrates 80 years of Canada Japan relations [Text] / С. Chan // The Epoch Times. – 2009. – № 14. – Р. 29-30.

73 Япония и Канада начнут переговоры о создании зоны свободной торговли [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://rus.ruvr.ru/2012_03_25/69515631/

74 Foreign Affairs and International Trade Canada [Electronic resource] // Courtesy of the Government of Canada. – Mode of access: http://www.canada.ca/en/index.html?utm_medium=decommissioned+site&utm_campaign=Canada+Site+Redirect+Tracking&utm_source=canada.gc.ca/menu-eng.html&utm_content=Launch+Tracking.

Саме через це С. Гарпер своїм головним зовнішньополітичним завданням ставить підписання Угоди про ЗВТ з Японією. Зважаючи на те, що уряд С. Абе своїм завданням поставив проведення ліберальних перетворень у країні та пришвидшення таким чином економічного зростання, Токіо вимушене поступово відійти від політики протекціонізму сільськогосподарської та промислової продукції. Під час прес-конференції у березні 2014 року у зв'язку із 8-мим раундом переговорів щодо ЗВТ, канадська та японська сторони заявили про завершальний етап узгодження договору та ймовірно його підписання до 2015 року⁷⁵.

«Найближчим часом ми завершимо усі переговори щодо створення зони вільної торгівлі між двома країнами», – повідомив С. Абе за підсумками консультацій між двома лідерами. С. Гарпер, своєю чергою, зазначив, що Токіо і Оттава зробили «історичний крок до створення нових можливостей для розвитку економіки та політики Азійсько-Тихоокеанського регіону»⁷⁶.

Таким чином, Канада стане першою державою «Великої вісімки», з якою Японія підпише угоду про лібералізацію торгівлі. Попередньо експерти з двох держав, проаналізувавши переваги від майбутньої угоди, дійшли висновку, що орієнтований річний прибуток Токіо складе від 4,5 до 5 млрд. дол., а Оттави – від 4 до 8 млрд. дол.⁷⁷. Усунення торговельних бар'єрів полегшить доступ японських автоконцернів на перспективний канадський ринок, змусивши уряд С. Гарпера скасувати 6% податок для японських автовиробників⁷⁸. Водночас, угода дозволить Канаді збільшити поставки в Японію своєї

75 Japan-Canada Summit Meeting [Electronic resource] // Prime Minister of Japan and His Cabinet. – Mode of access: http://japan.kantei.go.jp/noda/diplomatic/201203/25canada_e.html

76 Harper, Japanese PM be talk energy in Ottawa before UN events [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.citynews.ca/2013/09/24/harper-japanese-pm-be-talk-energy-in-ottawa-before-un-events/>

77 Canada-Japan Economic Partnership Agreement [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/japan-japon/index.aspx?lang=eng>

78 Harper Arrives In Tokyo To Launch Trade Talks [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.huffingtonpost.ca/2012/03/24/harper-tokyo-visit_n_1376906.html

сільськогосподарської продукції, на яку і досі в Японії діє заборона на імпорт, а в перспективі – і паливних ресурсів.

Варто зазначити, що з приходом до влади С. Гарпера відбулася активізація і діалогу у сфері військової співпраці. Зокрема, у листопаді 2010 р. С. Гарпер та Н. Кан підписали Канадсько-японську декларацію з політичної, миротворчої та оборонної співпраці, що мала на меті встановлення між державами діалогу «2+2»⁷⁹. Даний формат передбачає співпрацю між Японією та Канадою в оборонному секторі та підвищення контактів у військовій сфері у рамках миротворчих операцій ООН. Так у 2011 р. був погоджений спільний план дій Канада – Японія щодо надання пакету допомоги Афганістану, який включав як гуманітарну сферу, так і військову.

До слова, під час зустрічі в аналогічному форматі «2+2» 25 березня 2014 року Канада та Японія оголосили про необхідність подальшого поглиблення двостороннього партнерства у сферах глобальної безпеки та світового миру. Точніше, Оттава та Токіо домовилися про підтримання спільної позиції щодо російської агресії на території України та надання останній фінансової допомоги. Зокрема, на початковому етапі було введено санкції щодо 16 російських чиновників та двох державних банків з метою збільшити політичний тиск на Москву та ізолювати її від міжнародної спільноти.

До цього ж, 24 вересня 2013 року прем'єр-міністр С. Гарпер та С. Абе підписали договір, згідно з яким канадські Збройні сили та японські Сили самооборони домовилися надавати один одному логістичну підтримку. Таким чином, канадсько-японський договір зі збору та обміну військовою допомогою став першим кроком до зміцнення військової співпраці між державами.

«Канада та Японія мають чудові двосторонні відносини, тісні торговельні зв'язки та угоди в області взаємної безпеки», – йдеться в офіційній заяві прем'єр-міністра С. Гарпера. «Канадсько-японський договір про взаємну допомогу та обслуговування чітко визначає процедури взаємодії та взаємопоставок провіанту, води, палива, надання приміщень та територій для

⁷⁹Canada-Japan Defence Relations [Electronic resource]. – Mode of access: <http://politicsinn.com/canada-japan-defence-relations/>

проведення необхідних тренувань, під час участі збройних сил держав у бойових діях, навчаннях, миротворчих місіях або операціях надання допомоги при стихійних лихах»⁸⁰. До цього ж С. Гарпер повідомив, що Японія дозволила канадським військовим розмістити невелику базу на її території, яка використовуватиметься в разі крайньої необхідності.

«Канада вважає Японію цінним партнером в регіоні та по всьому світу», – пояснює прем'єр-міністр С. Гарпер. «Наші країни поділяють спільні принципи та цінності, проголошуючи головними з них демократію, права людини та верховенство закону, а також вільний доступ до ринків, контроль над продажем зброї»⁸¹.

До цього ж, Канада і Японія домовилися активізувати діалог, орієнтований на розширення та поглиблення співробітництва в галузі енергоресурсів. На зустрічі, що відбулася у квітні 2013 року у Ванкувері Міністр природних ресурсів Дж. Олівер і Міністр економіки, торгівлі і промисловості Японії Т. Мотегі підписали спільну канадсько-японську «Заяву про співпрацю в нафтогазовій сфері». «Канада є одним зі світових лідерів з видобутку енергоресурсів та в перспективі може стати одним із експортерів скрапленого природного газу (СПГ) та нафти на ринок АТР, зокрема Японії, яка є одним із найбільших імпортерів енергоресурсів в регіоні», – йдеться у цьому документі⁸².

Питання зміцнення двосторонньої енергетичної співпраці обговорювали наприкінці вересня 2013 року в Оттаві на зустрічі прем'єр-міністри С. Гарпер та С. Абе, під час якої голова японського уряду ще раз наголосив на тому, що Японія неабияк зацікавлена у імпорті канадського СПГ та нафти. Досягнута в

80Canada and Japan: Agenda for Cooperation [Electronic resource] / Ministry of Foreign Affairs of Japan. – Mode of access: <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/canada/agenda/index.html>

81 Stephens H. Asia Pacific Let's get back in the ring [Text] / H. Stephens. – Canadian Defence and Foreign Affairs Institute, 2012. – P. 82.

82 Canada-Japan: Policy Issues for the Future [Electronic resource] // Institute for Research on Public Policy. – Mode of access: http://books.google.com.ua/books?id=QtCdnTPdSXUC&pg=PA207&lpg=PA207&dq=brian+mulroney+japan+policy&source=bl&ots=CMQcmDbeBs&sig=spDkQ5bJiIL6K1_58TliCn98EY&hl=uk&sa=X&ei=ZO0tU-76Oq-A7QbqtYGoBg&ved=0CDoQ6AEwAjgK#v=onepage&q=brian%20mulroney%20japan%20policy&f=false

ході переговорів домовленість передбачає проведення щонайменше раз на рік зустрічей між керівниками профільних міністерств. На них передбачається «обмінюватися інформацією, що стосується енергетичної політики, ринкових оцінок, потенційних поставок енергоносіїв; можливості розвитку зв'язків між нафтогазовими компаніями, а також збільшення обсягів інвестицій, що вкладаються в розробку нафтогазових родовищ та створення необхідної інфраструктури з транспортування енергоресурсів, у тому числі портів, трубопроводів, СПГ-терміналів».

Як зазначив Дж. Олівер, радник прем'єр-міністра Канади, «стратегічне партнерство Канади з Японією в області енергоресурсів буде сприяти появі нових робочих місць та прискоренню економічного зростання в Канаді при одночасному задоволенні зростаючого попиту Японії на енергоносії, а відтак є повноцінно вигідною справою для обох учасників»⁸³. Ще дещо раніше, він стверджував, що глобальний попит на енергоресурси зросте на 35% до 2035 року, а тому Канаді, яка володіє значними запасами енергоносіїв, необхідно обов'язково цим скористатися⁸⁴. Так у 2012 році було оголошено про наміри будівництва п'яти СПГ-терміналів на західному узбережжі країни, які будуть в майбутньому працювати задля експорту канадського газу до Японії та Китаю.

Зокрема, останнім часом питання диверсифікації власних імпортерів енергоресурсів, стало ще більше актуальним для Оттави у зв'язку із замороженням США наприкінці 2013 р. проекту нафтопроводу «Кістоун», що передбачав на меті транспортування канадської нафти до Америки. А тому в найближчі два роки варто очікувати значної інтенсифікації діяльності Оттави на поприщі енергопостачання, насамперед до регіонів АТР та ЄС, країни яких неабияк зацікавлені у порівняно дешевшому канадському газі та нафті.

Таким чином, за свій термін перебування при владі уряду С. Гарпера вдалося значно поглибити та розширити спектр співпраці Оттави з Токіо. Цьому

83 Stephen Harper Asia Trip 2012: Prime Minister Heads To Japan, Thailand, South Korea [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.huffingtonpost.ca/2012/03/21/stephen-harper-asia-trip-2012_n_1369014.html

84 Blachette A. Canadian Foreign Policy 1945-2012 Major Documents and Speeches [Text] / A. Blachette. – Toronto Press, 2013. – P. 328.

сприяла як традиційна прояпонська налаштованість консервативної партії, так і бажання Японії повернути свої втрачені лідерські позиції на канадському ринку. Так за період 2006 – 2013 рр. було ініційовано та майже завершено переговори щодо створення міждержавної ЗВТ, підписано низку договорів у військовій та енергетичній сфері, які вступивши в дію у середньостроковій перспективі значно зміцнять вісь Оттава – Токіо. Що стосується політичної співпраці, то можна стверджувати про сформований стабільний всесторонній діалог між сторонами, що дозволяє виступати Оттаві та Токіо як єдине ціле з нагальних світових проблем у рамках міжнародних організацій та форумів, проводити політику спрямовану на задоволення спільних інтересів.

Висновки до розділу 2

Канада та Японія поділяють довгу історію стабільних необтяжених негативними подіями міждержавних контактів. Взаєморозуміння з більшості питань та тісна співпраця на міжнародній арені, а також наявність спільних інтересів та планів розвитку роблять відносини Канади та Японії стабільними та прогнозованими. Так можна простежити схильність консервативної партії Канади до прояпонської зовнішньої політики у регіоні АТР та, навпаки, надання переваги китайському напрямку лібералами. Однак, це не заважає двом політичним силам розвивати міцний політичний діалог з Токіо. Якщо ще на початку становлення японського вектору у зовнішньополітичній концепції Оттави відносини базувалися лише на економічній складовій, то на сьогодні канадсько-японське партнерство представлене широким спектром міждержавної співпраці, що включає активний діалог у політичній, торгівельній, енергетичній та військовій сферах.

Про надання Японії пріоритетного місця у зовнішньополітичній стратегії Канади на сучасному етапі свідчить проголошений урядом С. Гарпера курс на створення зони вільної торгівлі між державами та подвоєння обсягів двостороннього товарообігу. Перспективи лібералізації торгівлі обумовлює той факт, що Японія, як ресурсозалежна держава регіону, також неабияк зацікавлена

у зміцненні економічних контактів з Оттавою та створенні спільних підприємств, зокрема у сфері постачання скрапленого газу та нафти. Відтак, підписана за останні два роки низка договорів у військовій сфері лише підтверджує прагнення Оттави та Токіо до розширення та поглиблення міждержавної співпраці.

Відтак, можна впевнено прогнозувати, що у недалекому майбутньому варто очікувати не лише посилення двосторонніх торгівельних зв'язків та виходу Канади на енергетичний ринок Японії, а й інтенсифікацію інших галузей співпраці, зокрема військової та оборонної, незалежно від того, представники якої партії формуватимуть наступний уряд Оттави.

РОЗДІЛ 3.

ІНШІ КРАЇНИ АТР У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ СТРАТЕГІЇ КАНАДИ

3.1 Основні аспекти відносин Канади та Республіки Корея

Канаду та Республіку Корею поєднують партнерські двосторонні відносини, базовані на взаємодоповнюючій системі торгівлі обох держав та спільному баченні проблем розвитку сучасної світової системи. Загалом за словами Р. Добелла, протягом 80-90-х рр. ХХ ст. канадська зовнішньополітична стратегія мало орієнтувалася на таку країну Азійсько-Тихоокеанського регіону як Корея в силу її економічних та політичних проблем розвитку, віддаючи перевагу Китаю та Японії, а тому встановлення корейського вектору у зовнішній політиці Оттави відбулося значно пізніше за усі держави регіону. Так у 1993 р. сторони оголосили про сформовані «особливі відносини» між Оттавою та Сеулом, наголосивши на доцільності в подальшому переходу до стратегічного партнерства, однак, фактично, жодної активізації діяльності у цьому напрямку не відбувалося аж до середини 2000-х рр.⁸⁵ Загалом, канадсько-корейський тандем – це перш за все, партнерство взаєморозуміння та багатосторонньої співпраці, заснованої на тому, що як Канада, так і Республіка Корея відносяться до когорти середніх держав із приблизною кількістю населення та розміром ВВП, мають тісні відносини з США та є політичними однодумцями з більшості актуальних питань сучасних міжнародних відносин.

Офіційні дипломатичні відносини між двома державами були встановлені 17 січня 1963 року, хоча ще й до того дружні політичні контакти між двома державами мали місце. Так під час Корейської війни (1950-1953 рр.) канадський військовий контингент був третім за чисельністю (26,791 військових), що надавав підтримку загонам армії Південної Кореї та, фактично, заклав фундамент канадсько-корейського партнерства. Зокрема, до сьогодні уряд Сеулу неодноразово наголошує на внеску Канади у розвиток сучасної

⁸⁵ Dobson W. Canada-China and Raising Asia: A strategic proposal [Text] / W. Dobson. – University of Toronto, 2011. – P. 90-94

Кореї та щороку запрошує канадських ветеранів до взяття участі у політичних заходах, присвяченим подіям Корейської війни. Відповідно до цього, 2013 рік був офіційно оголошений С. Гарпером роком Кореї в Канаді не лише з нагоди 50-річчя встановлення дипломатичних відносин між державами, а й 60-річчя підписання перемир'я між Сеулом та Пхеньяном, назвавши 2013-тий також «Роком ветеранів Корейської війни»⁸⁶.

Як зазначалося вище, Канада та Корея поділяють спільні погляди на проблеми світового розвитку. Оттава завжди підтримувала прагнення двох Кореї налагодити відносини на півострові, пропонуючи свою участь як медіатора у врегулюванні конфлікту. Проте у цьому напрямку офіційна Оттава не досягла значних успіхів, поступившись роллю переговорника Вашингтону. Однак, Канада та Корея успішно працюють разом у багатосторонніх форумах та самітах, таких як «Велика двадцятка», Саміт з питань ядерної безпеки, підтримуючи ідею реформування ООН, сприяючи дотриманню прав людини та непоширенню зброї масового знищення.

Варто зазначити, що з приходом до влади консервативного прем'єр-міністра С. Гарпера у 2006 році відносини Оттави з Сеулом значно активізувалися, що пояснюється як прихильністю консервативної партії до розвитку відносин з «демократичними» країнами АТР, так і намаганнями уряду підписати угоду про зону вільної торгівлі із Південною Кореєю, що поставала одним із ключових питань передвиборчої агітації С. Гарпера.

Своєрідним показником інтенсифікації двосторонніх відносин Канади та Кореї слугує кількість візитів на вищому та найвищому рівні, що мали місце за останні роки. Так у 2009 році прем'єр міністр С. Гарпер здійснив державний візит до Сеулу, який послугував сигналом до численної кількості візитів у відповідь. Загалом, С. Гарпер за період 2009-2014 рр. дев'ять разів побував в Сеулі, що, своєю чергою, свідчить про велику зацікавленість Оттави у зміцненні співпраці із Республікою Кореєю. Президент Республіки Корея Лі Мьон Бак відвідав Оттаву з державним візитом у рамках саміту «Великої

86 Stephen Harper Asia Trip 2012: Prime Minister Heads To Japan, Thailand, South Korea [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.huffingtonpost.ca/2012/03/21/stephen-harper-asia-trip-2012_n_1369014.html

двадцятки», що відбувався в Торонто у 2010 році, на якому сторони підписали меморандум про поглиблення торгівельної та політичної співпраці, в якому йшлося, перш за все, про створення у майбутньому між державами зони вільної торгівлі. Під час зустрічі у 2012 році в рамках саміту Канада – Південна Корея прем'єр-міністр С. Гарпер висловив офіційну позицію підтримав позицію Сеулу, засудивши Північну Корею за планування проведення випробувань балістичних ракет.

Своєрідним рубіконом у відносинах між двома державами на шляху до зміцнення та поглиблення двохсторонніх зв'язків у таких сферах як торгівля, культура та міжнаціональні контакти став 2013 рік. Зокрема, під час зустрічі С. Гарпера з Президентом Кореї Пак Кин Хе в Сеулі у 2013 році було відновлено переговори про створення зони вільної торгівлі, які розпочалися ще у 2006 р. однак у зв'язку із заборонаю Сеулу імпорту канадської яловичини у 2008 р. були зупинені⁸⁷.

У 2007 р. уряд Канади визначив Корею як один із 13 пріоритетних напрямків канадської глобальної торгівельної стратегії. Згідно з нею, найбільший потенціал для канадських компаній на корейському ринку становлять⁸⁸:

- 1) сільськогосподарська продукція, їжа та напої;
- 2) будівельні матеріали та конструкції;
- 3) гірничовидобувна сфера та природні ресурси;
- 4) освіта;
- 5) інформаційні технології.

Таким чином, у разі підписання зони вільної торгівлі С. Гарпер планував розширити присутність канадського капіталу на корейському ринку та змінити негативне канадське сальдо у товарообігу між державами. Доцільно зауважити той факт, що сума представлених корейських інвестиції у канадському ринку є

87 Hugh S. Korea-Canada Free Trade: The Thaw Begins [Electronic resource] / S. Hugh. – Mode of access: <http://www.asiapacific.ca/editorials/canada-asia-viewpoints/editorials/korea-canada-free-trade-thaw-begins>

88 Carin B. Canada-Korea Corporation and the G20 [Text] / B. Carin // Asia Pacific Foundation. – 2010. – № 13. – P. 34-36.

доволі значною та складає близько 11 млрд. дол., з яких 70% вкладено в розвиток енергетичної сфери. Натомість канадські інвестиції в Кореї складають лише 5,5 млрд. та є зосередженими у сфері машинобудування⁸⁹.

Загалом, якщо поглянути на розвиток економічних відносин між державами, то варто зауважити на тому, що канадський бізнес прийшов на корейський ринок значно пізніше, аніж в інші країни АТР, як то в Китай чи Японію, що, перш за все, було спричинено кризовими явищами в економіці Південної Кореї. На початку 90-х лише деякі канадські компанії починали цікавитися інвестуванням у корейський ринок, тоді як фінансова криза 1997 року змусила більшість із них забрати свої капітали. Така ситуація зберігалася до середини 2000-х рр., лише у 2005 році товарообіг почав стрімко зростати, демонструючи темпи приросту у 6%, порівняно із 2% що були до того⁹⁰.

Станом на 2014 рік, Корея є сьомим найбільшим торговельним партнером Канади серед держав світу та третім в Азії, поступаючись лише Китаю та Японії. Найбільшого піку міждержавний товарообіг досяг у 2011 році, зупинившись на позначці у 11,5 млрд. дол. Однак вже у 2013 р. ці показники знизилися до 10,2 млрд. дол., із 3,8 млрд. канадського імпорту з Кореї та 6,4 млрд. дол. експорту головним чином через те, що у 2011 році набув чинності Договір про ЗВТ між США та Республікою Кореєю, зменшивши цим самим попит на канадську продукцію на корейському ринку⁹¹. Загалом, Корея імпортує з Канади нафтопродукти та паливо, деревину, руди, яловичину та літаки, тоді як в канадському імпорті переважають продукти автомобілебудування та високоточні технології.

Відтак розширення торгівлі із Кореєю є, фактично, життєво необхідним кроком для економічного розвитку Оттави, оскільки в іншому разі їй загрожує

89 Kim R., Bureau S. Canada-Korea Economic Relations: Challenges and Prospects [Text] / R. Kim, S. Bureau. – Sage Publications Ltd, 2009. – P. 120.

90 Department of Foreign Affairs and International Trade of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: international.gc.ca

91 With South Korean deal, Canada secures free-trade foothold in Asia [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.theglobeandmail.com/news/politics/with-south-korean-deal-canada-secures-free-trade-foothold-in-asia/article17422168/>

ситуація бути витісненою США та ЄС в цьому регіоні, які вже мають Угоди про ЗВТ з Сеулом, та все впевненіше завойовують корейські ринки власною продукцією. Тому 11 березня 2014 року на зустрічі в Сеулі прем'єр-міністр С. Гарпер та президент Пак Кин Хе після переговорів стосовно двохсторонніх та міжнародних питань, повідомили про те, що Канада та Корея підписали Угоду про ЗВТ. У своїй спільній заяві два лідери підтвердили, що ця Угода стане «торгівельним проривом ХХІ-го століття, який зміцнить міждержавні економічні та інвестиційні зв'язки, підвищивши експортні можливості обох країн»⁹².

Підписаний договір охоплює практично всі сектори торгівлі між Канадою і Південною Кореєю, включаючи розширений доступ до товарів, послуг та інвестицій. Як тільки угода буде повністю введена в дію, очікується, що вона принесе значний прибуток економікам Канади і Південної Кореї, комерційним співтовариствам, включаючи малі та середні підприємства, а також споживачам.

Відтак, після набрання чинності угоди в повному обсязі у 2015 році, Південна Корея скасувала мита на 98,2% всіх своїх тарифних бар'єрів, які охоплюють практично весь імпорт Канади, в той час як Оттава зобов'язалася усунути 76,4 % своїх тарифів⁹³. Враховуючи, що середні тарифи Південної Кореї в даний час в три рази вищі, аніж в Канади (13,3 % в порівнянні до 4,3 %), скасування тарифів стало неабияк вигідним тим підприємствам Канади, що здійснюють експорт на ринки Кореї.

Зокрема, без угоди про вільну торгівлю, експорт канадської яловичини підлягатиме стягненню мита Південної Кореї в розмірі 40 %. Згідно з новою угодою, Південна Корея скасує тарифи протягом 15 років після вступу угоди в силу, що є доволі прибутковим для канадських постачальників фермерської

92 Korea Free Trade Agreement: What's in It for Canada? [Electronic resource]. – Mode of access: <http://theyee.ca/Opinion/2014/03/14/Canada-Korea-Free-Trade-Agreement/>

93 Canada-Korea Free Trade Agreement (CKFTA) [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/korea-coree/index.aspx?lang=eng>

продукції. Це поставить Канаду на один рівень з конкурентами із США, а також експортерами яловичини з Австралії.

Натомість, серед великого капіталу Канади сформувалася незадоволена ЗВТ опозиція, представлена, перш за все, автоконцернами, оскільки, згідно з Угодою, Канада погодилась скасувати митні бар'єри у 6,1% на корейські автомобілі протягом трьох років після ратифікації. Зокрема, компанія «Форд Канада» найбільше протестує проти імплементації з Кореєю угоди, побоюючись, що внаслідок канадський ринок буде переповнений автомобілями «Хюндай» та «Кіа», які здешевлять ціни на інші марки автомобілів. До прикладу, у 2012 році із Республіки Корея до Канади прибуло 131 тис. транспортних засобів, тоді як потік у зворотному напрямку склав лише 3 тис. Однак, канадські чиновники запевняють, що укладення договору між двома країнами не зашкодить місцевій автоіндустрії, оскільки близько 88 % автомобілів, що випускаються в Канаді, йдуть на експорт. Загалом, дане питання є надто дискусійним, адже якщо розглядати приклад ЄС, який у липні 2011 року підписав аналогічний договір із Республікою Корея, то імпорту автомобілів з Кореї в ЄС виріс на 53 % , в той час як експорт зменшився на 4 %⁹⁴.

Таким чином, згідно із словами заступника міністра міжнародної торгівлі Канади Р. Гасні, «складається ситуація, коли уряд Оттави мусить дещо пожертвувати автомобільним сектором заради експорту свинини та яловичини місцевих фермерів, протиставляючи мільярди прибутків мільйонам»⁹⁵. Однак, подібна ситуація буде спостерігатися лише на початковому етапі створення зони вільної торгівлі, згодом нові експортні можливості Канади компенсують втрати перших років.

94 Южная Корея и Канада договорились о беспошлинной торговле [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.zr.ru/content/news/623457-yuzhnaya-koreya-i-kanada-dogovorilis-o-beshposhlinnoj-torgovle/>

95 With South Korean deal, Canada secures free-trade foothold in Asia [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.theglobeandmail.com/news/politics/with-south-korean-deal-canada-securesfree-trade-foothold-in-asia/article17422168/>

З приходом до влади консерватора С. Гарпера спостерігається й інтенсифікація міждержавних відносин у сфері оборони. Загалом, військові зв'язки розвивалися між державами ще з часу появи у Оттаві військового аташе Кореї у 1977 році. Так, остання вже протягом десятиліть купує канадські військові літаки та човни, а зважаючи на те, що останнім часом Сеул намагається зміцнити свою військову співпрацю з членами НАТО, Корея все частіше бере участь у спільних навчаннях зі Збройними силами Канади. Починаючи з 2011 року, військово-повітряні сили двох держав проводять спільні навчання під назвою «Кленовий прапор», які проходять на території Канади. А у 2012 році з ініціативи корейської сторони були започатковані ще й спільні морські навчання держав в акваторії Тихого океану⁹⁶. Дана військова співпраця є явищем цілковито новим для офіційної Оттави, яка впродовж останніх десяти років активно скорочувала свою військову сферу, і свідчить про зміну військово-політичної лінії держави в бік нарощення свого військового потенціалу та активізації співпраці не лише із членами НАТО, а й іншими регіональними державами світу.

Оттава та Сеул за останні десять років значно поглибили діалог й у форматі «2+2» – неформальному форумі міністрів закордонних справ та міністрів оборони двох держав, на якому обговорюються актуальні питання міжнародної безпеки, сфері у якій Корея останнім часом прагне зміцнювати свій вплив. Остання така зустріч відбулася у грудні 2013 року в Оттаві, на якій сторони підписали «План дій Канада – Республіка Корея» на 2014-2017 рр.⁹⁷ – програмний документ, що передбачає подальших рух сторін у напрямку зміцнення кооперації миротворчих формувань Канади та Південної Кореї у рамках ООН та вироблення спільної позиції держав на міжнародній арені.

Таким чином, розвиток відносин із Кореєю є нагальним питанням для зовнішньополітичної стратегії Канади, оскільки потужності двох держав ще не досягли свого максимуму розвитку, відповідно вісь Оттава – Сеул й надалі

96 Rethinking and reenergizing the Canada-South Korea Relationship [Text] // Asia Pacific Bulletin. – Asia Pacific Foundation of Canada, 2010. – P. 62.

97 Government of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.canada.gc.ca/home.html>

потребує зміцнення та розширення. Більше того, Корея є зацікавленою у побудові СПГ-терміналів у провінції Британська Колумбія та співпраці із такими нафтовими компаніями як «ПетроКанада» та «ПетроЧайна» задля забезпечення власних потреб у енергоносіях. А тому обидві держави є зацікавленими не лише у зміцненні своїх економічних відносин, а й розвитку політичних, стратегічних зв'язків. Успішна імплементація «Договору про вільну торгівлю» разом із збереженням інтенсивного політичного діалогу підняли відносини на якісно вищій щабель розвитку, забезпечивши Оттаві ще одного перспективного партнера у регіоні АТР.

3.2 Особливості канадсько-індійського партнерства

На сучасному етапі Канада та Індія покладають великі надії на розвиток власних двосторонніх відносин, намагаючись якомога більше інтенсифікувати політичні та торгівельні контакти між двома державами. Саме Індія була визнана пріоритетом номер один у зовнішньополітичній програмі консерватора С. Гарпера під час виборів 2006 року як перспективна супердержава в регіоні АТР.

Варто зауважити, що по своїй суті канадсько-індійські відносини є для Оттави одними із найскладніших зв'язків в регіоні, у зв'язку із довготривалим періодом напруження у відносинах, спричиненого розвитком Делі власної ядерної програми.

Загалом, відносини між Оттавою та Делі були встановлені одразу після здобуття Індією незалежності у 1947 р., набувши одразу характеру інтенсивного діалогу завдяки особистій приязні Л. Пірсона та Дж. Неру та особливому підходу Оттави до країн, що розвивалися. Адже з початком «холодної війни» Канада своїм власним прикладом перетворення із колонії в успішну державу прагнула продемонструвати новим незалежним країнам Африки та Азії прогресивність західного варіанту розвитку та в кінці-кінців вирвати ці держави із сфер впливу СРСР. У 1949 р. Оттава підтримала вступ Індії в Британську Співдружність Націй, а з кінця 40-х надавала їй продовольчу, фінансову та технічну допомогу. Загалом, Індія стала основним реципієнтом канадської допомоги в рамках «Плану Коломбо»⁹⁸ – за 50 років вона отримала близько 3,8 млрд. дол.⁹⁹

Саме Оттава стояла у витоків ядерної програми Індії, яка у перші роки незалежності вкрай потребувала енергії. У 1956 р. Канада поза контролем

98 «План Коломбо» – міжнародна організація, заснована в 1950 р. з метою координації соціально-економічного розвитку країн Азії та Тихого океану. На сьогодні налічує 27 держав-членів, які поділяються на країни-кредитори (США, Великобританія, Австралія, Канада, Японія, Нова-Зеландія) та реципієнти допомоги.

99 Bothwell R. The further shore: Canada and India [Text] / R. Bothwell // International Journal. – 2001. – № 1. – P. 13-19

МАГАТЕ надала Індії два ядерні реактори «КАНДУ». За словами канадського вченого Р. Ботвела, така щедрість Оттави була вмотивована бажанням прив'язати Індію до Заходу та, своєю чергою, відкрити її величезний ринок для канадських технологій¹⁰⁰.

Однак, вже на кінець 1960-х рр. у відносинах Оттави та Делі спостерігалася серйозна криза. По-перше, Індія почала у своїх діях все більше схилитися до прорадянської риторики, критикуючи дії Західних держав, зокрема США. До цього ж, серед ліберального уряду П.Трюдо поширилися побоювання у неправомірному використанні індійським керівництвом наданих Канадою ядерних технологій. Ці підозри підтвердилися вже у 1968 р., коли Індія відмовилася підписати ДНЯЗ, а в 1974 р. провела перші ядерні випробування, у яких використовувалися канадські розробки. Такі дії Нью-Делі сильно відобразилися на іміджі Оттави на міжнародній арені, провокуючи шквал суспільного незадоволення діями уряду серед самих канадців.

У 1976 р. Канада зупинила співпрацю із Індією та Пакистаном у ядерній сфері, наголошуючи на тому, що віднині буде мати справу лише з країнами, що підписали ДНЯЗ. А тому, фактично, із 1976 по 2001 роки канадсько-індійські відносини перебували у замороженому стані, неодноразово балансувавши на межі повного розриву.

Вперше подібна ситуація склалася у зв'язку із повітряним терактом 23 червня 1985 року індійського «Боїнга» компанії «ЕйрІндія», що летів за маршрутом Монреаль-Делі. Тоді Індія звинуватила владу Канади в халатності, недостатній боротьбі з тероризмом та призупинила всі рейси до Канади аж до 2005 року. До цього ж великим конфліктним потенціалом для двохсторонніх відносин вирізнялися події 1998 року, коли Індія провела другі випробування ядерної зброї, змусивши ліберальний уряд Ж. Крет'єна відмовитися від попереднього курсу, спрямованого на відновлення відносин з Індією та поставивши під удар все, що було попередньо досягнуто торгівельною місією міністра міжнародної торгівлі Р. Макларена у 1994 р., поїздкою «Збірної

100 Bothwell R. The further shore: Canada and India [Text] / R. Bothwell // International Journal. – 2001. – № 1. – P. 27.

Канади» на чолі з самим Ж. Кретъеном в Індію у 1996 р. та канадсько-індійською групою по боротьбі з тероризмом¹⁰¹.

Міністр закордонних справ Л. Ескуорзі звинуватив Делі в порушенні режиму нерозповсюдження ядерної зброї і в знак засудження Оттавою відізвав канадського верховного комісара з Делі, зупинив реалізацію фінансової допомоги Індії по лінії Канадського агентства міжнародного розвитку та заявив, що Канада буде виступати проти надання Делі місця постійного члена у Раді Безпеки ООН.

Однак, з кінця 90-х рр. у відносинах Оттави та Делі почала спостерігатися певна нормалізація політичного діалогу. Загалом, зміна індійського вектору у зовнішній політиці Канади відбувалася в основному під впливом США, які на поч. ХХІ ст. стали розвивати стратегічне партнерство з Індією, вбачаючи у ній потенційну противагу впливу Китаю. Відтак, вже при ліберальному уряді Ж. Кретъена (1993-2003 рр.) Канада зробила перші кроки в бік відновлення діалогу з Делі. У 2001 році міністр закордонних справ Дж. Менлі скасував санкції, введені щодо Індії після ядерних випробувань 1988 р., а в жовтні 2003 р. було підписано спільну канадсько-індійську заяву «Партнери в ХХІ ст.»¹⁰². У січні 2005 року відбувся державний візит прем'єр-міністра П. Мартіна в Нью-Делі. Результатом поїздки стала декларація про наміри двох держав співпрацювати у проблемах індо-пакистанських відносин, боротьби з тероризмом в Афганістані, проблем навколишнього середовища, покращення двохсторонньої торгівлі та інвестицій.

Щодо відносин на сучасному етапі варто зазначити, що консервативний уряд прем'єр-міністра Канади С. Гарпера, прийшовши до влади у 2006 р., одразу визначив співпрацю з Індією пріоритетним напрямком своєї зовнішньої політики, аргументуючи це тим, що «Канада просто не може дозволити не відреагувати на феноменальний економічний прорив Індії. Світ змінюється і ми

101 Canada – India Relations // Government of Canada [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.canadainternational.gc.ca/india-inde/bilateral_relations_bilaterales/canada_india-inde.aspx?view=d.

102 Kumar R., Narain N. Reengaging India: Upgrading the Canada-India relationship [Text] / R. Kumar, N.Narain // Canada Among Nations: Split Images. – 2005. – P. 30-33

не можемо жити за старими правилами 70-х рр. Через це Канада мусить приділяти більше уваги покращенню торгівлі та інвестиційного клімату між нашими державами»¹⁰³.

Так, уряд С. Гарпера приклав багато зусиль для завоювання індійського ринку. За його ініціативою у 2007 р. був створений канадсько-індійський фонд із розвитку двосторонніх відносин. Вже у березні 2008 року він виступив із проектом угоди про створення зони вільної торгівлі між державами, переговори про яку почалися у 2010 році. Згідно з дослідженням Департаменту Канади із закордонних справ за 2010 рік, створення зони вільної торгівлі з Індією розширить економіку Канади на 6 млрд. дол. та збільшить двосторонню торгівлю між державами на 50 %. Крім того, угода надасть значні комерційні переваги компаніям в багатьох секторах канадської економіки, включаючи лісове господарство, гірничодобувну та обробну галузь, машинобудування. Однак, останній раунд переговорів щодо ЗВТ між Канадою та Індією, який відбувся 23-25 червня 2013 р., продемонстрував, що індійська сторона прагне якнайбільше вберегти свій ринок сільськогосподарської продукції від іноземних конкурентів, вводячи демпінгові тарифи для закордонних компаній¹⁰⁴.

Загалом торгівельно-економічні відносини Канади та Індії в останні роки помітно прогресували. Так об'єм двохсторонньої торгівлі в 2013 році склав 5,8 млрд. дол., збільшившись на 78,7% порівняно із 2005 роком. Канадський експорт в Індію у 2013 році досягнув 2,99 млрд. дол., імпорт – 2,86 млрд¹⁰⁵. Основними товарами експорту є авіаційна техніка, мідні руди, кам'яне вугілля, нікель, сільськогосподарська продукція, зернові. Тоді як канадський імпорт із Індії переважно складають хімічні речовини,

103 Stephen Harper: Canada and India must 'turn the page' on relationship [Electronic resource]. – Mode of access: <http://news.nationalpost.com/2012/11/02/canada-must-turn-the-page-on-challenging-relationship-with-india-stephen-harper/>

104 Canada-India Free Trade Agreement Negotiations [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/india-inde/index.aspx?lang=eng>

105 Canada-India relationship showing progress [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ceocouncil.ca/news-item/canada-india-relationship-showing-progress-but-more-must-be-done-ccce-says>

фармацевтика, пластмаса, мармур та граніт, дорогоцінне каміння, ювелірні вироби.

Варто зазначити, що торгівельні відносини між Індією та Канадою на сьогодні не відображають справжній потенціал міждержавних економічних відносин. У 2012 році під час зустрічі С. Гарпера та М. Сінгха дві сторони висловили бажання підняти рівень товарообігу до 15 млрд. дол. до 2015 року, однак, як бачимо, навряд чи це вдасться Оттаві та Делі зробити вчасно. Основними труднощами у нарощуванні економічних показників є¹⁰⁶:

- 1) Комплекс протекціоністських заходів Індії на імпорту агропромислових виробів з метою підтримки національних фермерських господарств, що перешкоджає потраплянню канадської продукції на ринок;
- 2) Обтяжлива система оподаткування для іноземних компаній в Індії, яку Делі обіцяє до 2020 р. замінити на єдиний підприємницький податок;
- 3) Відсутність прозорості в інвестиційній сфері.

А відтак, з метою нарощення товарообігу між державами С. Гарпер навіть почав змінювати ядерну політику Канади щодо Індії. Якщо усі попередні уряди з 1976 р. відмовлялися від співпраці у цій сфері і постійно критикували Делі за порушення режиму нерозповсюдження, то уряд С. Гарпера із 2008 року взяв курс на повернення ядерної сфери у двосторонні відносини. Можна зробити припущення, що таке коректування зовнішньополітичної стратегії частково відображає схильність консерваторів слідувати політичним ініціативам США, які у 2008 р. підписали «ядерний договір» з Індією. У рамках нинішнього підходу Канада де-факто визнає ядерний статус Індії, хоча остання і досі не підписала ДНЯЗ¹⁰⁷.

Відтак, на шляху до відновлення співпраці в ядерній енергетиці у вересні 2008 р. Канада на правах держави, що входить до Групи ядерних

106 Touhey R. New Direction for the Canada-India Relationship [Text] / R. Touhey // Foreign Policy for Canada's Tomorrow. – 2009. – № 5. – Р. 12-14

107 Nuclear deal signed by Canada and India [Electronic resource] // CBC News. – Mode of access: <http://www.cbc.ca/news/canada/story/2010/06/28/india-nuclear028.html>.

постачальників погодилася надати Індії дозвіл на необмежену торгівлю ядерними матеріалами. А у листопаді 2009 року у ході державного візиту прем'єр-міністра Канади до Індії були проведені офіційні переговори про співпрацю двох держав у сфері атомної енергетики. Так, С. Гарпер та М. Сінгх прийшли до висновку, що Канаді та Індії необхідно підписати новий договір, в рамках якого канадським фірмам дозволялося б торгувати із Індією раніше забороненими технологіями, що, зокрема, й стосувалося ядерних матеріалів¹⁰⁸.

Вже у червні 2010 р. під час саміту Великої двадцятки в Торонто С. Гарпер та М. Сінгх підписали «Договір про співпрацю в ядерній сфері», що передбачав, зокрема, поставки канадського урану до Індії. А у 2012 р. у ході робочого візиту С. Гарпера до Делі було підписано угоду, завдяки якій канадські компанії отримали право на експорт в Індію ядерних реакторів. Разом із попереднім Договором 2010 р. такі заходи варто розцінювати як повернення Канади на енергетичний ринок Індії після тридцяти років перерви.

В цілому, канадське суспільство неоднозначно ставиться до ініціативи С. Гарпера відновити співпрацю з Делі у ядерній сфері. Одна частина громадськості засуджує цю політику, наголошуючи на тому, що до Індії потрібно відноситись, перш за все, як до країни, що порушує міжнародний режим нерозповсюдження зброї масового знищення. Однак, інша частина, навпаки, підтримує, вказуючи на те, що Оттаві слід визнати зростаючу роль Індії та зміцнювати з нею діалог, не зважаючи на те, що остання незаконно стала ядерною державою. Окрім цього, важливою детермінантою канадсько-індійських відносин на сучасному етапі є й зростаюча індійська імміграція до Канади, яка станом на 2013 р. нараховувала близько 1,5 млн. осіб та була другою по величині після діаспори із КНР¹⁰⁹. А тому, фактично, консервативний уряд С. Гарпера попросту не міг ігнорувати індійський вектор у своїй зовнішній

108 Canada – India nuclear cooperation agreement [Electronic resource] // Prime minister of Canada Stephen Harper. – Mode of access : <http://www.pm.gc.ca/eng/media.asp?id=2987>

109 Canada – India Relations // Government of Canada [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.canadainternational.gc.ca/india-inde/bilateral_relations_bilaterales/canada_india-inde.aspx?view=d

політиці, реагуючи на внутрішньополітичну ситуацію в державі та настрої населення.

Що стосується інших секторів канадсько-індійської співпраці, то необхідно відзначити, що Канада та Індія підтримують стабільний діалог у галузі регіональної безпеки та глобальних проблем через створений у 2007 р. щорічний Канадсько-індійський стратегічний діалог (далі – Діалог) та міждержавну Робочу Групу із боротьби з тероризмом. Зокрема, на останній зустрічі міністрів закордонних справ двох держав у рамках Діалогу в листопаді 2013 р. було погоджено виділити 250 млн. дол. на допомогу у розвитку самодостатнього та демократичного державного устрою Афганістану¹¹⁰. Загалом, тема поширення демократії, дотримання прав людини є ключовою у канадсько-індійському тандемі на міжнародній арені, зокрема це проявляється у рамках міжнародних організацій, таких як ООН та Співдружність, де Оттава та Делі відстоюють спільну позицію.

Таким чином, у зв'язку з тим, що головною проблемою розвитку канадсько-індійських стосунків із 80- х рр. і до середини 2000-х була індійська ядерна програма, на сьогодні, індійський вектор зовнішньополітичної стратегії Канади в АТР, фактично, перебуває на стадії становлення. У силу того, що, згідно з оцінками експертів, у Індії є усі шанси у найближчому майбутньому стати лідером регіону поряд із КНР, розширення співпраці з Делі постає нагальним питанням зовнішньої політики Оттави. Підтвердженням цьому слугує відновлення урядом С. Гарпера двосторонньої співпраці у ядерній сфері та підписання низки договорів. І хоча, торгівельні відносини між державами не відповідають усьому потенціалу співробітництва, демонструючи відносно малі показники товарообігу, однак, згідно з оптимістичними прогнозами експертів, із підписанням договору про ЗВТ, варто очікувати різкого скачка у цій сфері. Варто й зазначити той факт, що стимулом до поглиблення відносин між сторонами є індійська діаспора у Канаді, яка поступово стає вагомим чинником

¹¹⁰Canada-India relationship showing progress [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ceocouncil.ca/news-item/canada-india-relationship-showing-progress-but-more-must-be-done-ccce-says>

політичного життя, а відтак, можна прогнозувати, що спектр канадсько-індійської співпраці у короткостроковому майбутньому буде розширюватися.

3.3 Співпраця Канади та Австралії в структурах АТР

Канада та Австралія відносяться до когорти тих держав Азійсько-Тихоокеанського регіону, завдяки активній діяльності яких здійснюється фінансування низки регіональних інституцій, забезпечується постачання природних ресурсів, товарів та послуг. Канадсько-австралійський тандем поєднує спільне колоніальне минуле, подібність траєкторій розвитку держав та позицій, що займають сторони на міжнародній арені.

На сьогодні, спектр канадсько-австралійської співпраці представлений у регулярному політичному діалозі країн в рамках міжнародних організацій та двосторонніх форумів, торгівельних зв'язках, культурних та військових відносинах. Однак, варто зауважити, що попри наявне значне підґрунтя для активного партнерства між сторонами, канадсько-австралійські відносини протягом довгого часу не розглядалися Оттавою та Канберрою як пріоритетні, надаючи перевагу азійським державам АТР, а тому, фактично, на разі, відносини між державами лише починають розвиватися.

Можна стверджувати, що канадсько-австралійські відносини є, перш за все, орієнтованими на спільну політико-економічну діяльність щодо держав АТР. Як Канада, так і Австралія успішно співпрацюють з регіоном не будучи при цьому членами АСЕАН, однак беручи участь в Форумі міністрів безпеки АСЕАН та Раді з питань безпеки АТР¹¹¹. Зокрема, в даних структурах Оттава та Канберра залучені до співпраці в проведенні операцій пов'язаних з питаннями кіберзлочинності, контртероризму та усунення наслідків природних катастроф.

Однак, найбільш ефективною діяльністю Канади та Австралії у регіоні є участь у міжурядовому форумі АТЕС, ініціатором створення якого, власне, і була Канберра¹¹². Зокрема, головною ціллю участі двох держав у форумі було

111Australia – Canada bilateral relations // Government of Australia. – Mode of access: <http://www.dfat.gov.au/geo/canada/brief.html>

112 Міжурядовий форум Азійсько-Тихоокеанської економічної співпраці заснований у 1989 р. Учасниками є 21 «економіка» АТР, на частку яких припадає 57% світового ВВП, 49% обороту міжнародної торгівлі, більше 40% прямих іноземних інвестицій та близько 40% населення світу. Управлінським органами Форуму є щорічні неформальні саміти глав держав та урядів, міністрів закордонних справ. У 1994 р. Канада стала ініціатором прийняття в рамках форуму Богорської декларації, яка проголосила за мету сформування ЗВТ у регіоні до 2020 р.

проголошено створення всеохоплюючої зони вільної торгівлі – Транс-Тихоокеанського Партнерства з усуненням більшості митних бар'єрів між державами регіону. До цього ж, на зустрічі С. Гарпера з Т. Ебботтом під час саміту АТЕС у 2013 р. в Балі пріоритетними напрямками діяльності Оттави та Канберри у рамках АТЕС на 2014 рік було визнано:

- 1) Лібералізацію торгівлі та збільшення інвестиційної співпраці;
- 2) Зміцнення транспортно-логістичних зв'язків;
- 3) Підтримку «зеленого росту» держав регіону (покращення екологічного стану країн АТР);
- 4) Розширення співпраці у сфері державного урегулювання та зближення принципів регулювання економіки.
- 5) Боротьба з нелегальною міграцією¹¹³.

Така зацікавленість Канади та Австралії у лібералізації торгівлі в регіоні пояснюється, перш за все, тим, що обидві держави є безперечними лідерами у постачанні ресурсів до АТР, а тому у разі зняття тарифів експорт з цих країн лише ще більше зміцнить свої позиції на азійських ринках. До прикладу, загальний товарообіг Австралії із країнами АТР станом на 2013 р. нараховував 431,5 млрд. дол. (70% від загального), Канади – 750 млрд. дол. (43%)¹¹⁴. Обидві сторони працюють у сфері поширення ядерної енергетики у АТР та її використання у мирному руслі. Відомо, що Канада є найбільшим експортером до регіону атомних реакторів, Австралія – уранових руд. Як Канада, так і Австралія, чия зовнішня політика майже повністю орієнтована на азійські держави, традиційно вбачають своїх головних партнерів у Японії, Китаї, Республіці Кореї. Відтак, експортноорієнтовані економіки держав зацікавлені у ринковій, відкритій недискримінаційній торгівельній системі Азійсько-Тихоокеанського регіону.

113 Canada's accomplishments in the Asia-Pacific region // Government of Canada. – Mode of access: <http://pm.gc.ca/eng/news/2013/10/02/canadas-accomplishments-asia-pacific-region#sthash.lanZvF1f.dpuf>

114 Ciuriak D. Canada-Australia Commerce: Enhancing the relationship / D. Ciuriak. – Canada Asia-Pacific Foundation Institute, 2014. – № 1.– P. 18-23.

Однак, намагаючись встановити ЗВТ між державами регіону, самі країни впродовж багатьох десятиліть у своїх двосторонніх торгівельних відносинах навіть не володіють статусом нації найбільшого сприяння. Так, економічні зв'язки між державами не відповідають потенціалу відносин Оттави та Канберри, демонструючи надто низькі показники як для двох лідерів регіону. І хоча згідно з канадською глобальною економічною стратегією за 2012 р. Австралія була визнана пріоритетним ринком для Оттави, товарообіг між державами вже протягом трьох років фактично залишається на одному рівні, складаючи 4,2 млрд. дол. у 2013 р. порівняно із 3,9 млрд. дол. у 2010 р. , що ставить Австралію на 21-шу позицію у списку торгівельних партнерів Оттави¹¹⁵ (див. Дод. А). Якщо говорити про якісний склад торгівлі – то, загалом, імпорт Канади із Австралії складають, переважно, сировинні матеріали та сільськогосподарська продукція, на яку між державами поширюється угода 1973 р. про встановлення преференційних тарифів у двосторонній торгівлі щодо сільськогосподарських товарів. Натомість канадський експорт представлений більш високотехнологічними товарами: інженерними та будівельними матеріалами, фармацевтикою, машинним обладнанням та сільськогосподарською продукцією¹¹⁶.

Варто зауважити, що попри незначні показники товарообігу, сфера інвестицій є добре розвиненою та відіграє вагомую роль у двосторонніх відносинах. Прямі канадсько-австралійські інвестиції значно перевищують щорічний міждержавний баланс експорту та імпорту. Зокрема, розмір австралійських інвестицій в Канаді у 2013 р. склав 42,7 млрд. дол., які зосереджені переважно у ресурсних та мануфактурних галузях, таких як розробка родовищ нафти та газу, машинобудування¹¹⁷.

115 Canada-Australia Political Relations // Government of Canada. – Mode of access: http://www.canadainternational.gc.ca/australia-australie/bilateral_relations_bilaterales/political-politiques.aspx?lang=eng

116 Ibid.

117 Ciuriak D. Canada-Australia Commerce: Enhancing the relationship / D. Ciuriak. – Canada Asia-Pacific Foundation Institute, 2014. – № 1

Таким чином, на разі, одним із найбільш актуальних питань міждержавних відносин Оттави та Канберри є збільшення показників двосторонньої торгівлі. Згідно з дослідженням проведеним канадською торгівельною палатою у 2012 р., задля стрімкого росту товарообігу сторонам потрібно виконати низку умов. Зокрема: усунути усі митні тарифи вищі за 2% та підписати нову торгівельну угоду, що відповідатиме сучасним вимогам та стандартам світової торгівлі¹¹⁸. Такі положення пов'язані з тим, що двосторонні торгівельні відносини Канади та Австралії до сьогодні регулюються підписаним у 1960 р. договором про надання державами одна одній преференцій у торгівлі, більшість норм якого були усунені тарифною системою СОР.

До цього ж з метою активізації торгівельних відносин, між державами був створений у 2010 р. канадсько-австралійський економічний форум. У рамках даної формації діють не лише представники урядів сторін, а й провідні приватні компанії та неурядові організації. Так, останній канадсько-австралійський економічний форум відбувся у лютому 2014 р., на якому сторони обговорили питання збільшення міждержавного інвестиційного рейтингу, створення робочих місць, а також проблем нелегальної міграції¹¹⁹.

Варто зауважити і й про стан оборонних відносин між Канадою та Австралією, які є найбільшими для Оттави у АТР. Отож, окрім спільної участі у безпекових структурах АСЕАН та Ради з безпеки АТР, Австралія та Канада впродовж останніх років разом діють у НАТО у рамках окремого канадсько-австралійського батальйону морської піхоти. Так, Оттава та Канберра були серед перших держав, що оголосили боротьбу з тероризмом та працювали над встановленням стабільної та самодостатньої управлінської системи в Афганістані у 2002-2013 рр. Канадські війська підтримували протягом 1999 – 2006 рр. австралійські миротворчі сили у Східному Тиморі. До цього ж ще

118 Canada's accomplishments in the Asia-Pacific region // Government of Canada. – Mode of access: <http://pm.gc.ca/eng/news/2013/10/02/canadas-accomplishments-asia-pacific-region#sthash.lanZvF1f.dpuf>

119 Щодо нелегальної міграції з регіону АТР, варто зазначити, що це питання останнім часом все більше стає актуальним для Канади та Австралії. Зокрема, у 2012 р. дві держави увійшли до п'ятірки країн світу, притік нелегалів до яких складає близько 2,6 млн. осіб щорічно.

попередньо сторони мають спільну історію участі у двох світових війнах, Корейській війні, операціях в Перській затоці¹²⁰.

На сьогодні оборонна співпраця ґрунтується переважно на морських силах двох держав, які щорічно проводять спільні навчання разом із США під назвою «Тихоокеанський рубіж». Загалом, більшість із подібних міждержавних військових заходів орієнтована на підготовку кадрів у боротьбі із транснаціональними загрозами, такими як: природні катастрофи, міжнародне піратство та контрабанда, гуманітарна криза. До цього ж між Оттавою та Канберрою існує створена разом із Великобританією та США у 2002 р. спільна стандартизована база даних АВСА, через яку держави обмінюються інформацією та здійснюють узгодження керуванням військовими силами¹²¹.

Таким чином, підсумовуючи співпрацю Канади та Австралії у регіоні АТР, можна стверджувати, що відносини Оттави та Канберри базуються на широкому спектру співпраці, включаючи оборону сфери та участь в міжнародних організаціях. Ключовим елементом діалогу є взаємодоповнююча торгівля Оттави та Канберри з азійськими державами регіону. Політична та географічна близькість Канберри до Азії, її експортна орієнтованість на ринки Японії, Китаю, Південної Кореї перетворює Австралію в певній мірі на ідеологічного соратника Оттави в регіоні, яка починаючи із середини 2000-х рр. все більше уваги приділяє своїм торгівельним відносинам з країнами АТР. Саме у зв'язку із цим країни співпрацюють у рамках багатосторонніх регіональних інституцій, включаючи АСЕАН, АТЕС, Раду з питань безпеки АТР, намагаючись лібералізувати ринки азійсько-тихоокеанських держав. А зважаючи на те, що на сьогодні АТР перетворюється у головний центр глобального розвитку та зіткнення інтересів багатьох міжнародних акторів, можна прогнозувати, що співпраця Канади та Австралії буде

120 Canada – Australia Defence relations // National Defence and Canadian Armed Forces. – Mode of access: <http://www.forces.gc.ca/en/news/article.page?doc=canada-australia-defence-relations/hgq87xs8>

121 Edwards J. Enhancing security cooperation between Australia and Canada in the Asia-Pacific / J.Edwards. – Mode of access: <http://www.cigionline.org/activity/enhancing-security-cooperation-between-australia-and-canada-asia-pacific>

поглиблюватиметься в силу того, що дві держави неабияк зацікавлені у зростаючих можливостях азійського ринку.

3.4 Особливості співпраці Канади з Тайванем

Для канадських політичних діячів, Республіка Китай, або Тайвань протягом десятиліть була джерелом дипломатичних проблем. Питання юридичного статусу Тайваню та поряд з цим його стратегічного значення породили безліч дискусій серед політикуму Канади, спровокували конфлікт із союзниками та поставили під загрозу реалізацію багатьох канадських цілей у АТР. Поряд з цим, Оттаві та Тайбею все-таки вдалося знайти власний формат співпраці і на сьогодні Тайвань – четвертий найбільший торговельний партнер Канади в АТР, із значним потенціалом до розвитку та нарощування відносин.

До 60-х рр. ХХ ст. зв'язки Канади з Китаєм були мінімальними. Оттава визнала Республіку Китай під керівництвом генерала Чан Кайші у грудні 1928 року. У серпні 1941 р. між країнами був підписаний договір про обмін дипломатичними представництвами, завдяки якому вже на початку 1942 р. в Оттаві почало діяти посольство Республіки Китаю та консульство у Ванкувері. Під час громадянської війни в Китаї Канада намагалася якнайбільше дистанціюватися від втручання у перебіг конфлікту, надавши лише 100 млн. дол. фінансової допомоги націоналістичному уряду Чан Кайші.

Коли у 1949 р. сили «Гоміндан» на чолі з Чан Кайші мусили відступити до Тайваню, Канада продовжила визнавати націоналістичний уряд як єдиний де-юре уряд Китаю і представник на міжнародній арені. Аби уникнути переходу питання юридичного статусу Тайваню до компетенції виключно внутрішньої юрисдикції КНР, Оттава запропонувала винести обговорення на міжнародний загал, однак, Корейська війна, що спалахнула у 1950 р., завадила цьому.

Варто зазначити, що двосторонні політичні контакти між Оттавою та урядом Чан Кайші ніколи не були ані теплими, ні інтенсивними. Із проголошенням КНР посольство РК залишилося функціонувати в Оттаві, однак Канада відмовилася встановлювати дипломатичну присутність в Тайвані, вирішивши вести консульські та торгівельні питання з Гонконгу, що свідчило про слабкість тогочасних дипломатичних зв'язків та відсутність політичної волі Оттави до розвитку відносин.

Варто зазначити, що канадське та американське бачення статусу Тайваню значно відрізняється. Оттава ніколи не піддавала сумніву необхідність визнання комуністичного Пекіну, головним питанням при цьому залишалося лиш як і коли це найкраще зробити. Вашингтон ж навпаки пропагував політику військового стримування та економічної ізоляції КНР, тоді як Канада ніколи не ставила на порядок денний ідею Чан Кайші про визволення Китаю.

Запропонована Чан Кайші ідея «Вільного Китаю» не здобула популярності серед канадського населення. Річ в тім, що сам Чан Кайші асоціювався з корупцією та репресіями, а тому будь-які намагання уряду Республіки Китай ототожнити себе з bastionом свободи, апріорі зазнавали поразки на території Канади. Саме з того часу бере початок формула відносин Оттави з Тайбеєм у форматі – співпраця від людини до людини. Як зазначив прем'єр-міністр Канади Лестер Пірсон: «Із нашої сторони було б величезною помилкою визнати владу комуністичного Китаю над Формозою¹²², без згоди на те його мешканців, з якими ми будемо і надалі проводити тісну співпрацю»¹²³.

З приходом до влади П'єра Трюдо, розпочалася ера канадсько-китайської дружби, яку ознаменувало визнання Оттавою КНР у 1970 р. Із самого початку, П. Трюдо наголошував, що збереження відносин з Тайванем залишається одним із пріоритетних завдань переговорів Оттави з Пекіном. «Наша ціль – якнайшвидше визнати Китайську Народну Республіку, надати право її уряду зайняти місце в ООН, не забуваючи про те, що існує Тайвань та його уряд»¹²⁴. Таким чином, Трюдо намагався створити ситуацію, за якої окремо закріплюватиметься право Тайваню на юридичне існування та визнаватиметься повний контроль КНР над материковою частиною Китаю.

Відтак, за результатом Стокгольмських переговорів 1968 р. було досягнуто згоди щодо того, що Канада визнає уряд КНР як єдиний представник

122 Формоза (порт. ilha Formosa - прекрасний острів) – колоніальна назва острова Тайвань.

123 Evans P., Frolic M. Canada and the People Republic of China [Text] / P. Evans, M. Frolic. – Toronto Press, 2012. – P. 141.

124 Bonnar T. An Assessment of Stephen Harper's China Policy [Text] / T. Bonnar. – Ottawa, 2012. – P. 22.

влади Китаю, без обов'язкового на те визнання територіальних претензій Пекіну на території, які не знаходяться під його безпосереднім контролем. Звичайно, таке формулювання не допомогло Тайваню у його визнанні самостійною державою, однак дало можливість для уряду Тайбея залишити своє торгівельне представництво в Оттаві, до юрисдикції якого віднині ввійшли справи спільного міждержавного інтересу. На засіданні уряду Канади 27 січня 1969 р. було затверджено наступне: «Канада і надалі планує підтримувати хороші, приятельські відносини із Тайванем, незважаючи на те, що офіційні дипломатичні відносини було розірвано. Оттава швидше пригальмує процес визнання КНР, аніж буде змушена розірвати усі зв'язки із Тайванем чи підтримати територіальні претензії Пекіна»¹²⁵.

Відтак, коли 10 жовтня 1970 р. було оголошено про визнання Канадою КНР, у спільному комюніке позиція держав щодо Тайваню була зафіксована наступним чином: «Уряд Китаю підтверджує, що Тайвань – це невід'ємна частина території КНР. Уряд Канади зважає на цю позицію Уряду Китаю»¹²⁶. Як бачимо, питання статусу Тайваню навмисно було залишено Оттавою невизначеним. Як зазначав про це міністр закордонних справ Канади Мітчел Шарп: «Питання майбутнього Тайваню є питанням для майбутнього»¹²⁷.

Коли ми говоримо про позицію Канади щодо Тайваню під час прем'єрства П. Трюдо, варто виділити три особливості. По-перше, положення щодо підтримки Канадою політики «Одного Китаю» трактувалося дуже вузько та ретельно застосовувалося. Оттава швидко перейшла до підтримки КНР у більшості міжнародних організацій, що автоматично виключило участь в них РК, насамперед в ООН. Щодо питань двосторонніх відносин: усі представництва Республіки Китай в Канаді були закриті, офіційні міжурядові

125 Dobson W. Canada-China and Raising Asia: A strategic proposal [Text] / W. Dobson. – University of Toronto, 2011. – P. 64

126 Canada-PRC Joint Communiqué [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.international.gc.ca/agreements-accords-/agr-acc/fipa-apie/china-text-chine.aspx?lang=eng>

127 Canadian Foreign Policy 1977 – 1992. Selected Speeches and Documents [Text] // Government of Canada. – Ottawa: Carlton University Press, 1994. – 695 p.

контакти заборонені, припинено розповсюдження усіх урядових програм на територію Тайваню, тайванцям було заборонено в'їжджати до Канади із офіційних чи політичних питань.

По-друге, в Оттаві поступово відбулася зміна в політиці щодо Тайваню. Якщо початковим наміром уряду Трюдо було знайти шлях як зберегти відносини із Тайванем, то намагання впровадити цю політику призвело до зовсім протилежного результату. Дотримання букви закону переважило прагматизм та перетворило цим самим Тайвань у державу-парію, чіх дипломатів та офіційних осіб усі старанно намагалися уникати. Все це призвело до обурення тайванських бізнес еліт політикою Канади, особливо у питаннях імміграції та видачі віз, що відобразилося на різкому зменшенні торгівельних відносин між державами.

По-третє, не було передбачено жодних положень щодо ведення неофіційних контактів з Тайванем. Напередодні підписання Стокгольмського комюніке, заступник міністра закордонних справ Едгар Рітчі запропонував створити міжінституційну структуру з експертів різних департаментів, зацікавлених у продовженні співпраці з Тайванем, щоб вивчати питання формату подальшого розвитку міждержавних відносин. Однак, план Рітчі не був реалізований і неофіційний інститут для керівництва відносинами так і не запрацював. Консульські справи, такі як видача віз, продовжували здійснюватися через Торгівельне представництво в Гонконзі, а торгівельні справи - через Посольство в Манілі.

Канадський підхід до питання статусу Тайваню різко відрізнявся від того, якого притримувалися американці, коли офіційно розривали відносини із Республікою Китай. У американсько-китайському комюніке від 1 січня 1979 р. зазначено, що громадяни США зберігають право вести культурні, торгівельні та інші неофіційні відносини із громадянами Тайваню¹²⁸. Декількома місяцями пізніше Президент США Дж. Картер підписав «Акт щодо відносин із Тайванем», який створив внутрішню юридичну базу для збереження Вашингтоном повноцінних економічних та соціальних відносин з Тайванем

128 Taiwan Relations Act [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ait.org.tw/en/taiwan-relations-act.html>

через неофіційні американські інституції, яким надавалося право займатися консульськими питаннями.

Для Оттави, яка не виробила внутрішньої законодавчої бази для продовження контактів із Тайванем, розривання офіційних відносин з Республікою Китай було важким та проблематичним періодом. Тайбей намагався усіляко стримати процес, побоюючись, що дії Канади заохотять інші країни до аналогічного кроку та спричинять ефект доміно, тоді як Оттава сприймала Тайвань лише як перешкоду до покращення канадсько-китайських відносин і намагалася усіляко «задобрити» Пекін.

Однак, варто зазначити, що попри усі намагання уряду П. Трюдо зменшити усі контакти із Тайванем, приватні торгівельні відносини продовжували успішно розвиватися та демонстрували швидкі темпи розвитку. Якщо у веденні відносин з КНР уряд виступав головним ідеологом та виконавцем цілей, то приватні експортери відігравали провідну роль у відносинах з Тайванем. Так, станом на 1976 р. двостороння торгівля з Тайванем складала 330 млн. дол., порівнюючи до аналогічної з КНР у 500 млн. дол.¹²⁹

Громадяни Тайваню продовжували відвідувати Канаду, однак їм заборонялося називати Тайвань Республікою Китай та вивішувати прапор Тайваню. Також був встановлений механізм для проведення неофіційних приватних торгівельних переговорів на території третіх країн. Однак, сторонам не завжди вдавалося зберегти повну конфіденційність, що викликало незадоволення у представників КНР. Так, у 1972 році новина про зустріч між канадськими та тайванськими підприємцями у Вашингтоні була опублікована у декількох тайванських виданнях, цим самим змусивши Оттаву припинити подальші контакти з представниками РК. Аналогічний інцидент стався і у 1989 р., за яким цього разу слідувала офіційна нота протесту КНР, наголошуючи, що «націоналізм в Канаді досяг небачених розмахів і є загрозливим для розвитку канадсько-китайських відносин»¹³⁰.

129 Canada's Merchandise Trade with Taiwan [Electronic resource] // Asia Pacific Foundation of Canada. – Mode of access: <https://www.asiapacific.ca/statistics/trade/bilateral-trade-asia-product/canadas-merchandise-trade-taiwan>

130 Evans P. Canada and Taiwan: a forty-year survey [Text] / P. Evans. – York University, 1997. – P.70

Найбільшої кризи канадсько-тайванські відносини зазнали під час зимніх олімпійських ігор у Монреалі 1976 року, коли Канада відмовилась приймати делегацію з Республіки Китай, заявивши що на арені міжнародного спорту не може існувати «двох Китаїв»¹³¹. Тайванським спортсменам дозволялося брати участь в Олімпіаді, але лише як представникам Тайваню, а не Китаю. Їм заборонялося використовувати гімн та прапор Республіки Китай. 9 червня 1976 р. Канада не дала дозволу на в'їзд тайванській команді, чим викликала шквал протесту зі сторони Міжнародного Олімпійського Комітету, а також США, які на початку навіть розглядали питання відмови від участі в Олімпіаді власної команди¹³².

Таке рішення уряду щодо Олімпіади було катастрофічно непопулярним, вперше Оттава зазнала міжнародного осуду, однак в той же час це був необхідний крок канадської зовнішньої політики, якого вимагали підписані Канадою Стокгольмські рішення 1970 р.

Таку неспроможність Оттави побудувати конструктивні робочі відносини із Тайванем у перші десятиліття його існування можливо пояснити зважаючи на два головних фактори. По-перше, визнання Канадою КНР стало прецедентом світового масштабу та персональним тріумфом для прем'єр-міністра П. Трюдо, а отже налагодження успішних та продуктивних відносин із КНР для Канади стало пріоритетом номер один зовнішньої політики. Відтак, китайський вектор зовнішньої політики Канади протягом років старанно розроблявся. На протигагу усім іншим зв'язкам Канади з країнами світу, ці відносини були під пильним контролем та адмініструванням безпосередньо уряду, ніхто з якого не бажав жодним чином поставити швидко прогресуючі контакти під загрозу.

По-друге, тайванське лобі в Канаді, на відміну від китайського, було занадто слабке. Лише деякі групи канадців, що попередньо вели бізнес у

131 Becroft S. Canadian Policy towards China: The recognition problem [Text] / S. Becroft. – Ottawa, 1984. – P. 77.

132 Evans P. Canada and Taiwan: a forty-year survey [Text] / P. Evans. – York University, 1997. – P.72

Тайвані виступали проти розривання відносин, тоді як основна частина представників бізнес сектору очікували на відкриття гігантського ринку КНР. Окрім опозиційних депутатів та декількох представників медіа, Тайвань, фактично, ніхто з канадської політичної еліти не відвідував.

Таким чином, протягом майже двадцяти років перебування при владі П. Трюдо, Тайвань взагалі не розглядався як ймовірний зовнішньополітичний партнер Канади. Однак, поява демократизованого, індустріалізованого та експортно-орієнтованого Тайваню у середині 1980-х рр. спричинила різку зміну у поглядах канадського уряду щодо Тайбею. Перші зрушення у відносинах розпочалися ще із кінця 70-х рр. Так у 1979 р. відбулася перша торгівельна місія Тайваню до Канади, а вже у 1980 р. Торгівельна палата РК відкрила своє представництво в Оттаві. З канадської сторони інтерес та колективні дії щодо Тайваню проявилися дещо пізніше. Зміна в поглядах була очевидною у 1984 році, коли тайванській делегації дозволили взяти участь у засіданні Економічної ради тихоокеанського басейну. Двома роками пізніше, Тайвань взяв участь у конференції країн-членів Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва під назвою «Китай-Тайбей» у Ванкувері. В той же час канадським експортерам до Тайваню було відкрито доступ до урядових програм підтримки, які отримували канадські підприємці на ведення бізнесу в Азії. Усі зазначені події ознаменували собою значний поворот у інтерпретації Канадою принципу «Одного Китаю». Таку зміну у позиції Канади щодо Тайваню в середині 80-тих рр. XX ст. можна пояснити тим, що у новообраного консервативного уряду Б. Малруні демократизований Тайбей викликав більше зацікавлення, аніж комуністичний Пекін. Відтак, вже починаючи з 1986 р. Оттава остаточно відходить від принципу розуміння Тайваню як «перешкоди» до сприйняття як «можливості»¹³³.

Найбільш показовим у цьому стало відкриття у 1986 р. Канадського торгівельного представництва у Тайбеї. У 1990 р. його функції було розширено до ведення консульських та міграційних справ., а у 1996 р. перейменовано на

133 Karalekas D. Canada needs a Taiwan Relations Act [Electronic resource] / D. Karalekas – Mode of access: <http://www.macdonaldlaurier.ca/files/pdf/Karalekas--inside%20policy>

Канадське торговельне бюро в Тайбеї (КТБТ)¹³⁴, яке окрім питань торгівлі та інвестиційної діяльності також отримало повноваження представляти інтереси Канади в галузях культури та освіти. З того часу канадський бізнес-сектор значно розширив своє представництво в Тайвані. Усі провідні банки Канади мають свої офіси в Тайбеї, а також функціонують окремі торговельні представництва провінцій Альберти, Онтаріо та Ванкувера на території Тайваню¹³⁵.

На сьогодні, Канаду та Тайвань об'єднують напрочуд сильні економічні зв'язки. Якщо у 1970 р. об'єм двосторонньої торгівлі не досягав суми у 70 млн. дол., у 1989 р. він перевищив 3,2 млрд. дол., зробивши Тайвань сьомим найбільшим торговельним партнером Канади у світі, то станом на 2014 р. Тайвань є четвертим за значенням торговельним партнером Канади в АТР та 11-тим у світі із товарообігом у 6,064 млрд. дол.¹³⁶ (Див. Дод. Б). Пріоритетними галузями торгівлі Канади з Тайванем є інформаційні та комунікаційні технології, агросфера та агропродукти, будівельні та транспортні послуги. Щорічно на Економічній нараді Канада-Тайвань, встановленій платформі для визначення пріоритетних напрямків співпраці, ведення досліджень та залучення інвестицій, розробляється Спільна стратегія торговельної співпраці.

Також варто зазначити, що як учасниця Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (NAFTA) - найбільшої в світі зони вільної торгівлі – Канада є чудовим об'єктом інвестиційної діяльності. Крім того, вона відома своїми важливими інноваціями в двох областях – нових цифрових засобів інформації та біотехнології, які становлять найбільший інтерес для Тайваню. У сфері високих технологій Канада і Тайвань мають надзвичайно інтенсивні зв'язки, які включають в себе здійснення спільних дослідницьких проектів і обмін вченими.

134 КТБТ представляє Канаду в умовах відсутності дипломатичних відносин і проводить досить різноманітну діяльність. В основному, воно надає ті ж послуги, що й інші канадські місії за кордоном, а його штат укомплектований, здебільшого, працівниками двох департаментів уряду Канади - закордонних справ і міжнародної торгівлі, а також громадянства та імміграції.

135 Canadian Trade Office in Taipei [Electronic resource] – Mode of access: http://www.canada.org.tw/taiwan/bilateral_relations_bilaterales/bilateral_relations.aspx?lang=eng#cn-tpnhp

136 Ibidem.

Зокрема, кількість прямих канадських інвестицій до Тайваню у 2014 р. нараховувала 188 млн. дол., тоді як тайванських до Канади близько 32 млн. дол., зосереджених здебільшого у таких галузях як фармацевтика, роздрібна торгівля, відновлювана енергетика та розробка нафтових (бітумінозних) пісків¹³⁷.

На сьогодні Канада та Тайвань працюють у сфері поглиблення міжлюдських зв'язків двох країн, зокрема, підтримуючи освітні та культурні обміни між країнами. Станом на 2014 р. в Канаді проживало 200 тис. тайванців, а в Тайвані нараховувалося до 50 тис. канадців¹³⁸. Таким чином, Тайвань є одним із найбільших місць локації канадських громадян у світі. З часу відкриття канадського представництва все більше тайванців відправляються в Канаду на навчання і роботу, в якості туристів та іммігрантів. КТБТ довелося помітно розширити сферу своєї діяльності, щоб впоратися з новими завданнями. Відтак, Канадське бюро в Тайбеї було визнаним четвертим у світі за кількістю видач канадських паспортів та найбільшим за кількістю в'їзних віз серед усіх представництв Канади у світі.

Згідно із оцінками Міністерства зовнішніх справ Канади і торгівлі, тайванські студенти щороку приносять в економіку Канади близько 101 млн. дол. Завдяки програмі «Міжнародного досвіду Канади» ще 1 тис. молоді з Тайваню відвідує Канаду щорічно з метою пройти короткострокові курси у вищих навчальних закладах та здобути досвід роботи. У листопаді 2010 року Канада ввела безвізовий режим для громадян Тайваню на перебування до 6 місяців на території Канади. В результаті кількість відвідувачів Канади з Тайваню збільшилася на 15% і продовжує зростати кожного року¹³⁹.

Директор із зв'язків з громадськістю та пресою, Канадського торговельного бюро в Тайбеї (КТБТ) Уелдон Епп порівнює нинішній стан канадсько-тайванських відносин з часом юності. «Розвиток йде надзвичайно

137 Canada-Taiwan relations [Electronic resource] // Canadian Trade Office in Taipei – Mode of access: http://www.canada.org.tw/taiwan/bilateral_relations_bilaterales/bilateral_relations.aspx?lang=eng#cn-tph

138 Taiwan [Electronic resource] // Canada's International Gateway– Mode of access: http://www.canadainternational.gc.ca/ci-ci/assets/pdfs/fact_sheet-fiche_documentaire/Taiwan

швидко і супроводжується, природно, деякими хворобами зростання, – зазначає Епп. – Але в той же час є величезний потенціал подальшого розвитку. Зміцнюючи ці зв'язки, Канада може допомогти Тайваню – відповідно до поставленої ним мети – переорієнтувати економіку на технології та послуги більш високого рівня». З метою сприяння зростанню двосторонньої торгівлі та інвестицій він пропонує тайванським компаніям «співпрацювати з канадцами в розробці нових видів продукції та освоєнні інших ринків»¹⁴⁰.

На думку професора Тайванського національного університету Діна Каралекаса, у Тайваню і Канади наразі є усі можливості для розвитку двосторонніх відносин. Він пропонує Оттаві прийняти «Акт щодо відносин з Тайванем», подібний до того, який має США, задля створення власної юридичної бази для ведення співпраці. Звичайно, на відміну від американського Акту щодо Тайваню, канадський проект не повинен передбачати продаж зброї чи можливість надання військової допомоги у разі нападу КНР. Навпаки він повинен зосередитися більше на забезпеченні м'якої сили Канади: публічній дипломатії, обміні досвідом та навіть проведенні спільних військових навчань. За його твердженням: «Варто завжди пам'ятати, що це Китай більше потребує Канаду, аніж Канада Китай. Тому потрібно розвивати більш тісні відносини із Тайбеєм і тим самим збільшувати власну значущість для Пекіну»¹⁴¹.

Таким чином, підсумовуючи, варто наголосити на тому, що Канада та Тайвань, попри складну історію двосторонніх контактів та відсутність офіційних дипломатичних відносин, зуміли все-таки виробити прийнятний для обох формат співпраці. Якщо раніше Канада всіляким чином намагалася дистанціюватися від Тайваню, щоб не викликати гніву Пекіну, то на сьогодні Оттава попросту не може ігнорувати власний інтерес у розвитку відносин з Тайбеєм, так само як і зростаюче внутрішнє лобі Тайваню в Канаді. Оскільки потужності двох держав ще не досягли свого максимуму розвитку, можна

140 Canadian Trade Office in Taipei [Electronic resource] – Mode of access: http://www.canada.org.tw/taiwan/bilateral_relations_bilaterales/bilateral_relations.aspx?lang=eng#cn-tph

141 Karalekas D. Canada needs a Taiwan Relations Act [Electronic resource] / D. Karalekas – Mode of access: <http://www.macdonaldlaurier.ca/files/pdf/Karalekas--inside%20policy>

прогнозувати, що на перспективу сторони нарощуватимуть двосторонні об'єми торгівлі та інвестицій. Однак, для того, щоб насправді перенести контакти на вищий рівень, Канаді та Тайваню рано чи пізно потрібно буде підписати договір про лібералізацію торгівлі - крок, зробити який Оттава сьогодні не готова і на який навряд чи піде найближчими роками.

3.5 Основні напрямки співробітництва Канади з Республікою Індонезія

Канада та Республіка Індонезія пройшли довгий шлях налагодження двосторонніх відносин, починаючи з суто торгівельних зв'язків і поступово переходячи на вищий рівень політичних контактів. На сьогодні в основі канадсько-індонезійських відносин лежить спільне бачення розвитку Азійсько-Тихоокеанського регіону, бажання до розширення та поглиблення міждержавного діалогу, а також відданість проблемам захисту прав людини, верховенстві права та боротьбі із бідністю. Обидві держави є мультинаціональними, географічними гігантами із величезними запасами природних ресурсів та схожими стратегіями розвитку власних економік. Однак, відносини між Оттавою та Джакартою не завжди були стабільними та дружніми, протягом др. пол. ХХ ст. сторони довго не могли знайти прийнятний формат двостороннього діалогу.

Формально канадсько-індонезійські відносини беруть початок із 9 жовтня 1952 р., коли Оттава та Джакарта підписали договір про відкриття у своїх столицях дипломатичних представництв кожної з держав. Однак, фактично, двосторонні зв'язки почали формуватися ще у 1948 р., коли щойно новоутворена самостійна Індонезія намагалася отримати визнання. Завдяки посередництву Канади у переговорах, Джакарті вдалося підписати мирний договір та отримати незалежність від свого колишнього колонізатора – Нідерландів у грудні 1949 р. Оттава також стала ініціатором поширення на Індонезію дію Плану Коломбо – міжнародної організації з розвитку країн АТР та надання останній економічної допомоги на розвиток¹⁴².

Таким чином, протягом 1950-1965 рр. Канада надала Джакарті близько 5 млн. дол., що складали 1% від загальної фінансової допомоги Оттави країнам АТР та здебільшого проявлялися у формі надання експертів та проведенні тренувань¹⁴³. Така незначна сума пов'язана з тим, що серед політичної еліти Оттави на той час не було стратегічного бачення Джакарти як свого партнера,

142Colombo Plan Official Page [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.colombo-plan.org/index.php/about-cps/history/>

побутувала думка про периферійну багатонаселену країну, з якою на перспективу варто розвивати здебільшого торгівельні контакти. Як зазначав перший посол Канади в Індонезії Джордж Хесмен: «Через те, що це багатонаселена, стратегічно розташована та потенційно багата країна, у наших інтересах зберегти її міцні фінансові зв'язки із Західним світом і не допустити її потрапляння під вплив комунізму, байдуже якого, чи то російського, чи китайського»¹⁴⁴.

Однак, стабільні відносини протривали недовго. Вже у 1963 р. розпочалося перше похолодання у двосторонніх контактах. Річ в тім, що у 1963 р. колишні британські колонії в АТР, Малайя, Сабах і Саравак разом із Сінгапуром вирішили утворити незалежну державу – Федерацію Малайзії. Натомість, президент Індонезії Сукарно, який розраховував на приєднання британських колоній саме до Індонезії, вступив у військову конфронтацію з новими членами Співдружності. У відповідь на дії Сукарно, Оттава як країна-член Співдружності надала фінансову та військову підтримку уряду Малайзії та перекрила усі програми допомоги Індонезії, цим самим ставши країною номер один у списку «імперіалістів з білою шкірою» президента Сукарно. Станом на середину 60-х рр. перспективи розвитку відносин були настільки малі, що Оттава навіть скасувала посаду аташе з питань торгівлі в Джакарті¹⁴⁵.

Однак, зовсім скоро політична ситуація між державами стабілізувалася. Цьому посприяв військовий переворот, що стався в Індонезії у 1965/66 рр. та привів до влади авторитарні сили «Нового порядку» генерала Сухарто. Канадський посол в Індонезії у своєму посланні до міністра закордонних справ характеризував Сухарто як сучасного, прагматичного та розсудливого лідера. Таким він залишився у дипломатичних звітах Канади протягом трьох десятиліть, не зважаючи на його авторитаризм, масові переслідування та страти

143 Webster D. Fire and Full Moon Canada and Indonesia in a Decolonizing World [Text] / D. Webster. – UBC Press, 2009. – P.38

144 Ibid. – P. 43

145 Ibid. – P.50

опонентів. Сухарто повністю влаштував Оттаву, оскільки з радістю приймав фінансові транші з Канади та давав канадським компаніям право на концесію природних ресурсів Індонезії. Канадські компанії із офісами в Джакарті почали оперувати у сферах фінансів, інженерії, транспорту, комунікацій, технологій та видобування ресурсів. Фактично, завдяки політиці Сухарто, на сьогодні канадські видобувні компанії є гігантами на ринку Індонезії¹⁴⁶.

З приходом до влади П. Трюдо, Індонезія ще більше стала залежна від канадської фінансової підтримки, ставши другим, після Бангладешу, отримувачем допомоги з розвитку. Завданням Оттави було втримати прихильність уряду Сухарто до Канади, щоб отримати доступ до індонезійського ринку для канадської пшениці, а тому на усі інші питання, зокрема на дотримання прав людини та верховенство права, як і у випадку з Китаєм, не сильно зважали. Загальний товарообіг між країнами виріс до 6 млн. дол. у 1970 р. із 2 млн. дол. у 1953 р. Обсяги торгівлі вдалося так значно наростити завдяки діяльності канадських компаній на ринку та притоку інвестицій, зокрема у нафтовидобувну сферу. Так, канадські нафтовидобувні компанії «ПетроКанада» та «Рефайнері Асоціатс оф Канада» (Refinery Associates of Canada) у 1975 р. були допущені до концесії¹⁴⁷.

Переважання бізнесу над захистом прав людини стало для Канади своєрідною стратегією ведення дипломатичних відносин із країнами АТР, включаючи Індонезію. Тому, коли Східний Тимор у 1975 р. проголосив незалежність, Канада, як і більшість Західних держав, підтримала рішення Сухарто втрутитися, яке він аргументував страхом утворення «другої Куби» у себе на подвір'ї. З 1975 по 1999 р. Східний Тимор був під контролем військ Індонезії. На сьогодні точно неможливо встановити точну кількість жертв конфлікту, однак приблизна цифра становить від 100 до 250 тис. жителів

146 Варто також зазначити, що канадські видобувні компанії всіляко підтримуються у своїй діяльності й урядом Канади. Так у 2010 р. уряд Стівена Гарпера відмовився від прийняття закону, що забороняв порушення прав людини та екологічних стандартів канадськими компаніям за кордоном.

147Canada-Indonesia bilateral relations [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.ottawa-indonesia.org/bilateral_relations/

Східного Тимору, країни із населенням менше 1 млн¹⁴⁸. І хоча канадські чиновники у приватних розмовах часто нагадували індонезійцям за порушення прав людини, однак відкрито до заяв не вдавалися аж до кінця 90-х рр. ХХ ст.

Таким чином, за прем'єрства П. Трюдо питання торгівлі та інвестиції остаточно стали центральним питаннями канадсько-індонезійських відносин, що успішно перебравали і наступні уряди Б. Малруні та Ж. Крет'єна, за яких Індонезія стала донором номер один канадської допомоги з розвитку. Звичайно, канадська допомога, як і будь яка іноземна фінансова допомога, не надавалася з Джакарті з альтруїстичних мотивів. Її мета була перетворити Індонезію із донора у відданого торгівельного партнера Оттави.

Із закінченням «холодної війни», Б. Малруні обіцяв пов'язати обсяг надання економічної допомоги Індонезії до рівня дотриманням прав людини в країні. Буквально через неділю після заяви прем'єр-міністра індонезійські війська відкрили вогонь по протестувальникам в Східному Тиморі, вбивши 263 людини. У відповідь, Оттава змушена була заморозити усі транші до Джакарти, однак далі цього не пішла і публічно не засудила дії Сухарто.

Ставши прем'єром у 1993 році, Жан Крет'єн одобрив надання Індонезії нового пакету допомоги. Протягом його перебування при владі, уряд Сухарто стабільно отримував транші, а «Збірна Канади» неодноразово використовувалася задля поєднання Канади з ринком Індонезії. Станом на 1994 р. канадські інвестиції до Індонезії склали 3 млрд. дол., експорт вже 50 млн. дол¹⁴⁹. Як зазначав сам Ж. Крет'єн: «Індонезія якнайбільше серед країн Азії підходить для реалізації канадських економічних інтересів»¹⁵⁰. У 1996 р. «Збірна Канади» стала найбільшою торгівельною делегацією, яка відвідала Індонезію за весь час її існування. В результаті, рівень канадських інвестицій

148 Webster D. Fire and Full Moon Canada and Indonesia in a Decolonizing World [Text] / D. Webster. – UBC Press, 2009. – P.61

149 Canada's Merchandise Trade with Indonesia [Electronic resource] // Asia Pacific Foundation of Canada. – Mode of access: <https://www.asiapacific.ca/statistics/trade/bilateral-trade-asia-product/canadas-merchandise-trade-indonesia>

150 Canadian Foreign Policy 1992-2011 Major Documents and Speeches [Text] // Government of Canada. – Toronto Press, 2013. – P. 203

стрімко зріс до 6 млрд. дол. у 1999 р., а Канада стала другим найбільшим постачальником зерна до Індонезії.

У 1996 р. у зв'язку із загостренням ситуації у Східному Тиморі Канада в особі міністра закордонних справ Лойда Аксворсі запропонувала своє посередництво при веденні переговорів Джакарти із представниками Східного Тимору, однак отримала різку відмову¹⁵¹.

У 1998 р. влада генерала Сухарто була повалена демократичними силами. Варто зазначити, що у зміщенні авторитаризму в Індонезії частково є й канадська заслуга. Зокрема, завдяки канадській фінансовій допомозі індонезійським неурядовим організаціям, в країні зміцніло громадянське суспільство, яке і згодом і скинуло авторитарний уряд. Лише із поваленням режиму Сухарто канадський уряд почав ставити питання поваги до прав людини перед економічними інтересами у веденні двостороннього діалогу, підтримавши у 1999 р. незалежність Східного Тимору.

Фактично, лише із появою у XXI ст. демократичної Джакарти, відносини Канади та Індонезії насправді почали демонструвати поглиблення та розширення двостороннього діалогу, поступово відходячи лише від торгівельного аспекту. До цього часу для канадських політичних діячів Індонезія знаходилася на периферії їхнього сприйняття національних інтересів Канади в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, натомість з початком 2000-х років, відповідно до Білої книги Канади, «Джакарта стала партером стратегічного значення в Азії»¹⁵².

Варто зазначити, що на відміну від інших держав-партнерів Канади в АТР, зокрема Китаю та Тайваню, щодо розвитку відносин з Індонезією в Оттаві існує негласний консенсус між консерваторами та лібералами, обидві партії проголошують необхідність стрімкого розвитку політичної співпраці та нарощування економічних зв'язків. А тому принципово неважливо лідер якої

151Canada – Indonesia: boosting relations [Electronic resource] – Mode of access: <http://diplomatonline.com/mag/2013/01/indonesia-and-canada-boosting-relations/>

152 Foreign Policy for Canadians [Text] // Government of Canada. – Ottawa: Information Canada, 2007. P.18

партії знаходиться при владі в Оттаві, риторика буде спрямована на нарощування темпів співпраці.

Так, у 2000 р. на зустрічі міністрів закордонних справ держав Лойда Аксворсі та Алі Алатаса було підписано «Спільну декларацію урядів Індонезії та Канади про встановлення двостороннього консультативного форуму», на якому мали розглядатися актуальні питання співпраці, такі як покращення економічної рентабельності продукції та бізнес клімату для канадських та індонезійських підприємств, що діють у сферах фінансів, інфраструктури, нафтогазового сектору, комунікаційних технологій та агрокомплексу, а також нарощування інвестицій та співпраці в регіоні¹⁵³. Зокрема, останні такі форуми відбулися у 2012 та 2014 рр., на порядку денному яких стали актуальні політичні, економічні та соціокультурні питання відносин. Згідно домовленості, наступний форум, що відбудеться у 2016 р. в Джакарті, буде присвячений економічному діалогу та питанням захисту прав людини¹⁵⁴.

У жовтні 2012 р. з нагоди 60-тої річниці встановлення канадсько-індонезійських відносин було підписано «Спільну декларацію щодо розвитку двосторонніх консультацій між Канадою та Індонезією», яка передбачала проведення щорічно Консультативного форуму Канади та Індонезії на рівні міністрів закордонних справ¹⁵⁵. Основним завданням форуму є оцінка прогресу розвитку міждержавної, регіональної та міжнародної співпраці Канади та Індонезії задля врахування його у подальших кроках.

На сьогодні Канада та Індонезія також співпрацюють у рамках регіональних та міжнародних організацій, таких як АТЕС, АСЕАН, Велика 20 та СОР задля просування спільних інтересів та вирішення проблем регіону,

153 Government of Canada [Electronic resource] – Mode of access: http://www.canadainternational.gc.ca/indonesia-indonesie/bilateral_relations_bilaterales/canada-indonesia-indonesie.aspx?lang=eng

154 Ibidem.

155 Global Affairs – Indonesia [Electronic resource] – Mode of access: <http://www.parl.gc.ca/Content/LOP/ResearchPublications/2012-55-e.htm>

таких як: бідність, голод, забезпечення рівних прав та можливостей, забруднення екології.

Із приходом до влади в Канаді С. Гарпера, у двосторонньому діалозі держав також з'явилася військова співпраця. Протягом останніх років дві держави інтенсивно нарощують кооперацію у галузі оборони та боротьбі з тероризмом. Так у серпні 2013 р. було підписано «Меморандум про взаєморозуміння щодо боротьби з тероризмом», який передбачає встановлення планових військових навчань та надання логістичної підтримки військовим збройним силам держав¹⁵⁶. В рамках цього проекту, Канада зобов'язалася надавати технічну підтримку у боротьбі з ядерною, біологічною та хімічною зброєю, а також проводити щорічні тренування відповідних підрозділів військових сил Індонезії, в рамках яких Оттава співпрацює разом із Австралією.

Індонезія, як країна з найбільшою економікою у Південно-Східній Азії, представляє величезні можливості для зростаючого ринку канадської продукції, сервісу та інвестицій. Загальний товарообіг у 2014 р. між Канадою та Індонезією досяг 3,55 млрд. дол. (експорт Канади 2,04 млрд. дол., імпорт – 1,51 млрд. дол.)¹⁵⁷ (Див. Дод. Б). Таким чином, на сьогодні Індонезія є єдиною великою країною регіону, з якою у Канади зберігається позитивне торгівельне сальдо.

У 2014 р. Індонезія була визнана країною-фокусом для Канадської міжнародної програми з розвитку, в рамках якої Оттава допомагатиме уряду Джакарти у стимуляції економічного зростання для окремих регіонів, зменшенні торгівельних та інвестиційних бар'єрів, реформуванні податкової системи та забезпеченні прозорості держзакупівель, виробленні державної політики щодо використання відновлюваних та не відновлюваних природних ресурсів. На зустрічі міністрів закордонних справ Канади Дж. Берда та Індонезії М. Наталегави у травні 2014 р. було підписано «План дій Канада – Індонезія», що передбачає проведення протягом наступних 5 років низку заходів задля

¹⁵⁶Canada-Indonesia bilateral relations [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.ottawa-indonesia.org/bilateral_relations/

¹⁵⁷ Торгівельно-промислова палата Канади. – Режим доступу: <http://www.ic.gc.ca/eic/site/tdo-dcd.nsf/eng/home>

інтенсифікації політичної, військової, економічної співпраці, допомоги з розвитку, а також зміцнення міжлюдських зв'язків. Як зазначив міністр закордонних справ Канади Дж. Берд «Індонезія це країна майбутнього, а тому Канаді не варто зволікати у зміцненні діалогу»¹⁵⁸.

Таким чином, на сьогодні Індонезія – це перспективний політичний, торговельний та військовий партнер Канади, відносини з яким перебувають у стані інституціоналізації та дослідження вигравних комбінацій співпраці. Зважаючи на те, що Індонезія протягом довгого часу є отримувачем канадської допомоги з розвитку, в Оттаві є усі шанси здобути Джакарту у коло своїх стратегічних партнерів. А це не лише принесе вигоду економіці Канади, а й політичному престижу країни, адже дозволить збільшити свій вплив у регіональних структурах АТР, зокрема таких як АСЕАН та АТЕС.

Висновки до розділу 3

Отже, аналіз зовнішньополітичної стратегії Канади щодо таких держав Азійсько-Тихоокеанського регіону як Республіка Корея, Індія, Австралія, Тайвань та Індонезія ще раз підтверджує орієнтацію Оттави на сучасному етапі, перш за все, на розвиток економічних відносин з вищезазначеними державами як базису для подальшого поглиблення партнерства. Попри відносну пасивність зовнішньої політики Канади на цьому напрямку протягом ХХ ст., зумовлену наданням Оттавою переваги становленню зв'язків із Пекіном та Токію, уряд С. Гарпера доклав значних зусиль задля активізації двосторонніх відносин Канади із Сеулом, Делі, Канберрою та Джакартою.

Схожі тенденції простежуються у канадсько-індійському діалозі. Загалом, торгівельно-економічні відносини Канади та Індії за роки перебування при владі уряду С. Гарпера помітно прогресували. Сторони працюють над підписанням договору про вільну торгівлю, а з 2009 р. у спектр двостороннього партнерства повернулася ядерна сфера, що дозволяє зробити висновок про остаточний відхід Оттави від попередньої політики невизнання індійської

158 Global Affairs Canada[Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.international.gc.ca/development-developpement/countries-pays/indonesia-indonesie.aspx?lang=eng>

ядерної програми. І хоча, рівень співпраці на сьогодні не відображає усієї перспективи кооперації, однак Оттава та Делі активно працюють над розвитком широкоформатного співробітництва.

На сьогодні, спектр співпраці Оттави та Канберри представлений у регулярному політичному діалозі країн, торгівельних зв'язках, культурних та військових відносинах. Однак, найбільшою активністю канадсько-австралійський тандем вирізняється саме у рамках інституцій Азійсько-Тихоокеанського регіону, таких як АТЕС та Рада безпеки АСЕАН, де дві держави працюють над створенням вільного ринку та забезпеченні обороноздатності регіону. Попри те, що обсяги товарообігу залишаються низькими, інвестиційна сфера між державами щороку зростає, що свідчить про зростаючу зацікавленість сторін в розвитку канадсько-австралійських економічних відносин.

Економічний фактор є важливим і коли ми говоримо про канадсько-індонезійські відносини. Зокрема, Оттава розраховує на успішного торговельного, політичного та військового партнера Джакарту. За роки з часу повалення авторитаризму у 1998 р. та переходу Індонезії на рейки демократії та капіталізму Канада перестала сприймати Джакарту лише як вигідний ринок для свого експорту та інвестицій, вона стала партнером стратегічного бачення в регіоні. На сьогодні в основі канадсько-індонезійських відносин лежить спільне бачення розвитку Азійсько-Тихоокеанського регіону та його інституцій, бажання до розширення та поглиблення міждержавного діалогу, а також відданість проблемам захисту прав людини, верховенстві права та боротьбі із бідністю. План дій Канада-Індонезія, прийнятий у 2014 р. передбачає поглиблення співпраці двох держав протягом наступних 5 років шляхом залучення Канади до проведення реформ в Індонезії задля перетворення її у високорозвиненого стабільного гравця АТР та відданого партнера Оттави.

Зважаючи на те, що Канада офіційно не визнає Республіку Тайвань, розвиток канадсько-тайванських двосторонніх контактів є особливо цікавим. Канада та Тайвань пройшли довгий шлях налагодження співпраці. До середини 90-х рр. ХХ ст. відносини ніколи не були ані теплими, ані близькими. Цьому

причиною була пропекінська налаштованість урядів Канади та підтримання Оттавою політики «одного Китаю», яка не дозволяла канадським політичним діячам вести співпрацю з Тайбеєм. Перехід Тайваню до демократії та стрімкий ріст економіки держави посприяв відходу Канади від бачення Тайваню як перешкоди нарощування діалогу з Пекіном, до сприйняття як потенційного інвестора та торговельного партнера. Як результат, у 2014 р. Тайвань був визнаним четвертим торговельним партнером Канади в АТР та 12-тим у світі. Сьогодні між країнами існує спільне бажання до розширення двосторонньої співпраці, однак на заваді цьому стоять канадсько-китайські стратегічні відносини. Отож, в найближчу перспективу перед Канадою постане питання визначення своїх зовнішньоторговельних пріоритетів та місця Тайваню в них.

Підсумовуючи, варто зазначити, що розвиток співпраці Оттави з даними країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону має значне підґрунтя для міцного та взаємовигідного партнерства між сторонами. А відтак, Канада як тихоокеанська держава регіону, мусить і надалі розширювати спектр співпраці із Південною Кореєю, Індією, Австралією, Тайванем та Індонезією особливо у таких сферах як оборонна, торговельна та енергетична, що обумовлено зростаючим попитом азійського ринку на товари та енергоресурси, а також новими транснаціональними загрозами сучасної системи міжнародних відносин.

ВИСНОВКИ

Азійсько-тихоокеанський вектор є відносно молодим напрямком зовнішньої політики Канади на міжнародній арені. Завдячуючи своєю появою ліберальному уряду П. Трюдо та його антиамериканській політиці «третьої ініціативи», відносини Канади з азійсько-тихоокеанськими державами із другорядного питання 60-х рр. XX ст. трансформувалися у ключовий момент діяльності Оттави на сучасному етапі. Відповідно до поставлених мети та завдань у процесі написання роботи було проаналізовано саме еволюцію, становлення та сучасний стан відносин Канади із такими провідними гравцями регіону як Китай, Японія, Республіка Корея, Індія, Австралія, Тайвань та Індонезія, що охоплює період із 1970-го по 2014 роки.

Так, Канада стала першою Західною державою, що встановила дипломатичні відносини із КНР, здійснивши цим прорив у розвитку міжнародних відносин епохи біполярного протистояння та відкривши доступ решті світу до соціалістичного Китаю. Завдяки спільній зацікавленості та значним досягненням у двосторонньому діалозі, Оттава та Пекін від «особливих відносин» зуміли перейти до рівня стратегічного партнерства. Такий підвищений інтерес Канади та Китаю один до одного, з однієї сторони, зумовлений великими економічними здобутками, а з іншої – інвестиційними перспективами розвитку партнерства. Підтвердженням цьому слугує 12% щорічний приріст міждержавного товарообігу, низка двосторонніх проектів та зростаюча кількість китайських інвестицій у енергетичній галузі Канади. Саме остання вважається найбільш перспективною сферою у зміцненні співпраці, оскільки як Китай, так і Канада зацікавлені у виході Оттави, як світового експортера енергоресурсів, на азійський ринок.

Така економічна взаємопов'язаність Оттави та Пекіну змушує сторони підтримувати активний політичний діалог, який за останні чотири десятиліття розвитку відносин зазнав значних трансформацій. Зокрема, події на площі Тяньяньмень негативно відобразилися на політичній складовій «особливих відносин» двох держав, змусивши Оттаву переформатувати модель співпраці із Пекіном. Фактично, з того часу інтенсивність канадсько-китайських політичних

відносин залежить від вміння поєднання прем'єр-міністром та його урядом у своїй роботі політики дотримання національних інтересів разом із «канадськими цінностями». Зокрема, успішним прикладом такої діяльності була «тиха дипломатія», суть якої полягала у постійному діалозі Оттави з Пекіном щодо дотримання останнім прав людини, однак униканні при цьому публічної критики та коментарів. Така політика дозволила Оттаві, з однієї сторони, зберегти тісні відносини з КНР, а з другої, не відступати від основоположних цінностей канадського суспільства. Адже як засвідчила діяльність С. Гарпера у перші роки свого прем'єрства, проголошення дотримання прав людини пріоритетним завданням порядку денного відносин не призвело до жодних зрушень у політичній системі КНР, а лише погіршило канадсько-китайські відносини. Як результат – зменшення притоку інвестицій та показників торгівлі, що болісно вдарило по канадській економіці, яка ще й до цього переживала наслідки світової економічної кризи. Відтак, дуалістична стратегія С. Гарпера не мала жодного іншого варіанту як закінчитися поверненням Оттави знову до «тихої дипломатії» та змістити головний акцент у розвитку відносин на взаємовигідне економічне партнерство. Продаж Канадою державної нафтовидобувної компанії Пекіну лише підтверджує курс С. Гарпера на розширення та поглиблення канадсько-китайського стратегічного партнерства на сучасному етапі.

На противагу канадсько-китайському економічному тандему, відносини Канади з Японією базуються, в першу чергу, на активному політичному діалозі між сторонами, вирізняючись ефективністю співпраці та відсутністю конфліктів. Наявність спільних інтересів та успішна діяльність держав у рамках міжнародних інституцій, таких як ООН, «Велика Вісімка», АТЕС дозволяє стверджувати про вагомую роль японського вектору у зовнішньополітичній стратегії Канади. Якщо ще на початку становлення відносини базувалися лише на економічній складовій, то на сьогодні канадсько-японське партнерство представлене широким спектром міждержавної співпраці, що включає активний діалог у політичній, торговельній, енергетичній та військовій сферах. Зокрема, Японія є четвертим найбільшим торговельним партнером Канади у світі та

другим в АТР. Про вагомість Японії як провідного зовнішньополітичного партнера Канади на сучасному етапі свідчить проголошений урядом С. Гарпера курс на створення зони вільної торгівлі між державами та підписання низки контрактів в енергетичній та військовій сферах. Загалом, Канада та Японія мають великий потенціал для розширення двосторонніх відносин та переходу до стратегічного партнерства, яке фактично, вже давно неофіційно існує між сторонами.

Відносини Канади із іншими країнами Азійсько-Тихоокеанського регіону, такими як Індія, Південна Корея та Австралія, Індонезія та Тайвань вирізняються тим, що на противагу аналогічним зв'язкам Оттави із КНР та Японією, цей вектор, фактично, ще перебуває на стадії становлення. Це зумовлено тим, що протягом усього ХХ ст. Оттава не вбачала в цих державах своїх пріоритетних партнерів і лише із поч. ХХІ ст. двосторонній діалог почав помітно активізовуватися. Так Канада та Корея за останні десять років зуміли значно поглибити свій спектр співпраці, включивши у політичний діалог військову сферу та створивши міждержавну зону вільної торгівлі. Такі досягнення пов'язані, перш за все, із орієнтацією зовнішньополітичної стратегії Канади на розвиток відносин Оттави із економічно перспективними демократичними країнами регіону, серед яких Південна Корея займає провідне місце. Подібна тенденція притаманна і канадсько-індійському діалогу на сучасному етапі. Оттава прагне якнайбільше розширити власну співпрацю з Делі, підписавши навіть договір «Про повернення співпраці у ядерній сфері», з метою швидкого нарощування економічних зв'язків між країнами. Загалом, зміцнення співпраці по лінії Оттава – Делі є нагальним питанням зовнішньополітичної стратегії Канади, зважаючи на зростаючий індійський ринок та взагалі позиції Індії як найбільшої демократії світу на міжнародній арені.

На відмінну від орієнтації Канади на економічний чинник при веденні діалогу з Делі та Сеулом, у відносинах Оттави та Канберри базисом двостороннього партнерства є співпраця у рамках інституцій АТР. Зокрема, участь в таких структурах як Рада з безпеки АТР та АТЕС дозволяє сторонам

спільно виступати за просування взаємовигідних для двох держав рішень. Це, в першу чергу, стосується пропозиції створення зони вільної торгівлі в АТР, яку Канада та Австралія, як країни-експортери, на разі активно лобіюють. Однак, намагаючись встановити ЗВТ між державами регіону, самі країни впродовж багатьох десятиліть у своїх двосторонніх торгівельних відносинах навіть не володіють статусом «нації найбільшого сприяння». Так, економічні зв'язки між державами не відповідають потенціалу відносин Оттави та Канберри, демонструючи надто низькі показники як для двох лідерів регіону та найнижчі для Оттави серед усіх вищезазначених партнерів АТР. А тому можна стверджувати, що канадсько-австралійські відносини, є перш за все орієнтовані на забезпечення безпеки та стабільності Азійсько-Тихоокеанського регіону та відстоювання спільної позиції двох держав у його структурах.

Визнання Канадою КНР у 1970-р. та підтримання політики «Одного Китаю» автоматично обумовило статус відносин Оттави ще з однією країною АТР – Тайванем. Будь-які політичні контакти на рівні прем'єр-міністрів для цього формату партнерства були малоприйнятними та погрожували поставити під загрозу канадсько-китайські стратегічні відносини. Однак, не зважаючи на відсутність спільних договорів та частих візитів високопосадовців, міждержавна торгівля та інвестиційна діяльність не занепала, а навпаки за період із 1970-го до 2014 р. значно прогресувала. Цьому посприяли як демократизація та лібералізація внутрішнього ринку Тайваню у 80-х рр. ХХ ст., так і засноване Оттавою власне представництво – Канадське торгівельне бюро в Тайбеї, повноваження якого охоплюють не лише економічні функції, а й культурно-освітню, наукову та туристичну діяльність. На сьогодні, можна говорити про те, що відносини між державами швидко розвиваються, у 2014 р. Тайвань став 4-тим найбільшим торгівельним партнером Канади в АТР. Таким чином, Канада зацікавлена в тому, щоб зберегти Тайвань як свого стратегічного торгівельного партнера в регіоні, однак так само їй необхідно, щоб у Тайбея були сильні економічні відносини із Китаєм, які стануть базисом для побудови довіри та взаємної залежності між державами, цим самим зменшивши напругу

у відносинах та дозволивши Оттаві поглибити «з дозволу КНР» співробітництво з Тайбеєм.

Коли ми говоримо про розвиток Оттавою діалогу із Республікою Індонезія та основні напрямки співробітництва, то варто виокремлювати два періоди в сприйнятті Канадою Джакарти. Перший, який тривав із кінця 50-х рр. і до 1998 р. характеризувався суто нарощуванням Оттавою своїх торговельних та інвестиційних показників в Індонезії, шляхом фінансової та політичної підтримки авторитарного уряду президента Сухарто в обмін на торговельні преференції. Співробітництво між державами було лише в економічному вимірі, а Індонезія не входила до списку потенційних стратегічних партнерів Канади в АТР. Тоді як із поваленням авторитаризму та демократизацією Індонезії, розпочинається другий період у відносинах між державами, який триває і до сьогодні. Наразі Індонезія із її найбільшою економікою в Південній Азії та політичним впливом в регіоні є для Оттави перспективним політичним партнером, дружба з яким дозволить Канаді зміцнити свої позиції в регіональних структурах, зокрема таких як АСЕАН та АТЕС. Канада розширює сфери двосторонньої співпраці, поглибивши відносини до військового співробітництва та боротьби з тероризмом. Тому на перспективу, можна прогнозувати, що Індонезія зовсім скоро увійде до списку офіційних стратегічних партнерів Канади в АТР.

Підсумовуючи, варто ще раз наголосити на тому, що зміцнення відносин Оттави з державами Азійсько-Тихоокеанського регіону є актуальним питанням канадської зовнішньополітичної стратегії в силу наявного значного потенціалу для розвитку багатосторонньої співпраці. Зокрема, якщо станом на 2014 рік відносини з Китаєм та Японією для Оттави вже в певній мірі досягли свого стабільного розвитку та не потребують значної інтенсифікації, то партнерство з такими країнами як Республіка Корея, Індія та Австралія все ще залишається недостатньо активним, акцентуючись переважно на одній чи декількох сферах співпраці. А тому, Оттаві і надалі варто рухатися у руслі посилення своєї зовнішньополітичної діяльності у Азійсько-Тихоокеанському регіоні, що в

першу чергу підтверджує необхідність подальшого детального вивчення і дослідження обраної тематики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ*Джерела:*

1. A Dialogue of Foreign Policy: Report to Canadians [Text] // Department of Foreign Affairs and International Trade. – 2003. – № 5.
2. Canada – India Free Trade Agreement [Electronic resource] // Government of Canada. – Mode of access: <http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/fta-ale.aspx?lang=eng>
3. Canada – India nuclear cooperation agreement [Electronic resource] // Prime minister of Canada Stephen Harper. – Mode of access: <http://www.pm.gc.ca/eng/media.asp?id=2987>.
4. Canada – Korea Free Trade Agreement [Electronic resource] // Government of Canada. – Mode of access: <http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/fta-ale.aspx?lang=eng>
5. Canada and Japan: Agenda for Cooperation [Electronic resource] // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – Mode of access: <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/canada/agenda/index.html>
6. Canada-Japan Acquisition and Cross-Servicing Agreement [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.pm.gc.ca/eng/news/2013/09/24/canada-japan-defence-relations#sthash.pvm8fgsO.dpuf>
7. Canada-Japan Economic Framework and Joint Study [Electronic resource] // Ministry for Foreign Affairs of Canada. – Mode of access: <http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/japan-japon/can-jap-report-rapport.aspx?lang&x003D;eng>
8. Canada-Japan Economic Partnership Agreement [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/japan-japon/index.aspx?lang=eng>

9. Canada-Korea Free Trade Agreement (CKFTA) [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/korea-coree/index.aspx?lang=eng>
10. Canadian Foreign Policy 1977 – 1992. Selected Speeches and Documents [Text] // Government of Canada. – Ottawa: Carlton University Press, 1994. – 695 p.
11. Canadian Foreign Policy 1992-2011 Major Documents and Speeches [Text] // Government of Canada. – Toronto Press, 2013. – 459 p.
12. Conservative party of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.conservative.ca/>
13. Department of Foreign Affairs and International Trade of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: [international.gc.ca](http://www.international.gc.ca)
14. Foreign Affairs and International Trade Canada [Electronic resource] // Courtesy of the Government of Canada. – Mode of access: http://www.canada.ca/en/index.html?utm_medium=decommissioned+site&utm_campaign=Canada+Site+Redirect+Tracking&utm_source=canada.gc.ca/menu-eng.html&utm_content=Launch+Tracking
15. Foreign Policy for Canadians [Text] // Government of Canada. – Ottawa: Information Canada, 2007. – 58 p.
16. Foreign Policy for Canadians [Text] // Government of Canada. – Ottawa: Information Canada, 1970. – 43 p.
17. Foreign Policy for Canadians [Text] // Government of Canada. – Ottawa: Information Canada, 1994. – 93 p.
18. Government of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.canada.gc.ca/home.html>
19. Liberal Party of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.liberal.ca/>

20. Prime Minister of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: <http://pm.gc.ca/eng/prime-ministers>

21. The Canada – Australia Defense Cooperation Agreement [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.forces.gc.ca/canada-austalia-defense-agreement-037568/>

22. The Department of National Defence and the Canadian armed forces [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.forces.gc.ca/>

23. Trade Agreement between The Government of Canada and the Government of People Republic of China [Text] // Government of Canada. – Ottawa: Information Canada, 1976. –115 p.

Література:

24. Бабаев Э. Канада и страны азийско-тихоокеанского региона: тенденции последней трети XX века: [Электронный ресурс] // Э.Бабаев. –Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/kanada-i-strany-aziatsko-tihookeanskogo-regiona-tendentsii-posledney-treti-hh-veka>

25. Кононенко С. Зовнішньополітичний досвід Канади [Текст] / С. Кононенко // Дослідження світової політики. – К. : ІСЕМВ НАН України, 1998. – 155 с.

26. Одарич С. Китай в пошуках канадської нафти [Електронний ресурс] / С. Одарич. – Режим доступу: <http://hvylya.org/analytic/geopolitic/kitay-v-poiskah-kanadskoj-nefti.html>

27. Осташ Н. Аспекти формування зовнішньої політики Канади [Електронний ресурс] / Н. Осташ. – Режим доступу: http://www.kyumu.edu.ua/vmv/confs/2011_11_23/ostash.pdf

28. Собко О. Енергетичні війни. Китай і Канада [Електронний ресурс] / О. Собко. – Режим доступу: <http://www.odnako.org/blogs/energeticheskie-voyni-chast-1-kitay-i-kanada/>

29. Судак І. Особливості реалізації зовнішньополітичного курсу Канадської Федерації [Текст] / І. Судак / Проблеми міжнародних відносин: [зб. наук. праць/ наук. ред. Некряч А. та ін.]. – К.: КиМУ, 2004. – 308 с.
30. Beatty P. The future of Canada-Korea relations [Text] / P. Beatty. – Canadian Chamber of Commerce, 2013. – 57 p.
31. Becroft S. Canadian Policy towards China: The recognition problem [Text] / S. Becroft. – Ottawa, 1984. – 161 p.
32. Blaxland J. Australia-Canada relations in the Asia-pacific [Text] / J. Blaxland. – Australian Strategic Policy Institute, 2013. – 38 p.
33. Bonnar T. An Assessment of Stephen Harper's China Policy [Text] / T. Bonnar. – Ottawa, 2012. – 292 p.
34. Bothwell R. The further shore: Canada and India [Text] / R. Bothwell. – International Journal, 2001. – № 1. – P. 98 – 114
35. Brian I., Langdon F. Canada and the Pacific [Text] / I. Brian, F. Langdon. – Toronto Press, 2000. – 390 p.
36. Brownsey K. Canada-Japan: Policy Issues for the Future [Electronic resource] / K. Brownsey. – Institute for Research on Public Policy. – Mode of access: http://books.google.com.ua/books?id=QtCdnTPdSXUC&pg=PA207&lpg=PA207&dq=brian+mulroney+japan+policy&source=bl&ots=CMQcmDbeBs&sig=spDkQ5bJlL6Kl__58TiiCn98EY&hl=uk&sa=X&ei=ZO0tU-76Oq-A7QbqtYGoBg&ved=0CDoQ6AEwAjgK#v=onepage&q=brian%20mulroney%20japan%20policy&f=false
37. Bruce G. Reawakening Canada's Japan policy [Text] / G. Bruce. – Canadian Foreign Policy Institute, 2011. – 112 p.
38. Cameron M., Appel M. Canada among nations [Text] / M. Cameron, M. Appel. – Ottawa: Department for External Affairs, 1996. – P. 256 – 294.
39. Carin B. Canada – Korea Corporation and the G20 [Text] / B. Carin. – Asia Pacific Foundation, 2010. – № 13.

40. Chan C. Imperial visit celebrates 80 years of Canada Japan relations [Text] / C. Chan. – The Epoch Times, 2009. – № 14
41. Ciuriak D. Canada-Australia Commerce: Enhancing the relationship [Text] / D. Ciuriak. – Canada Asia-Pacific Foundation Institute, 2014. – № 1. – P. 9-26
42. Dobell P. From Promises to Implementation: South Korea's New Administration [Text] / P. Dobell. – Asia Pacific Foundation of Canada, 2010. – № 9
43. Dobell R. Canada in the Pacific community [Text] / R. Dobell. – Toronto: The Institute for research on Public Policy, 2006. – 139 p.
44. Dobell R. Canada's China policy after Tiananmen [Text] / R. Dobell. – Ottawa, 2009. – 348 p.
45. Dobell R. Enhancing Canada's Trade Relationship with Asia Pacific [Text] / R. Dobell. – Ottawa, 2003. – 258 p.
46. Dobson W. Canada-China and Raising Asia: A strategic proposal [Text] / W. Dobson. – University of Toronto, 2011. – 73 p.
47. Dobson W. Canadian – Japanese Economic Relations in a Triangular Perspective [Text] / W. Dobson. – Scarborough, 1987. – 95 p.
48. Donaghy G. Nehru's reactor: The origins of Indo-Canadian nuclear cooperation, 1955-59 [Text] / G. Donaghy // Canada's Global engagements and Relations with India. – New Delhi: Manak Publications, 2007. – 276 p.
49. Donaghy G., Roy P. Contradictory Impulses Canada – Japan in the Twentieth Century [Text] / G. Donaghy, P. Roy. – UBC Press, 2008. – 165 p.
50. Edwards J. Enhancing security cooperation between Australia and Canada in the Asia-Pacific / J. Edwards. – Mode of access: <http://www.cigionline.org/activity/enhancing-security-cooperation-between-australia-and-canada-asia-pacific>
51. English J., Hilmer N. Making a difference? Canada's foreign policy in changing world order [Text] / J. English, N. Hilmer. – Ottawa, 1993. – 392 p.

52. Evans P., Frolic M. Canada and the People Republic of China [Text] / P. Evans, M. Frolic. –Toronto Press, 2012. – 423 p.
53. Evans P. Canada and Taiwan: a forty-year survey [Text] / P. Evans. – York University, 1997. – 146 p.
54. Frolic M. Canada and the People's Republic of China: twenty years of a bilateral relationship, 1970-1990 [Text] / M. Frolic. – York University, 1991. – 238 p.
55. Granarstein J, Bothwell R. Pirouette: Pierre Trudeau and Canadian Foreign Policy / J. Granarstein, R. Bothwell. – Ottawa : University of Toronto Press, 1991. – 218 p.
56. Gronheim J. Rethinking and reenergizing the Canada-South Korea Relationship [Text] / J. Gronheim. – Asia Pacific Foundation of Canada, 2008. – 45 p.
57. Hampson F., Rudner M. Asia Pacific Face-off [Text] / F. Hampson, M.Rudner // Canada among nations. – Ottawa, 1998. – 236 p.
58. Harbron J. Recognizing China 1970 [Text] / J. Harbron // Canadian Foreign Policy selected cases. – Toronto, 1995. – 392 p.
59. Henderson J., Wakeham P. Reconciling Canada Critical Perspectives on the Culture of redress [Text]/ J. Handersn, P.Wakeham. – University of Toronto Press, 2013. – 153 p.
60. Holloway S. Canadian Foreign Policy Defining the national interest [Text] / S. Holloway. – Toronto Press, 2010. – 151 p.
61. Huenemann R. Chinese-Canadian trade relations [Text] / R. Huenemann. – University of Toronto Press, 2005. – 290 p.
62. Hugh S. Korea-Canada Free Trade: The Thaw Begins [Electronic resource] / S. Hugh. – Mode of access: <http://www.asiapacific.ca/editorials/canada-asia-viewpoints/editorials/korea-canada-free-trade-thaw-begins>
63. Karalekas D. Canada needs a Taiwan Relations Act [Electronic resource] / D. Karalekas. – Mode of access: <http://www.macdonaldlaurier.ca/files/pdf/Karalekas--inside%20policy>

64. Kim R. The Mulroney Years: Transformation and Tumult / R. Kim. – Options Politiques, 2003. – № 3. – P. 13-25
65. Kim R., Bureau S. Canada-Korea Economic Relations: Challenges and Prospects [Text] / R. Kim, S. Bureau. – Sage Publications Ltd, 2009. – 94 p.
66. Kinsman J. Who is my Neighbour? / J. Kinsman. – Journal Canadian Studies, 2003. – № 18. – P. 24-38
67. Kirkton J. Canadian Foreign Policy in a Changing World [Text]/ J. Kirkton. –Thomson-Nelson, 2006. – 312 p.
68. Kirkton J. Canadian Foreign Policy. The Mulroney – Campbell Years [Text] / J. Kirkton. – University of Toronto, 1997. – 226 p.
69. Kumar R., Narain N. Reengaging India: Upgrading the Canada-India relationship [Text] / R. Kumar, N. Narain // Canada among Nations: Split Images, 2005. –184 p.
70. Langdon F. Canada and the growing presence of Asia [Text] / F. Langdon. – Vancouver: Institute of Asian Research, 2008. – 67 p.
71. Langdon F. Canada-Japan political relations [Text] / F. Langdon. – University of British Columbia, 2001. – 152 p.
72. Marsden G. The Liberal Third Option: A study of Policy Development [Text] / G. Marsden. – Saskatchewan: UR, 1997. – 65 p.
73. Marsden G. The Liberal Third Option: A study of Policy Development/ G. Marsden. – Saskatchewan: UR, 1997. – 52 p.
74. Maule C., Hampson F. Canada among nations 1993-94 Global Jeopardy [Text] / C. Maule., F. Hampson. – Carlton University Press. – Ottawa, 1993. –318 p.
75. Moulder F. Japan China and the modern world economy [Text] / F. Moulder. – Cambridge University Press, 2007.
76. Norgrove S. Transnational Challenges and future cooperation: The Australia -Canada relationship [Text] / S. Norgrove. – Australian Strategic Policy Institute, 2013. – 63 p.

77. Nossal K. The Politics of Canadian Foreign Policy / K. Nossal. – Ontario: Prentice-Hall Canada Inc., 1985. – 127 p.
78. Padicon E. The Chretien government's China strategy [Text] / E. Padicon. – Democracy and Foreign Policy, 1999. – № 14. – P. 12 - 38
79. Paltiel J. Rude awakening: Canada and China Following Tiananmen [Text] / J. Paltiel. – CBC, 1993. 257 p.
80. Pringsheim K. Neighbors across the Pacific. The Development and Political Relations between Canada and Japan [Text] / K. Pringsheim. – Greenwood, 2000. – 281 p.
81. Ramirez L. Culture, Government and Development in South Korea [Text] / L. Ramirez. – Curlton Press, 2001. – 117 p.
82. Stephens H. Asia Pacific Let's get back in the ring [Text] / H. Stephens. – Canadian Defence and Foreign Affairs Institute, 2012. – 152 p.
83. Touhey R. A new direction for the Canada-India Relationship [Text] / R. Touhey. – International Council Foreign Policy for Canada's Tomorrow, 2010. – № 5. – P. 32 – 44.
84. Touhey R. Canada and India at 60. Moving beyond history [Text] /R. Touhey. – International Journal, 2010. – 352 p.
85. Touhey R. New Direction for the Canada-India Relationship [Text] / R. Touhey. – Foreign Policy for Canada's Tomorrow, 2009. – № 5. – P. 29 - 37
86. Touhey R. Troubled from the beginning: Canada's nuclear relations with India during the 1960s [Text] / R. Touhey. – Vancouver: Simons Centre for Disarmament and Nonproliferation Research, 2002. – 237 p.
87. Webster D. Fire and Full Moon Canada and Indonesia in a Decolonizing World [Text] / D. Webster. – UBC Press, 2009. – 137 p.

Интернет-ресурсы:

88. Торговельно-промислова палата Канади // Уряд Канади – Режим доступу: <http://www.international.gc.ca/economist-economiste/assets>
89. Канада и Индия – отложенный атомный союз [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.atominfo.ru/news/air7254.htm>
90. Южная Корея и Канада договорились о беспошлинной торговле [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.zr.ru/content/news/623457-yuzhnaya-koreya-i-kanada-dogovorilis-o-besposhlinnoj-torgovle/>
91. Япония и Канада начнут переговоры о создании зоны свободной торговли [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://rus.ruvr.ru/2012_03_25/69515631/
92. Australia – Canada bilateral relations [Electronic resource] // Government of Australia. – Mode of access: <http://www.dfat.gov.au/geo/canada/brief.html>
93. Asia-Pacific Foundation of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.asiapacific.ca/about-us>
94. Canada – Australia Defence relations [Electronic resource] // National Defence and Canadian Armed Forces. – Mode of access: <http://www.forces.gc.ca/en/news/article.page?doc=canada-australia-defence-relations/hgq87xs8>
95. Canada – India Foundation applauds Harper Government support of a special waiver for India at NSG [Electronic resource] // Canada – India Foundation. – Mode of access: <http://www.canadaindia.org/pr/542-canada-india-foundation-applauds-harper-government-support-of-a-special-waiver-for-india-at-nsg>
96. Canada – India Relations // Government of Canada [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.canadainternational.gc.ca/india-inde/bilateral_relations_bilaterales/canada_india-inde.aspx?view=d
97. Canada and India reach agreement on nuclear trade [Electronic resource] // The Globe and Mail. – 2012. – Mode of access : <http://www.the>

98. Canada-Australia Political Relations [Electronic resource] // Government of Canada. – Mode of access: http://www.canadainternational.gc.ca/australia-australie/bilateral_relations_bilaterales/political-politiques.aspx?lang=eng

99. Canada-India relationship showing progress [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ceocouncil.ca/news-item/canada-india-relationship-showing-progress-but-more-must-be-done-ccce-says>

100. Canada-Japan defence relations [Electronic resource] // Prime Minister of Canada. – Mode of access: <http://www.pm.gc.ca/eng/news/2012/03/25/canada-japan-defence-relations>

101. Canada-Japan Defence Relations [Electronic resource]. – Mode of access: <http://politicsinn.com/canada-japan-defence-relations/>

102. Canada-Japan Economic Framework and Joint Study [Electronic resource] // Ministry for Foreign Affairs of Canada. – Mode of access: <http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/japan-japon/can-jap-report-rapport.aspx?lang&x003D;eng>

103. Canada's accomplishments in the Asia-Pacific region [Electronic resource] // Government of Canada. – Mode of access: <http://pm.gc.ca/eng/news/2013/10/02/canadas-accomplishments-asia-pacific-region#sthash.lanZvF1f.dpuf>

104. Canada-Indonesia bilateral relations [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.ottawa-indonesia.org/bilateral_relations/

105. Canada's Merchandise Trade with Indonesia [Electronic resource] // Asia Pacific Foundation of Canada. – Mode of access: <https://www.asiapacific.ca/statistics/trade/bilateral-trade-asia-product/canadas-merchandise-trade-indonesia>

106. Canada's Merchandise Trade with Taiwan [Electronic resource] // Asia Pacific Foundation of Canada. – Mode of access: <https://www.asiapacific.ca/statistics/trade/bilateral-trade-asia-product/canadas-merchandise-trade-taiwan>

107. Canada-Taiwan relations [Electronic resource] // Canadian Trade Office in Taipei – Mode of access: http://www.canada.org.tw/taiwan/bilateral_relations_bilaterales/bilateral_relations.aspx?lang=eng#cn-tphp

108. Canadian Trade Office in Taipei [Electronic resource] – Mode of access: http://www.canada.org.tw/taiwan/bilateral_relations_bilaterales/bilateral_relations.aspx?lang=eng#cn-tphp

109. Global Affairs – Indonesia [Electronic resource] – Mode of access: <http://www.parl.gc.ca/Content/LOP/ResearchPublications/2012-55-e.htm>

110. Harper, Japanese PM be talk energy in Ottawa before UN events [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.citynews.ca/2013/09/24/harper-japanese-pm-be-talk-energy-in-ottawa-before-un-events/>

111. History of Canada-Australia Relations [Electronic resource] // Government of Canada. – Mode of access: http://www.canadainternational.gc.ca/australiaaustralie/bilateral_relations_bilaterales/history-histoire.aspx?lang=eng

112. Its History and Heritage // Progressive Conservative Party of Canada [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.pcparty.ca>

113. Japan-Canada Summit Meeting [Electronic resource] // Prime Minister of Japan and His Cabinet. – Mode of access: http://japan.kantei.go.jp/noda/diplomatic/201203/25canada_e.html

114. Korea Free Trade agreement: What's in it for Canada [Electronic resource]. – Mode of access: <http://theyee.ca/Opinion/2014/03/14/Canada-Korea-Free-Trade-Agreement/>

115. Martin Brian Mulroney. First among Equals (The Prime Minister in Canadian Life and Politics) [Electronic resource] // National Library of Canada and National Archives of Canada. – Mode of access: <http://www.nlc-bnc.ca/primeministers/h4-3456-e.html>

116. Nuclear deal signed by Canada and India [Electronic resource] // CBC News. – Mode of access: <http://www.cbc.ca/news/canada/story/2010/06/28/india-nuclear028.html>.

117. Recent Canada-Japan Economic Cooperation [Electronic resource] / Bulletin of Ministry for External Affairs of Japan. Mode of access: <http://www.hciottawa.ca/relationpages.php?id=83>

118. S. Harper arrives in Tokyo to launch trade talks [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.huffingtonpost.ca/2012/03/24/harper-tokyo-visit_n_1376906.html

119. Stephen Harper Asia Trip 2012: Prime Minister Heads To Japan, Thailand, South Korea [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.huffingtonpost.ca/2012/03/21/stephen-harper-asia-trip-2012_n_1369014.html

120. Stephen Harper: Canada and India must ‘turn the page’ on relationship [Electronic resource]. – Mode of access: <http://news.nationalpost.com/2012/11/02/canada-must-turn-the-page-on-challenging-relationship-with-india-stephen-harper/>

121. Stephen Harper: China On Prime Minister's Travel Itinerary Next Month [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.huffingtonpost.ca/2012/01/11/harper-planning-return-vi_n_1199087.html

122. Taiwan [Electronic resource] // Canada’s International Gateway– Mode of access: http://www.canadainternational.gc.ca/ci-ci/assets/pdfs/fact_sheet_fiche_documentaire/Taiwan

123. Taiwan Relations Act [Electronic resource]. – Mode of access:
<http://www.ait.org.tw/en/taiwan-relations-act.html>

124. With South Korean deal, Canada secures free-trade foothold in Asia
[Electronic resource]. – Mode of access:
<http://www.theglobeandmail.com/news/politics/with-south-korean-deal-canada-securesfree-trade-foothold-in-asia/article17422168/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Товарообіг Канади з основними партнерами регіону АТР за 2010 – 2013 рр.

(млрд. дол. США)¹⁵⁹

	2010	2011	2012	2013	Місце
Усього АТР	123,2	139,3	143,6	150	
Китай	56,0	65,7	70,1	73,4	2-ге
Японія	22,6	23,7	25,4	24,4	4-ге
Південна Корея	9,8	11,8	10,1	10,2	7-е
Індія	4,2	5,1	5,2	5,8	14-ге
Австралія	3,4	3,6	4,1	3,5	21-ше

159 Торгівельно-промислова палата Канади. – Режим доступу:
http://www.international.gc.ca/economist-economiste/assets/pdfs/Data/facts-fiches/PFACT_Annual_Merchandise_Trade_by_Country-ENG.pdf

Обсяги двосторонньої торгівлі з країнами АТР за 2012-2014 рр.

(млн. дол.)¹⁶⁰

	2012	2013	2014			
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Австралія	1,849,197	2,080,480	1,511,987	1,795,185	1,579,423	1,442,577
Бангладеш	523,352	1,131,191	658,780	1,191,255	707,174	1,225,663
КНР	19,055,479	50,722,524	20,152,810	52,730,755	18,785,590	58,640,257
Гонконг	2,262,857	279,610	4,670,385	258,079	4,314,770	277,354
Індія	2,291,012	2,856,541	2,740,691	2,976,582	3,095,035	3,174,341
Індонезія	1,632,439	1,313,860	1,885,142	1,373,855	2,004,915	1,511,467
Японія	10,219,859	15,025,678	10,513,503	13,732,951	10,591,704	13,292,985
Малайзія	726,448	2,228,898	734,814	2,180,368	734,861	2,419,302
Нова Зеландія	361,049	534,487	369,858	513,481	385,764	613,750
Пакистан	275,315	277,537	156,107	294,548	380,733	316,689
Філіппіни	509,258	991,226	588,637	1,137,134	531,242	1,239,014
Сінгапур	751,857	1,424,629	813,887	1,298,008	1,113,900	1,155,175
Республіка Корея	3,657,780	6,372,363	3,433,505	7,337,708	4,037,508	7,261,497
Шрі-Ланка	319,290	189,284	180,156	205,704	262,717	255,126

160 Торгівельно-промислова палата Канади. – Режим доступу: <http://www.ic.gc.ca/eic/site/tdo-dcd.nsf/eng/home>

Тайвань	1,367,246	4,581,497	1,373,225	4,714,379	1,331,408	4,626,097
Таїланд	673,819	2,632,422	701,830	2,636,523	680,085	2,865,322
В'єтнам	352,651	1,617,719	414,422	2,142,149	455,739	2,833,225
Усього	46,828,910	94,259,946	50,899,737	96,518,665	50,992,567	103,149,841